

ÁMOKFUTÓ BUKAREST...

ÍRTA:
DR. MARJAY FRIGYES

KIADJA: STÁDIUM SAJTÓ VÁLLALAT R.-T., BUDAPEST

Stádium Sajtóvállalat Rt., Budapest, V., Honvéd-út a 10
Felelős: Győry Aladár igazgató.

„Mi elszakadtunk ugyan rövid időre
tőletek és egymás látásától, testvérek.
De nem a szívünkkel. . .

Azért annál jobban igyekeztünk
nagy vágyódásunkban, hogy lássunk
titeket színről színre . . .

El akartunk ugyanis menni hozzá
tok, egyszer is, másszor is, de a Sátán
megakadályozott. . .

Mert ki a reményiségünk, örömünk,
vagy dicsőségünk koszorúja? Nemde
ti : testvérek? . . .”

- Szent Pál I. levele
a tesszafonikiakhoz -

1. FEJEZET.

EGY EMLÉKEZETES HÓNAP...

A bécsi konferencia óta Ruszinszkó sorsa egyre tarthatatlanabbá vált. A Volosin-féle árnyékkormány zsarnoki uralma, – a felsővidékre húzódott cseh katonaság és hivatalnoksereg basáskodása és rablógazdálkodása egyre nyomasztóbb lett.

Az élelmiszerkészletek fogytán voltak.

Szigorú tél sújtotta a hegyvidék szegény lakosságát...

A mindenféle szervezkedő ukrán Szios-gárda ftagjai rémuralmat honosítottak meg.

Terrorjuk előbb csak a magyarok és ruszinok ellen irányult.

Később már Prchala cseh tábornok katonáival is összetűztek és közvetlenül a magyar bevonulás előtt véres harcokat is vívtak egymás között.

A rahói internáló tábor megtelt magyarok és ruszinok ezreivel.

Március első napjaiban a csehek és szlovákok közti ellentétek kirobbanással fenyegetnek.

Független Szlovákia megalapításáról van szó, német védnökség alatt.

Bródy András volt ruszin miniszterelnök kiszabadul a cseh fogságból és március 5-én Ungvárra érkezik. Nagy és lelkes ünneplésben van része.

Csehszlovákia agonizál...

Mindenfelé lázas diplomáciai tevékenység folyik ...

Gafencu román külügyminiszter Varsóba utazik.

Az angol lapok varsói tudósítói jelentik, hogy Károly román király a következőket üzeni külügyminiszterre útján a lengyel kormánynak: Románia most már szívesebben látja a közös lengyel-magyar határt Kárpátaljának Magyarországhoz való csatolása által, mint egy félig független Ruszinföldet idegen befolyás alatt.. .

Románia tehát kompromisszumra készül.. .

Március 8-án nyilvánosságra hozzák a magyar-csehszlovák határmegállapító bizottság végleges döntését.

Északi országhatárunkon – a Duna és Ung folyók közti szakaszon – magyar fennhatóság alá kerül: Vága, Alsóajtó, Nagycétény, Kálasz, Nagyhind, Bori, Hévmagyarád, Felsőszellő, Alsópokorágy, Padár, Felsőfalu, András, Ajfalucska, Jászó, Mindszent, Rudnok, Aranyida, Nézpest és Bajánháza község. Ezzel szemben nyolc községet visszacsatolnak Csehszlovákiához.

Most már napok kérdése a teljes felbomlás az idegen kézen levő Felvidéken. A prágai kormány erőszakoskodik a szlovákok ultimátumszerű követelésé-

vel szemben és Prchala is teljesen összegabalyodik a szicsákokkal.

Pozsony forrong ...

Március 10-én Tisót és a Szlovák kormány másik három tagját Hasa államelnök felmenti.

Tuka Bélát és Mach propagandafőnököt a csehek letartóztatják.

Szlovákiában ostromállapot van.

Egyik tüntetés a másikat éri.

Durcsanezky németbarát szlovák külügyminiszter Bécsbe utazik, ahol több beszédet mond a rádióban,

Március 15-én a szlovák parlament kimondja Szlovákia önállóságát.

Március 13-áról 14-ére virradó éjjel az Ungvár melletti Ungdarócon a csehek kétszeres súlyos határincidenst provokálnak. Ugyancsak határsértést követnek el Nagydobronynál is. De a legkihívóbb eset Munkácsnál történik, ahova az éjszaka folyamán belépőzöknek a csehek és több magyar embert elhurcolnak.

Tűzharc-provokációkra a magyar határvédő osztagok ellentámadásba mennek és elfoglalják Őrhegyalját. Kendereske, Őrhegyalja és Klastromalja körzetében pedig megszállják és lezárják a cseh terület felé vezető utakat.

Salánknál és Feketepataknál ukrán terrorcsapatok, cseh műszaki katonák segítségével megkísérik a vasútvonal felrobbantását. Ebből a betörési kísérletből is tűzharc támad. Ugyanezen a napon még Barkaszó községet is megtámadják.

A pohár betelt...

Csáky István gróf külügyminiszter a budapesti csehszlovák követnek 12 órás ultimátumot nyújt át.

Az ultimátum követeli a magyar internáltak azonnali szabadlábrahelyezését, – magyarok üldözésének beszüntetését és szervezkedési szabadságuk biztosítását, Követeli továbbá a magyar kormány, hogy a cseh-morva csapatok 24 órán belül ürítsék ki Ruszinszko egész területét. Tartsák tiszteletben a magyar alattvalók és a magyar nemzetiségűek vagyonát. Közli végül a jegyzék, hogy Magyarország semmiesetre sem marad közömbös, ha cseh fegyveres támadás következne be Szlovákia ellen a ruszin-szlovák határ mentén. A magyar kormány 12 órán belül választ vár. Ellenkező esetben a bekövetkezendőkért minden felelősséget a prágai kormányra hárít...

*

A megszállott Felvidéken utolsót tombol a magyarellenes terror, amely egyformán sújt magyart és ruszint.

A letartóztatások egymást érik. A rahói internáló tábor szerencsétlen foglyai fellázadnak és az őrség beletüzel a védtelen foglyokba.

Ennyi erőszakot egy pillanatig sem lehet tovább túrni...

A ruszinföldiek szervezetei felkérlik a magyar kormányt, hogy vegye birtokába Ruszinszkrét.

A cseh-ukrán határsértésekre, – a magyar és ruszin lakosság nyomorgatására és a ruszin nép hívó szózatára az a válaszuk, hogy csapataink meg-

indulnak a provokáló cseh katonaság és az ukrán terrorista bandák ellen.

Csáky István gróf külügyminiszter március 15-én felszólítja Volosint, hogy a vérontás elkerülése végett, adja át a hatalmat a bevonuló magyar hadsereg főparancsnokságának.

Volosin azonban ekkor már román területre menekült ...

Prchala tábornok a cseh erők elvonulására 5 napi haladékot kér. De a magyar vezérkari főnök azonnali fegyverletételt követel.

Honvédségünk nagyszerű egységei továbbhaladnak előre három főirányban: Az Ungvár-Sianki vasútvonal mentén, Munkács felől a Vereckei-szoros felé és Aknaszlatina-Körösmező irányában.

Minthogy Csehszlovákia megszűnt, a bécsi döntőbíróági ítélet már csak történelmi okmánynak számít. Ezentúl kizárólag Magyarországra tartozik, hogy ezt az ügyet Kárpátoroszországgal miként intézi el.

A kárpátorosz kérdés magyar ügyé vált...

A magyar hadsereg diadalmasan folytatja előny omulását.

A honvédség egyes csapatrészei március 16-án a lengyel határig vonulnak.

A Vereckei-szoroson keresztül elsőnek vitéz Bélydy Alajos vezérkari ezredes, a nyíregyházi lovasdandár parancsnoka ér lovassága élén lengyel földre. A lengyel határon a két nemzet hadseregének csapatai páratlan örömmel üdvözlik egymást.

Ugyanekkor Teleki Pál gróf miniszterelnök közli

a Képviselőházzal, hogy a honvédség hatalmába veszi az egész Ruszinföldet.

Az ünnepi hangulatban a kormányzót éltetik. De a magyar hadsereget is lelkes ünneplésben részesítik.

A magyar kormány részéről fontos közjogi természetű bejelentés is elhangzik. Teleki kimondja, hogy a kérdéses területet, amely 1000 éven át Magyarországhoz tartozott, az anyaországhoz kapcsoljuk vissza. Az ősi kötelékeken belül pedig a testvér rután népnek önkormányzatot adunk.

Március 17-én a honvédség Aknaszlatinán keresztül Kőrösmezőig jut, eléri Dolhát és birtokbaveszi Vereckénél a régi határt.

Az ungvári csoport, harcok árán előnyomulóban van az Uzsoki-szoros felé.

A vezérkari főnök jelentése kiemeli a 14. honvéd kerékpároszászlóalj teljesítményét, amellyel ez az osztag két és fél nap alatt, ukrán bandák ellenállását megtörve, nehéz út – és időjárási viszonyok közt, szakadatlan menetben 270 km után érte el Kőrösmezőt.

A honvédcsapatok este 5 óra 50 perckor Kőrösmezőtől északkeletre is elérik Magyarország történelmi határát.

A kormányzó az előnyomuló hadsereg megtekintésére Kárpátaljára utazik.

A 13. kerékpároszászlóalj március 17-én este 10 órakor érkezik az Uzsoki-hágóra.

Honvédségünket a lakosság mindenütt felszabadítóként ünnepli.

Csapataink vesztesége: 37 halott és 114 sebesült...

A felszabadított területen életbe lép a katonai közigazgatás.

Március 19-én pedig, a vezérkar főnöke közli, hogy a katonai megszállás befejeződött.

Horthy Miklós kormányzónak Kárpátalja népéhez intézett szózata március 21-én hangzik el.

A kormányzói kiáltvány utal a testvéri együttérzésre és a földrajzi egységre. Hangsúlyozza az eddigi Magyarország és a visszatért országrész érdekeinek azonosságát, az elválaszthatatlan együttélés szükségességét és azt, hogy a ruthén népnek a magyar államiság keretén belül meg kell kapnia önkormányzatát. Azt az autonómiát, amelyet idegen ország uralma alatt elérni nem tudott.

Március 23-án a magyar honvédsapatok, az üngvölgyi vasútvonal biztosítása céljából megszálltak egyes stratégiai pontokat.

Másnap szlovák reguláris erők részéről földi és légi támadásban részesültek. Szlovák repülőgépek Ungvár, Rozsnyó és Nagyberezna városokat bombázták.

Ugyancsak szlovák katonai repülőgépek hajtottak végre támadásokat 8 község ellen is. De a magyar" elhárító erők 11 támadó szlovák repülőgépet lelőttek, 2-t pedig a határvonalon innen leszállásra kényszerítettek.

Repülőink a sorozatos határsértések megtorlása-ként bombázták az iglói repülőteret.

A támadás igen hatásosnak bizonyult, mert a repülőtéren állomásozó 3 nagy bombavető és 14 kisebb repülőgépet megsemmisített, a hangárokkal együtt.

A bravúros magyar repülőerők részéről egyetlen napon sem volt veszteség. Ellenben a szlovákok légitámadásainak 23 halott és 55 sebesült áldozata volt magyar részről.

Ezzel a csete-paték be is fejeződtek.

A magyar kormány április 1-én megegyezett a szlovák határmegállapító bizottsággal. A megállapodás értelmében további 40 község került vissza hozzánk az Ung völgyétől nyugatra ...

2. FEJEZET.

ROMÁNIA IDEGES ÉS MOZGÓSÍT...

A párisi békeszerződéssel megteremtett «Nagyrománia» kétségtelenül 1939 március 12. és április 13-ika között élte át legizgalmasabb és integritására nézve legkritikusabb napjait. Ez év március 12-én vonult be honvédségünk a Kárpátaljára. És csak április 13-án jelentette ki gróf Csáky István külügyminiszter a képviselőház külügyi bizottsága előtt tartott beszédében, hogy a magyar kormány Románia határait tiszteletben kívánja tartani...

A magyar honvédek ruszinszkoí bevonulásának híre érhető pánikot keltett a Csehszlovákiához hasonlóan megkonstruált Románia földjén. Ijedelem, kapkodás, lázas készülődés és félelem lett úrrá mindemifelé.

A román kormány mozgósított, vagyis román meghatározás szerint «csapatokat vont össze bizonyos területeken». Tény az, hogy hivatalosan nem is volt mozgósítás, mert nem falragaszokkal és felhívásokkal szólították fegyverbe a haderőt, hanem egyéni

behívások útján. Ezek a csapatösszevonások természetesen a lakosság – főleg a magyarság – részére a legkülönbözőbb terrorcselekményeket eredményezték.

Románia a jelzett időpontban Bulgária, sőt Szovjetországra felé eső határait sem érezte biztonságban ...

Félelménél azonban nagyobb volt kapzsisága ...

A románok, az 1919. évi könnyen elért sikereik megismétlődésének reményében, egyik szemükkel állandóan a kőrösmezői vasút vonal felé kacsintgattak ... Koncot akartak a Ruténföldről.

Március 13-tól katonákkal zsúfolt vonatok robbogtak a határok felé és mivel nem volt hivatalos¹ mozgósítás, a behívott katonák elszállítását személyvonatokon intézték. Természetesen ez rengeteg akadállyal járt s már az első napokban két igen súlyosi kimenetelű szerencsétlenséget eredményezett.

Románia titokban akart mozgósítani, de ez neim sikerült neki...

Az előkészületlenség és az alantas közegek - csendőrség, rendőrség, stb. - túlbuzgósága odavezetett, hogy az egyes mozgósítási helyekre a szükséges létszámon felül nagy tömegek terelődtek össze és ugyanoda összpontosult a fölös számban bevonultatott lovak, járművek és gépkocsik tömege is.

A bevonult emberek és lovak elhelyezéséről, élelmezéséről és felszereléséről sem történt idejében megfelelő gondoskodás.

Azokat a bevonultatottakat, akik pontosan jelentkeztek, a csapatokhoz és munkásalakulatokhoz osztották be. A késedelmesen bevonultatottakat pedig szabadságolták.

Ezekből az intézkedésekből a legénység azt a következtetést vonta le a maga számára, hogy a legközelebbi mozgósításnál célszerű lesz mennél később a hazafiúi kötelességnek eleget tenni Nagyrománia megmentése érdekében...

A bakák ugyanis bíznak abban, hogy ismét olyan könnyen szabadságot adják őket majd, mint az emlékeztetes «ruszinszkói mozgósításkor».

A katonai csapatokhoz eleinte nemzetiségre való tekintet nélkül osztották be a tartalékosokat. Csak később döböntek rá arra, hogy a románokban mégis csak nagyobb a harcikedv, mint a «kisebbségi» katonákban. Ezért a már felszerelt nemzetiségi legénységet gyorsan leszerelték, hadimunkára fogták és pótlásukra «megbízható románokat» hívtak be.

A román lapok elragadtatással emlékeztek meg a «kiválóan sikerült» mozgósításról és a szükségleten felüli tömeges bevonulást – a helytelen előkészítés helyett – a bevonulók «nagy lelkesedésével» és «egetverő hazaszeretetével» magyarázták...

A bevonulási intézkedések népszerűsítése céljából a lakosság között széltében-hosszában hamis híreket terjesztettek. Azt híresztelték, hogy Magyarországon kiűtött a forradalom és a román csapatok megint a Tiszáig nyomulnak majd elő ...

A burkolt mozgósításnál a csendőrség és rendőrség nemcsak a kijelölteket utasította bevonulásra, hanem behajtott a kaszárnyákba mindenkit, aki a mozgósított évfolyamokhoz tartozott.

Képzeljük el, milyen súrlódásokat eredményezett volna az általános mozgósításra való átmenet...

A határsávban levő helységeket kiürítették.

Az ország belsejébe szállították a póttesteket, a katonai parancsnokságokat, a katonai iskolákat és tanfolyamokat, a polgári hivatalok egy részét, a tisztek és hivatalnokok hozzátartozóit és ingóságait.

A határsáv községeinek és tanyáinak lakosait felszólították, hogy készüljenek fel az elköltözköedésre és parancsszóra pár órán belül hagyják el lakhelyüket.

A megbízhatatlan lakosság rádiókészülékeit elkobozták, illetve lepecsételték.

A bevándorolt románok áruba bocsátották ingóságait.

A hadsereg felszerelése siralmas volt. Sokakat polgári nadrágban és lábbelivel, spárgára kötött puskával osztottak be a harcalakulatokhoz és szállítottak a határra. A hadsereg fegyverzetében megtalálhattuk az orosz puskától kezdve Európa minden államának fegyvereit. Az ágyúk ugyancsak vegyesen voltak képviselve.

Nem kell nagy képzelőtehetség ahhoz, hogy mit jelent egy ilyen vegyes fegyverzetű hadsereg lőszerutánpótlása ...

Míg a csapattesteket lázas sietséggel ide-oda szállították, addig ugyanilyen lázas tempóban megindult a rekvirálás is bonok ellenében. Egy 7-8000 lei értékű lőért 1500-2000 leit fizettek, egy 25.000 lei értékűért pedig 7000 leit, illetőleg annyinak megfelelő bontadtak át tulajdonosának. Egy kerékpárért a legjobb esetben annyit fizettek, amennyit az egyik kerék gumija ér.

A pánik szüntével több helyen visszaszolgáltatták ugyan az elvitt tárgyakat és állatokat, de ezekben már

nem volt sok köszönet. Olyan siralmas állapotban kerültek vissza, hogy alig használhatók többé. Természetesen a harácsolással elmaradhatatlanul velejárt a panama is. Ugyanis megvesztegetéssel a rekvirálás alól is mentesülni lehetett. Az utólag leleplezett panamák következményeképpen mostanában nagy számban kerülnek a hadbíróság elé. Ugyancsak sok dolgot adott a hatóságnak az uzsoraárak letörése, mert egyes cikkek ára órák alatt túlzottan felszökött, ami még jobban fokozta az amúgyis ideges hangulatot.

A szabadlopás legsúlyosabban érintette a közvetlenül fenyegetett vidékek magyar lakosait.

Élelmiszerüket, baromfijukat elvitték és csupán három-öt napra való ételmet hagytak meg nekik. Mintha egy új tatár- vagy törökdulás érte volna őket. Könnyezve, tehetetlenül túrték a könyörtelen eseményeket. Ugyanekkor a magyar határ mentéről a 18-50 év közötti férfiakat, akiket nem hívtak be, összefogdosták és közmunkákra kényszerítették. Meszse, Erdély mélyén fekvő kőbányákba szállították őket és sokan közülük még most is ott sínylik a váratlan fogságot. A nyugati határ védelmének megerősítését közmunkákkal siettették. A kirendelt környékbeli falvak lakosságával követ törettek, eltorlaszolták az országutakat és minden munkára igénybe vették őket a védővonal kiépítésénél.

Emlékezzünk meg a túsokról is, mert ezek is tekintélyes számban akadtak. A pánik első napjaiban a magyar határ mentén számos, szerepet játszó magyart, közöttük több egyházi férfiút vittek el túsoként. Kisjenőn volt a gyűjtőhelyük, ahol sokan csűr-

ben szenvedték át a kemény sorsot, mígnem egy hét múlva, a hirtelen fellángolt gyűlölet enyhülése után elengedték őket.

Az ijedtség csillapultával, – miután külügyminiszterünk ismételten kijelentette, hogy Magyarországnak Románia ellen nincsenek támadó szándékai, – hozzáláttak a sebtében határra vetett csapatoknak, hátsó területen rendesen felszerelt alakulatokkal való felváltásához.

Az elmenekült tisztviselők, hivatalok, katonai intézmények és iskolák ismét visszaköltöztek eredeti helyükre ...

A csapatokkal, főleg a kisszámú gépesített alakulatokkal azután vegyes helységekben felvonulásokat rendeztettek. Az ilyen díszelgések fényét erősen emelték a felvonulás területén maradt harcképtelen harcokocsik és páncélgépkocsik, amelyeket a díszmenet után szomorúan vontattak be a laktanyába.

A létszám felett bevonult legénység hazabocsátása a panamának is tág teret nyújtott. A román operett-mozgósítással nem egy altiszt és tiszt vetette meg ismét vagyonának alapját.

Pénzért ugyancsak vissza lehetett kapni a fölöszámban bevonult lovakat és járműveket is.

A félelem napjaira emlékezetül szolgálhatnak még a következő esetek:

Nagyenyeden, a román rémület azt hozatta az enyedi magyarság tudomására, hogy uralomváltozás esetén megismétlődik az 1848-as emlékezetes vérengzés.

A bánási Oravicán a prefektus üzenete így szólt: «A csiklovicai cigányokkal veretem agyon az oravicai magyarokat.»

Ugyanott a román diákok egy magyar fiatalembert kocsihoz láncolva üttek végig a városka utcáin, miközben magyargyalázó kifejezéseket használtak. A rendőrség behunyta szemmel vette tudomásul a jelet. Egy bánási magyar szabómestert pedig kidobták a robogó vonatból, mert a mozgósítás napjaiban magyarul mert beszélni. Tíz napig feküdt kórházban «anyanyelv használata miatt».

A mozgósítás első heteiben a bevonult katonák eleiem és szállás nélkül várták további sorsukat. A kaszárnyák, táborok nem tudták valamennyiüket befogadni. Sokezren kintrekedtek a fagyos, szeles éjszakában és a kaszárnyák udvarán, ahol a csupasz földön aludtak. Tüdőgyulladás pusztított tömegesen közöttük s Lippán egy új temető jelzi sorsukat.

* *

*

Ennek a pániknak az okai kézenfekvők.

Románia mai kül- és nemzetkisebbségi politikája félelmetesen hasonlít ahhoz a politikai vonalvezetéshez, amelyet az 1938. évi őszi cseh-német válság idején Csehszlovákia folytatott.

Miként egykori szövetségese, Románia is elodázza a nemzetkisebbségi kérdés megoldását. Miként egykor Csehszlovákia, úgy Románia is csak addig vesz részt a Harmadik Német Birodalom bekerítésére irányuló

diplomáciai akcióban, amíg Németország gazdaságilag térdre nem kényszeríti. Miként egykor Csehszlovákia, úgy Románia sem közvetlen szomszédainál, hanem Nagy-Britanniánál és Franciaországnál keres védelmet.

Csehország bekebelezése után Tilea Viorel londoni és Tatarescu György párisi román nagykövet azzal a kéréseivel fordult Franciaországhoz és Angliához, hogy egy esetleges támadás megakadályozása érdekében vállaljanak garanciát Románia függetlenségéért és területi sérthetlenségéért.

Románia kérését a demokrata hatalmak fontolóra vették és úgy határoztak, hogy Lengyelországot kérik fel, közvetítsen Románia és Magyarország között, anélkül is inkább, mivel Lengyelország Magyarországnak őszinte, igaz barátja, Romániának pedig szövetségese.

Ezt az elgondolást azonban keresztülhúzta Tatarescu György párisi román nagykövet, aki azzal fenyegette meg a franciákat, hogy ha nem vállalnak haladéktalan kezességet, Románia a tengelyhatalmak oldalára áll.

Ez a kijelentés készítette a francia kormányt arra, hogy Romániának minden körülmények között biztosítékot nyújtson. Anglia ekkor nem tehetett egyebet, minthogy ugyancsak csatlakozott Franciaország álláspontjához.

Az angol-francia garanciavállalás, érthető feltűnést és meglepetést keltett. Az európai fővárosok politikai köreiből önkéntelenül azt kérdezték:

Mi ennek a nyilatkozatnak a tulajdonképpeni értéke?

És szükség volt-e egyáltalán erre a biztosítékra,

tekintettel arra, hogy nem vonatkozik Románia területi integritására, csupán annak függetlenségére.

Chamberlain és Daladier ugyanis világosan leszögezte, hogy

«az angol és a francia kormány Romániának minden olyan kísérlet esetén a segítségére sietne, amely Románia függetlenségét kifejezetten veszélyeztetné, feltéve, hogy a román kormány létérdekből kénytelen volna nemzeti haderejével ellenállni ...»

*

Románia mindég nagymestere volt az óvatos politikai játszmáknak.

Egész történelme azt bizonyítja, hogy állandóan több vasat tartott a tűzben és a merész kockázatoknak sohasem volt nagy híve.

«Barátsága» és «hűsége» csak addig terjedt, amíg jólfelfogott érdekei megkívánták ezt a «nagylelkű» áldozatkészséget. És nem ismert olyan kapcsolatot, amelyet fel ne borított volna, ha akadt egy másik, amely előnyösebbnek bizonyult az előbbinél.

Érdemes ezért néhány évtizedre visszapillantunk a történelemben és felidézni emlékezetünkben a román politika ritmikusan ismétlődő módszereit...

3. FEJEZET.

AZ INGATAG MÚLT...

Amikor az 1881-ben királlyá alakult Románia trónjára egy porosz dragonyos alezredes: Hohenzollern-Sigmaringen Károly került, a germán befolyás máris éreztette hatását a román külpolitikában.

A liberális párt vezetői: Bratianu, Sturza és Carp Péter üdvös kiegyenlítőszerepet tulajdonítottak a németeknek a mindjobban erősödő orosz nyomással szemben.

De az ország megerősítésével mégis Brialmont tábornokot, a belga nemzetvédelem megszervezőjét bízták meg. Gyakran hangoztatták a belga tábornok előtt Románia kényes politikai helyzetét.

«Két rettenetes nyomás alatt szenvedünk – mondották. – Az egyik oldalról a pánszláv, a másik oldalról a pángermán óriás készül agyonnyomni bennünket ...»

De a románoknak rövidesen mégis határozniuk kellett és Károly király – 1883 november 19-én

Bismarck tanácsára – titkos szövetségre lépett a német császárral.

A szerződést az idősebbik Bratianu és Andrássy Gyula gróf írták alá, melynek értelmében Románia csatlakozik a Németország, az Osztrák-Magyar Monarchia és Olaszország közötti: hármasszövetséghez.

*

1911-ben Oroszország védnöksége alatt tárgyalások folytak Szerbia és Bulgária között megkötendő katonai szövetség érdekében. Ezt az egyezményt 1912 márciusában sikerült is Oroszországnak megvalósítania.

Bulgária, Szerbia, Montenegro és Görögország együttműködésével megalakult a Balkánszövetség, mely elsősorban Törökország ellen irányult. Ugyanekkor azonban tetézte a német diplomácia vereségét. A német birodalmat ugyanis Anglia akkor még teljesen bekerítette. VII. Edward angol királynak 1910 elejéig sikerült a Brit-francia «entente cordiale»-t hármasszövetségé kibővíteni, amikor II. Miklós orosz cár is csatlakozott nyugati szövetségeseihez.

A Balkánszövetség pedig a keleten mért komoly csapást a német tervekre, amikor a Berlin-Bagdad utat kettészelte. De súlyos gondokat okozott a monarchiának és a vele szövetséges Romániának is, mert Ausztria-Magyarország határait mindenütt orosz támadóvonal kerítette be.

Az események gyorsan követték egymást...

A balkáni szövetségesek – Oroszország anyagi és erkölcsi támogatásával – 1912 őszén megtámadták

és leverték Törökországot, amellyel 1913 tavaszán fegyverszünetet kötöttek.

A monarchia hatalma ezzel tovább gyengült, míg a Balkán győztes országainak harci kedve, önbizalma és nagyravágyása megtízszereződött.

A Duna déli szakaszának területén alakult «szláv blokk» engedelmes báránként vetette magát alá a cár önkényuralmának.

A monarchia pedig: Oroszország és a Balkán «szláv blokk»-jának harapófogójába került.

A harapófogó tengelyét Románia alkotta ...

Most tehát a románokon volt a sor, hogy Szentpétervár háborús politikája előtt meghajoljanak...

Az orosz külügyminiszter idejekorán gondoskodott arról, hogy az újjáalakuló Balkániszövetségbein Bulgária helyét az «engedelmes Románia» foglalja el...

A sakkhúzás kitűnően sikerült: alighogy a törökök ellen egyesült szerb-bolgár-görög hadsereg győztes hadjárata befejeződött, máris nézeteltérésre került sor a szövetséges Szerbia és Bulgária között.

Oroszország a kulisszák mögött Szerbia pártjára állott, a háborús zsákmány elosztása miatt felmerült viszályban. Ugyanekkor Romániára nyomást gyakoroltak az oroszok, hogy kössenek titkos szerződést Belgráddal.

Ez az egyezmény sodorta Bulgáriát, volt szövetségesi: a szerbek és görögök elleni végzetes háborúba, amely Szerbiának 1913 júliusában döntő sikert biztosított a bolgárok felett.

Ezt a sikert hatalmas orosz propaganda előzte meg, melynek főcélja Románia «megdolgozása» volt.

A francia sajtó, különösen a «Le Temis», a román liberális körökhöz fűződő szoros kapcsolata révén erősen támogatta a romániai orosz ügynököket, akik mindent elkövettek, hogy Bukarestet megnyerjék Szerbiának: a Bulgária ellen irányuló akció számára.

1913 januárjában a pánszerb katonai szervezetek, valamint a belgrádi orosz követ: Hartwig báró befolyása alatt, megalakult a második balkáni liga. Ebben már Románia foglalta el Bulgária helyét, Szerbia és Görögország oldalán. Ezzel a szerb győzelem biztosítva volt. Most már csak az volt hátra, hogy Bulgáriát észrevétlenül becsalják a kelepcebe, ami rövidesen sikerült is.

Szaszonov annyira biztos volt az eredményben, hogy a harc kimenetelét be sem várta és máris hozzálátott az orosz tervek mielőbbi megvalósításához.

Az orosz külügyminiszter 1913 januárjától kezdődőleg tizennyolc hónapon át szakadatlanul nógatta, sürgette és irányította Szerbia vezetőit.

Oroszország gondoskodott arról is, hogy mire a «döntő pillanat» elérkezik, a francia kormány és a közvélemény jámbor báránka módjára engedelmeskedjék céljainak.

Szentpétervár alaposan lel akart készülni a monarchia elleni háborúra. Az előfeltételek igen kedvezőek voltak – sietnie kellett.. .

Az első közvetlen megbeszélések az orosz és a román államférfiak között – mint már láttuk – 1912 december 1-én indultak meg. Ez akkor történt, amikor Nikolajevics Miklós nagyherceg Romániában tartózkodott. A közvetítő Take Jonescu volt, aki havi fizetést

húzott szolgálataiért. A nyugtákat a bukaresti orosz követségen íá német megszállás alatt találták meg. (Marghiloman volt román miniszterelnök publikálta azokat.¹)

Románia Szilisztria megerősített várost és Dobrudzsa északi részét kérte Bulgáriától jutalmul azért, mert az első balkáni háborúban semleges maradt. Szentpétervár nyomásának hatása alatt azt meg is kapta. Ez az orosz közbelépés volt az első záloga a későbbi barátságának.

1913 januárjában a román vezetőférfiak – a germányságra támaszkodó addigi politikájukat – már át is állították a pánszlávizmus szolgálatába. Nagy része volt ebben nemcsak az orosz befolyásnak, de Szentpétervár párisi barátainak is. Ezek azt tanácsolták Romániának, hogy sürgősen lépjen be a második balkáni ligába – amelyet Belgrád és Athén alakítottak. – Ez a liga Bulgária ellen irányult...

Orosz részről végleg elhatározott dolog volt, hogy Bulgáriát fel kell áldozni Szerbiának. Jellemző az orosz politika ügyességére, hogy már 1913 elején iparkodott – az Ausztria-Magyarországgal 1883 óta szövetséges és egy Hohenzollern által kormányozott - Romániát Szerbia számára megnyerni. Sakkhúzásnak az volt a célja, hogy Szerbiának újabb szövetségest szerezzen Ausztria ellen: a tervezett háború esetére, amelyet a két balkáni háború készített elő. Ennek a két balkáni háborúnak sikereit akarták teljessé tenni az oroszok.

¹ Marghiloman: Note Politico 1897-1924. I. kötet, Bukarest, 1927.

A belgrádi orosz követet: Hartwig bárót illeti meg a dicsőség ennek a rendkívüli diplomáciai műveinek sikeres lebonyolításáért és keresztülviteléért.

1912 végén már mutatkozni kezdett a Bukarestben tartózkodó szentpétervári ügynökök megvesztegetési akcióinak gyümölcse.

Mindazon politikai és katonai személyek, akik a liberális párttól függttek, így: Take Jonscu és a Bratianu fivérek (Vintila és Jonel), az orosz szövetség zsoldjába léptek. Újságjaik: a «Románia», az «Adeverul» és az «Indépendance» révén a román közvéleményt lassanként megnyerték az orosz ügynek, vagy legalább is csökkentették a régi szimpátiákat Ausztriával szemben.

Az orosz megbízottak és a román liberális vezetők közötti tárgyalások az öreg, elgyengült és beteg Károly román király tudtán kívül történtek. Ha a király maga hű maradt is a régi barátaihoz, környezetében már mindenki más véleményen volt. A királyné, Ferdinánd trónörökös, a tábornokok és a román politika vezető tényezői késznek mutatkoznak: az orosz óriás védőszárnyai alatt rácsapni a prédára.

A Cantacilzenek, Majorescuk és Marghilomanok germánofil pártja napról-napra népszerűtlenebb lett.

Szaszonov a háború kitörésének pillanatában már tudta, hogy Románia támogatni fogja. Megfizetett érte pénzzel és ígérettel...

Biztosítékai voltak, hogy Bratianu és Take Jonscu – akik pár hónap óta az orosz követség támogatásával ismét a hatalom birtokosai lettek Bukarest-

ben – nem fogják Ausztriával szemben vállalt kötelezettségeiket teljesíteni. Szaszonov tudta, hogy Szentpétervár és Belgrád pártjára állanak majd ...

De különösen tudta ezt a Quai d'Orsay. A francia külügyminisztérium 1913 nyara óta ismerte a bukaresti bizalmas táviratok kulcsát. Tudott mindent 1914 júliusában az oroszok utolsó harminc hónapi bukaresti tevékenységéről és arról a buzgalomról, amelyet Blondel francia követ fejtett ki.

Noha a francia diplomáciai levéltár hozzáférhetetlen, sok adata mégis napfényre került.

Raymond Poincaré birtokában ugyanis megvoltak a külügyminisztériumhoz érkezett sürgönyök, levelek, bizalmas jelentések másolatai. Ezeket a köztársaság elnöke, politikájának és személyének védelmére magához vette.

Az orosz, osztrák és német forradalmak révén is nyilvánosságra jutottak fontos diplomáciai akták. De elsősorban a Poincaré elnök által publikált adatok teszik lehetővé, hogy sok homályt eloszlassunk és sok bizonytalan feltevést igazoljunk.

A francia vezetőférfiak tudtak Szaszonov bukaresti ügynökeinek 1912 októberétől 1914 júliusáig (a háború kitöréséig) folytatott osztrákellenes akciójáról.

És korántsem hibáztatták a bukaresti francia követet azért, mert nyíltan csatlakozott orosz kollégájának osztrákellenes agitációjához. Sőt, amikor Blondel követ elkövette azt a tapintatlanságot, hogy elment megtapsolni 1914 március 19-én André Tardieu bujtogató előadását, – elégedetten mosolyogtak ...

Izwolezky legkedveltebb bizalmasa: André Tardieu akkoriban Paris legbefolyásosabb újságírója – alig néhány hónappal a háború kitörése előtt ugyanis Bukarestbe utazott, ahol 1914 március 11-én felolvasást tartott. Az értekezés tárgya nagy politikai eseménynek számított, amely a román előkelőségek érdeklődését a legnagyobb mértékben felcsigázta. A felolvasáson a francia nagykövet társaságában megjelent a román miniszterelnök, a külügyminiszter és a román vezérkar főnöke is. Tardieu úgyszólván a hivatalos küldött szerepében tündökölt és ragyogó ékesszólással tartotta meg felolvasását, az alábbi címmel:

«Erdély: Románia Elzász-Lotharingája».

Valóban merész cím, amely egymagában is alkalmas volt arra, hogy azt Ausztria: szándékos kihívásnak vegye. Tetézte ezt a veszedelmet a felolvasó személye is, amely úgy Paris politikai, mint pénzügyi köreiben egyaránt nagy tekintélynek örvendett. Ezt a tekintélyt joggal alátámasztotta Tardieu rendkívüli intelligenciája és kellő társadalmi összeköttetése. Mindenki tudta róla, hogy fölényesen megveti az átlagember hétköznapi életszabályait és sohasem cselekszik meggondolatlanul. Ellenkezőleg: egész élete csupa számítás és érdek. Nem kellett tehát erős fantázia annak megállapításához, hogy Tardieu hosszú és fárasztó bukaresti útjának: csak nagyhorderejű és komoly célja lehetett.

A Take Jonescu által megrendezett magyarellenes felolvasás tulajdonképpen csak leplezte Tardieu igazi szerepét, amely abból állott, hogy megnyerje Románia sovinszta és imperialista köreit: Oroszország pánszláv

politikája számára. Tardieu – akit Izwolszky párisi orosz és Veznics párisi szerb követ beavattak Szaszonov külügyminiszter terveibe – pontosan tudta, hogy a monarchia ellen indítandó háború kitörése, már csak hónapok vagy hetek kérdése... Szaszonov kívánságának megfelelően mindent elkövetett tehát, hogy Románia közbelépését Oroszország és Szerbia oldalán biztosítsa.

A Quai d'Orsay szószólójaként szereplő Tardieu fellépésének annyival is inkább óriási hatása volt, mert abban egész Románia: Franciaország hivatalos gesztusát látta. A románok a tüzes magyarfaló beszéd hatása alatt bizonyosra vették, hogy Franciaország szolidaris Oroszországgal. Senki többé nem kételkedett abban, hogy a franciák tűzön-vízen keresztül támogatják Szentpétervár osztrákellenes politikáját.

Az a körülmény, hogy a francia követ az egész szövetség személyzetének kíséretében jelent meg a felolvasáson és a szónoknak a román sovínisztákhoz intézett szenvedélyes buzdításait tüntető tapsvihar kísérte: Franciaország szándékait illetőleg, minden további kételety eloszlattott...

Háborús feszültség.

1912 utolsó heteiben és 1913 elején az osztrák-szerb háború eshetősége foglalkoztatta Európa minden kormányát. A Balkán légköre telítve volt elektromossággal. Ha a nemzetek nem is számoltak még a veszéllyel, a jólértesültek, a vezetők, biztosan tudták, hogy borzalmas vihar közeledik.

II. Vilmos 1913 január 12-én találkozott Jules Cambonnal, a francia nagykövettel. A császár elmondta neki súlyos aggodalmait, amelyekben a francia diplomata is osztozott. Az a biztos tudat, hogy Belgrád, Bukarest és Oroszország megegyeztek egymással és az első, szinte csodálatos eredmények – melyeket a pánszlávizmus a Balkánon elért: – fokozott osztrák-ellenes propaganda megindítására ösztökélte a kettős monarchia szláv népeit. Ausztria szemelláthatólag megrémült és mindjobbán idegeskedett. Nem ringatta magát illúziókban a monarchiát fenyegető veszély nagysága és közelsége tekintetében. Idegessége ebben a két esztendőben – 1912-ben és 1913-ban, – valamint 1914 tavaszán: érthető és indokolt volt. A Balkánon az egyik kellemetlenség a másikat érte és a bajok egyre jobban halmozódtak.

Az osztrák államférfiak, de maga a közvélemény is érezte, hogy a germán-szláv erőpróba ideje elérkezett.

1913-1914 júniusáig a világ közvéleményével el kellett hitetni, hogy a «háború elkerülhetetlen» ... Naponta így írtak a világlapok:

«Az osztrákok minden eszközzel Oroszország provokálására és megtámadására törekszenek. Így akarja Ausztria Németországot a háborúba rántani. Nem tudja ugyanis elviselni Szerbia hatalmának megnövekedését...»

Ezek az állapotok nagyon is indokoltá tették Németország balkáni követeinek ugyancsak riadt jelentéseit.

1913 január 11-én például Waldhausen bukaresti német követ ezt sürgönyzi a Wilhelmstrassenak:

«Az orosz kémek és titkos megbízottak száma Romániában néhány hónap óta hallatlanul megnövekedett. Valamennyien arra összpontosítják erejüket, hogy az országot Ausztria ellen lázítsák. Mit akarnak ezzel elérni? Nagyon szeretném tudni...»

1913 március 1-én pedig Quadt gróf athénia nemiet követ ezt jelenti Bethmann-Hollwegnek:

«A romániai orosz propaganda már majdnem elérte – ahogy azt román barátaim mesélik – hogy Románia elszakad a hármasszövetségtől. Ez az orosz propaganda a nép minden körébe beférkőzik.»

Nem meglepő tehát, hogy a német kormány ennyi figyelmeztetés után, aggódva érdeklődött aziránt, hogy a franciák ismerik-e és helyeslik-e az orosz diplomácia munkáját KeletEurópában és a Balkánon?

Így derült ki az is, hogy egyes francia ügynökök milyen szerepet játszottak a Balkán fővárosaiban. Waldburg gróf, a bukaresti német ügyvivő például ezt állapítja meg:

«Amilyen mértékben erősödik Románia ellenes hangulata Ausztria-Magyarországgal szem-

ben, annál világosabban látjuk, hogy ez az ellenszenv az orosz ügynökök tevékenységének tulajdonítható. Ezeket az ügynököket az orosz követ és Blondel francia követ is lelkesen támogatják. Ez utóbbi különösen nagyon tevékeny és sikere van... Ha az oroszok még nem is rokonszenvesek a románok előtt: azt már mindenesetre elfelejtették Oroszországnak, hogy megfosztotta Romániát Beszariábiától.

Most mindenki várakozással tekint Erdély felé. »

Két hónappal később – Tschirschky gróf, bécsi német nagykövet arról panaszkodik Bethmann-Hollweg kancellárnak, hogy a bécsi francia nagykövetnek: Dumainnek románbarát magatartása és kétes tevékenysége, bécsi kormánykörökben óriási felháborodást okozott.

A követek aggodalma nem volt alaptalan. Románia mindjobbán eltávolodott a hármasszövetségtől...

A katasztrófa pedig rohamlépésben közeledett...

1914 június 28-án a világ összes táviró- és telefonállomásai foglaltak. Minden készülék csak egy hírt ismétel szüntelen: «Ferenc Ferdinándot és feleségét, Hohenberg Zsófiát – Chotek grófnőt – Sarajevóban agyonlőtték. »

Bécsben a Grabenen, a Ringeken és a Schwarzenhergplatzon óriási embertömeg hullámzik. Mindenki azt kérdi a másiktól: mi lesz most?

A párisi lapok szerkesztőségeiben a beavatottak suttogva dugták össze a fejüket.

A párisi utca még nem sejtette a vést.

«Egyelőre még nem is fontos, hogy a tömeget tájékoztassuk» ... Mondogatták a minden oroszok cárijának francia «lekötelezettjei».

A párisi orosz nagykövetségen elégedetten mosolyogtak és a kezüket dörzsölték örömükben.

A pánszláv maffia intézőbizottsága minden tekintetben meglehetett elégedve munkájával.

A meggyújtott kanóc kitűnően égett... Lángja simán haladt a puska poros hordók felé.

A légkör telítve volt...

* * *

*

Pontosan tizenegy nappal a szarajevói merénylet *előtt* játszódott le Romániában egy olyan epizód, amely bennünket magyarokat, igen közelről érdekel.

Az eset szereplői Bratianu román miniszterelnök és Szaszonov orosz külügyminiszter, aki csodálatos «véletlen» folytán éppen a boszniai osztrák-magyar hadgyakorlat idején látogatta meg bukaresti román barátait.

1914 június 16-án egy diplomáciai ebéd után Bratianu miniszterelnök azt indítványozta Szaszonovnak, hogy látogassák meg a románlakta vidékeket.

«Bratianu – meséli emlékirataiban az orosz külügyminiszter – autón elvitt magával egészen a határ egy bizonyos pontjáig, amelynek nevét már

elfelejtettem. A magyar határőrök nagy ámulatára kocsink átment a határon és magyar területen folytatta útját. Mialatt Erdélyen keresztülhaladtunk, ugyanaz a gondolat foglalkoztatott mindkettőnket: tudniillik, hogy mi *most tulajdonképpen román területen vagyunk, amely magyar iga alól való jelszabadulását várja.*»¹

Másnap Szaszonov: Take Jonescuval és Filipescu tábornokkal, a román nemzeti párt elnökével tárgyalt. 19-én a színajai kastélyban folytatta a 16-án megkezdett tárgyalást Bratianuval.

Végre 23-án – közvetlenül Bukarestből való elutazása előtt – az orosz külügyminiszter felszólította Bratianut, terjessze elő azokat a feltételeket, amelyek mellett Románia hajlandó Oroszországnak és Szerbiának a monarchia ellen katonai támogatást nyújtani.²

Bratianu kész elhatározással állott elő ...

*Románia egész Erdélyt, a magyar Bánátot és az osztráji Bukovina felét kéri azért, hogy Szerbiát és Oroszországot támogatja Ausztria-Magyarország ellen. Ezenfelül Oroszország tartozik garantálni Románia területi integritását, fedeznie kell továbbá fegyverkezésének összes kötelezettségeit is.*³

Szaszonov azonnal elfogadta a feltételeket.

¹ D. S. Szaszonov: Sechs schwehre Jahre – 1927.

Marghiloman volt román miniszterelnök: Note Politice 1897-1924. I. kötet, Bukarest, 1927.

² D. S. Szaszonov: Sechs schwehre Jahre – 1927.

³ D. S. Szaszonov: Sech schwehre Jahre – 1927.

És a cárnak szóló memorandum 1914 június 24-ről. – Orosz diplomáciai levéltár.

Június 24-én pedig Take Joneecu az alábbi titkos táviratban értesítette a «Le Temps»-nál levő bizalmas barátait: André Tardieut és Edgar Roelst, a tárgyalások sikeres kimeneteléről:

«Teljes megegyezés Szaszonov és Bratianu között. Tegnap lefolyt beszélgetés alkalmával a közös érdekeknek legjobban megfelelő szerződés leköttve.

Elismerve Románia jogos követelése Erdélyt, Bánatot és Bukovinát illetőleg.

Részletes felvilágosítás jelenleg nem adható. Levél követéségi futár által megy...»^x

Alig egy hónappal később kitört a világháború...

*

A román király a sinjai fenyvesek magányában épült kastélyában koronatanácsot tartott, amelyen Carp Péter, a konzervatív párt vezetője teljesítette a király kívánságát. Hozzájárult Károly azon kívánságához, hogy egyelőre ne avatkozzanak be a háborúba, – hanem várjanak. De az ifjabb Bratianu, aki már akkor a liberálisok vezére volt, megtagadta apja egykori politikáját és nyíltan a Németországgal kötött szerződés mellőzése érdekében szállt síkra. Take Joneacu pedig – a konzervatív-demokrata párt elnöke – még tovább ment: követelte az antant oldalán való azonnali beavatkozást.

¹ Henri Pozzi: Les Coupables Paris. 1936. Aux Editions Européennes.

A pártvezérek közötti nagy ellentétekre való tekintettel és a németbarát király kérésére úgy határoztak Sinájában, hogy egyelőre az «óvatos semlegesség» álláspontjára helyezkednek.

És Bratianu két évig ki is tartott a várakozás álláspontja mellett. Csak a király halála és az orosz Bruszilov offenzíva sikerei buzdították fel a beavatkozásra.

*

A cári Oroszország azt remélte, hogy ugyanazokat az eredményeket, amelyeket a háború diplomáciai előkészítése közben szerb oldalon kivívott, sikerül majd a románok oldalán is elérnie.

Szentpétervárnak ugyanis az volt a terve, hogy Ausztriát harapófogószerűen összezúzza. Ennek a harapófogónak ágait egyrészt a szerb, másrészt az orosz hadsereg, – forgópontját pedig: a földrajzi fekvésénél fogva is alkalmas Románia képezte volna.

Szerbia déli és Oroszország északi támadása mellett, középen Románia biztosíthatta volna az orosz győzelmet.

De másképp történt... .

Szentpétervárt, az ellenségeskedések megkezdése után nagy csalódás érte.

A románok nem mozdultak ...

Nem akartak eleget tenni ama kötelezettségüknek, hogy az osztrák-magyar hadsereget hátbatámadják. Addig haboztak és késedelmeskedtek, amíg végül is az orosz hadvezetőség lemondott «segítségükről».

Pedig az orosz-szerb szövetség a románokra alapította minden előzetes számítását.

Ez a számítás csúfos kudarccal végződött, mert a románok éppen abban a legkritikusabb időpontban hagyták csúfosan cserben szövetségeseiket, amikor azok a nagy bajokkal küzdő monarchiával szemben a gyors döntést kivívhatták volna.

Az orosz hadvezetőség keserűen tapasztalta ki a román államférfiak «megbízhatóságát». A cár alaposan megfizetett könnyelmű hiszékenységeért, amikor meggyőződött arról, hogy a románok milyen hiábavaló bizalmat gerjesztettek maguk iránt szövetségi hűségüket illetőleg.

*

A hadihelyzet 1916-ban.

Az 1915. esztendő súlyos kudarcai arra készítették az antant államok hadvezetőségét, hogy általános támadást indítsanak a minden vonalon győzedelmeskedő Központi Hatalmak ellen.

Az 1915. december 1-én megtartott Chantilly-i haditanács elhatározta :

1. az angol általános védkötelezettség bevezetését,
2. az orosz hadsereg újjászervezését,
3. hatalmas amerikai lőszer- és hadianyag-szállítványok megrendelését,
4. a gyarmati csapatok szaporítását,
5. a Németország elleni gazdasági háborút: a «Blokád»-ot.

A szövetségesek minden erejüket a kitartás fokozására összpontosították. Erre a lehetőség adva is volt, hiszen az antant államok nyersanyagban és emberanyagban egyaránt gazdagabbak voltak, nem is beszélve az élelmiszerfeleslegükről.

Az antant tisztában volt azzal, hogy az elmúlt esztendő balsikerei ellenére győznie kell, *mert az ellenfél leveretése csak idő kérdése.*

Ezzel szemben a központi hatalmagnál a szokatlan arányokat öltött hosszú állásháború miatt nyomott hangulat és bizonyos ellanyhulás volt tapasztalható.

A világháború lassanként az idegek harcává alakult át. .

És ebben a harcban a legengesztelhetlenebb és legszívósabb ellenfél: Anglia volt.

Németország tudta ezt és ezért az angolok ellen irányuló közvetlen és közvetett háború megindításával igyekezett a békét kikényszeríteni.

Míg 1915-ben a keleti front volt az általános hadihelyzet kifejlődésének kulcspontja, addig 1916-ban a háború súlypontja ismét a nyugati harctérre helyeződött.

A tengeren a részleges búvárhajóharc, a szárazföldön pedig a legyengült francia haderő megtámadása volt Németország főcélja.

A németek 1916 február elején a franciák leg-erősebb várának bevételére határozták el magukat. Rengeteg tüzérségi lőszer felhalmozása után, február 16-án kezdték el a várövezet lövetését. A támadást borzalmas technikai előkészítés előzte meg. Öt napig tartó szörnyű pergőtűz után, február 21-én indult meg

a világháború legnagyobb hadivállalkozása: Verdun ostroma.

26-án a német gyalogság elfoglalta Duamont, majd később Vaux erődöt is. Ettől kezdve a vár egész területe négy hónapig tartó pokoli harcok színterévé vált.

De a németek kitűzött nagy hadicéljukat mégsem tudták megvalósítani.

Verdun továbbra is a franciák kezén maradt.. .

*

Ezalatt az angolok nagyszerűen felkészültek a további háborúra.

A Központi Hatalmakra viszont a széthúzás átka nehezedett. Ahelyett, hogy a máshol aránylag könnyen nélkülözhető erőiket mind Franciaország ellen összpontosították volna, külön-külön keresték a döntést.

Oroszországgal szemben úgy a németek, mint a Monarchia egyelőre várni óhajtott.

Ausztria-Magyarország had vezetősége elsősorban saját főellenségét: Olaszországot kívánta legyűrni és csak azután volt hajlandó körülbelül fél millió főnyi hadsereget Németország rendelkezésére bocsátani. De a monarchia ezt a segítőhadat is csak abban az esetben szándékozott a francia frontra küldeni, ha Németország az Olaszország elleni támadáshoz nyújt segítőkezet.

A német legfelsőbb hadvezetőség azonban nem bizott

az osztrák-magyar hadművelet sikerében és így a franciák ellen felkínált segítséget nem fogadta el.

Ausztria-Magyarország magára maradt..

Bulgária is csak a Balkánon végrehajtandó hadműveletekre kötelezte magát.

A monarchia ennek ellenére kitartott Olaszország elleni hadjáratának terve mellett. Bízott abban, hogy az orosz arcvonalból kivonandó, valamint a Balkánon felszabadult erői, a Dél-tirolból tervezett támadás sikeres végrehajtásához elégségesnek bizonyulnak majd.

Ez sajnálatos hiba volt.

Azáltal, hogy a központi hatalmak hadvezetőségének útjai 1916 elején szétváltak, a döntés gyors kierőszoakolása nem volt többé lehetséges.

Amikor az angol hadügyminiszter: Lord Kitchener 1916 április 16-án a «Hampshier» cirkálóval nyílt tengeren elsüllyedt, mindenütt az egész világon az a hír keringett, hogy Kitchener egy német tengeralattjáró áldozata.

Mindenfelé azt suttogták, hogy árulás történt. És ez az árulás állítólag Pétervárról indult volna ki – hiszen Kitchener éppen a cár meghívására utazott Pétervárra és ott az oroszoknak egy Ausztria elleni harcászati tervet akart átadni.

Nemsokára lezajlott a jütlandi tengeri csata is, amely ugyancsak angol vereségként hatott. Csak később derült ki, hogy a német flotta nem folytatta a támadást.

Az olaszok Tirolban nagy veszteségeket szenvedtek, de az Isonzónál előrehaladtak és elfoglalták Görzöt.

Oroszországban megindult a nagy Bruszilov-féle nyári offenzíva és megtörtént a Luck-i áttörés, amely sok százezer osztrák foglyot eredményezett az oroszoknak.

Mezopotámiában az angolok helyrehozták a Dardanellákban elszenvedett vereségüket. Elfoglalták Bagdadot. Ezzel fájdalmas csapást mértek a németek Berlin-Bagdad tervére.

A Balkánon Sarraill tábornok eredményes támadásba kezdett, amely a szerb hadsereg maradványaival Szalonikiből indult ki.

Az orosz fronton a Luck-i áttörés után a központi hatalmak ellenállása Bruszilovot hamarosan megállásra készítette. Az oroszok ennek ellenére tehermentesítették a franciákat, miután a németek, a mozgalmas napok idején, kénytelenek voltak a nyugati frontról nagyobb csapatokat a keleti arcvonalra szállítani. Ugyanez történt a monarchiával is, amely az orosz betörés következtében kénytelen volt eredményes tiroli offenzíváját félbeszakítani. Csapatainak egy részét az orosz hadszíntérre kellett küldenie.

Ez volt a hadihelyzet, amikor Románia az orosz előnyomulás sikereinek hatása alatt – Oroszországgal és az antanttal folytatott kínosan hosszadalmas tárgyalások után – megüzente a háborút a központi hatalmaknak.¹

¹Dr. Marjay Frigyes: Szedántól-Prágáig...

A fennálló orosz-román szerződés alapján Romániával már jóval előbb kellett volna hadbaszállnia az antant oldalán. De a románok taktikáztak...

Amikor Oroszország bukaresti követe figyelmeztette Romániát vállalt kötelezettségeinek teljesítésére, Bratianu így válaszolt:

«Semmi biztosat nem ígérhetek – és ha ez a folytonos sürgetés meg nem szűnik, válaszuk nemleges lesz ... »^x

Oroszország – meddő kísérletei után – végül is katonai megszállással volt kénytelen fenyegetőzni.

Ez használt.

Ellenkező esetben Románia talán sohasem tartotta volna meg 1914 október 7-én tett ígését. Az oroszok fenyegetésén kívül Olaszország hadüzenete is felbátorította a románokat. Hozzájárult ehhez még, hogy árukészleteik fogyófélben voltak. Sem gabonát, sem állatokat, sem petróleumot nem szállíthattak többé a monarchiának és Németországnak.

1916 júniusában a román kormány végre úgy érezte, hogy elérkezett a hadbaszállás pillanata.

Nagy tárgyalások indultak meg tehát a szövetségesek és Románia között, amely busás árat fizetett magának az antanthoz való nagylelkű csatlakozásáért.

A románok 1916 augusztus 17-én titkos szerződést írtak alá az antanthatalmakkal és kikötötték

¹ Paleologue szentpétervári francia nagykövet 455. számú sürgönye. – Quai d'Orsay levéltára.

maguknak, hogy a szövetségesek garantálják nekik: Erdélyt, egész Bukovinát a Dnyesztertől délre, továbbá a temesvárvidéki Bánátot a Tiszáig...

Kikötötték maguknak ezenkívül a szerződés VI. pontjában, hogy a jövő békekonferencián a nagyhatalmakkal azonos jogok illetik meg őket. Ennek fejében viszont külön szakaszban kötelezték magukat arra, hogy semmiféle különbékét az ellenféllel nem köthetnek.

1916 augusztus 27-én a román csapatok átlépték Erdély határait. Merészségükért azonban kegyetlenül megszenvedtek.

A központi hatalmak megtorlása rövid, de annál keményebb volt. Alig telt el három hónap és a német csapatok bevonultak Bukarestbe.

A román hadsereg Moldvába húzódott vissza és ott Berthelot francia tábornok vezénylete alatt kizárólag védelemre szorítkozott. Az időközben kitört orosz forradalom pedig a román ellenállás utolsó reményeit is szétfoszlatta.

Annyi bizonyos, hogy a központi hatalmakra nézve a világháborúnak új fejezete kezdődött.

Két új ellenséggel több állott velünk szemben. Ugyanakkor, amikor az összes had színtereken igen súlyos és feszült volt a helyzet.

Szinte kritikussá válhatott volna, ha a cári hadsereg bomlása meg nem indul és visszavonulásra nem kényszeríti az oroszokat.

Hozzájárult ehhez a vereséghez, hogy Oroszország keservesen csalódott a harcászallt Románia segítségében. Az oláhok, ahelyett, hogy csak némileg is mente-

sítették volna az oroszokat, a tűzvonalban úgy viselkedtek, mint a nyulak.

Ahelyett, hogy megkönnyítették, vagy győzelemre segítették volna Bruszilov offenzíváját, még ők kértek segítséget az oroszoktól.

Az egész világ tudja, hogy a románok, erdélyi és dobрудzsai balsikereik tetőfokán milyen nevetséges és siralmas szerepet játszottak.

*Bresztlitovszk. – A lengyel kérdés.
A bukaresti béke.*

Románia nem maradt soká az antant szövetségese.

Az oroszok a központi hatalmakkal 1917 végén fegyverszünetet kötöttek.

Bratianu követte Oroszország példáját.

A keleti hadszíntér hadműveleteinek beszüntetése, katonai téren Németországnak is, mint a monarchiának is nagy megkönnyebbülést jelentett. Végre megfelelő alkalom adódott, hogy a nyugaton és az olasz arcvonalon a szövetségeseikkel leszámoljanak. Ez annyival inkább fontos volt, miután az amerikai csapatszállítások már megindultak és az Egyesült Államok hadikészülődése is a befejeződéshez közeledett.

Az orosz fegyverszünet azonban nem hozta meg a kívánt eredményt. A bresztlitovszki béketárgyalások csakhamar kátyúba jutottak. A központi hatalmak en-

nek következtében nem merték haderejüket olyan mértékben a flandriai és az olasz hadszíntérre szállítani, mint ahogyan azt szerették volna.

A béketárgyalások igen hosszúra nyúltak, hónapokig elhúzódtak. A központi hatalmakon belül is mélyreható ellentétek merültek fel. Németország és a monarchia sem a lengyel, sem az ukrán kérdésben nem tudott megegyezni. A súrlódás főleg a jövőbeni gazdasági kapcsolatok tisztázatlansága nyomán keletkezett. De a központi hatalmak a területi hódítások politikai rendezésének problémájával szemben is táncstalanul állottak. Senkisémet volt tisztában azzal, hogy a megszállás alá került területek, milyen mélyreható átalakulásnak lesznek majd alapjai.

*

A lengyel kérdésben Németország és a monarchia nyíltan egymással szembe került. Magától értetődő volt, hogy a több mint egy évszázad óta feloszlott Lengyelország helyreállítása nélkül, tartós békére számítani nem lehetett. Az érdekelt felek viszont nehezen mondtak le arról, hogy Lengyelországot hatalmi befolyásuk alól kiengedjék. A versengés tehát megindult közöttük...

Amidőn 1917 januárjában Amerika, márciusában pedig az új orosz kormány: Lengyelország függetlensége mellett nyilatkozott, a központi hatalmak igen kényes és nehéz helyzetbe kerültek.

A lengyelek ugyanis most már joggal követelheték teljes függetlenségüket. Franciaország egész tekintélyével mögéjük állott.

A párisi kormány 1917 június 5-i rendeletével francia földön a lengyel nemzeti hadsereg felállítását engedélyezte.

Ezalatt Beseler német tábornok elkövette azt a hibát, hogy a lengyel légiókat a német eskü letételére kötelezte, az ellenszegülő Pilsudskit pedig lecsukatta.

Tetézte a lengyelek elégedetlenségét, hogy a bresztlitovszki béketárgyalásokból kihagyták őket és hogy Cholm tartományt – amelyre feltétlenül számot tartottak – Ukrajnának adták oda.

Ez az eljárás a lengyelek körében akkora csalódást okozott, hogy végső elkeseredésükben erőszakos lépésre szánták rá magukat. Haller tábornok, a lengyel légiók élén, ellenállni készült. Ennek aztán az lett a következménye, hogy a légiókat lefegyverezték, vezetőiket pedig pörbe fogták. Haller tábornoknak azonban sikerült Ukrajnán keresztül Parisba szöknie, ahol a lengyel nemzeti hadsereg élére állították.

E rövid visszapillantásból megérthetjük, hogy a lengyel kérdés eldöntése a legkényesebb és a legsúlyosabb problémák közé tartozott. Még bonyolultabbá tette a helyzetet az a körülmény, hogy Németország a független Lengyelországnak Ausztriával kapcsolatos megszervezését mindvégig ellenezte.

*

Amikor az Ukrajnával 1918 február 9-én kötött különbéke miatt az oroszok otthagyták a bresztlitovszki konferenciát, a németek tíz nappal később újra megkezdték a hadműveleteket. Németországnak a háború folytatásával többek között az volt a célja, hogy Liv-

land és Kurland tartományokat felszabadítja a vörös uralom alól, Ukrajnát támogatja és fölösleges élelmikészleteit a maga számára biztosítja.

A szovjet most már hiába jelentette ki, hogy a központi hatalmak feltételeit elfogadja, a háború tovább folyt. A németek Kievet is megszállták.

A magáramaradt Románia ekkor 1918 március 5-én Buftéában előzetes békét kötött a központi hatalmakkal.

Ezt követte 1918 május 7-én a bukaresti különbéke.

Ebben a szerződésben a központi hatalmak Romániát teljes gazdasági protektorátus alá helyezték, egyúttal pedig kötelezték egész Dobrudzsa átadására.

* * *

*

Az antant csapatai kíméletlenül és szünet nélkül támadták nyugaton a német állásokat. A németek ennek ellenére keményen és szívósan védekeztek és minden talpalattnyi földért harcolva, csak állásról-állásra húzódtak vissza.

A szövetségesek hadvezetősége ekkor megkísérelte, hogy a nyugati arcvonalt északitengeri és déli – Verdun körüli – szárnyát benyomja. Ezzel az átkaroló mozdulattal kívánta az ellenséges haderőt hátbatámadni és megadásra kényszeríteni.

A német nagyvezérkar átlátta a veszélyt és elrendelte az egész hadsereg általános visszavonulását.

Az egykor diadalmas német erők meg sem álltak többé, mielőtt a Rajna vonalát el nem érték.

1918 őszén a monarchia vezetőpolitikusi feltárták a helyzetet a németeknek és közölték velük, ha a *központi* hatalmak nem kötnek együttes fegyverszünetet, Ausztria-Magyarország kénytelen lesz különbékét ajánlani a szövetségeseknek.

Ez szeptember 15-én be is következett. A válasz siralmas volt...

Az angolok kijelentették, hogy az osztrák külügyminiszter ajánlata alapján legfeljebb fegyverszünetet köthetnek. De még ezt is csak ideiglenesen.

Az antant többi hatalmai is hasonló értelemben nyilatkoztak.

Bécsben meggyőződhetek róla, hogy a játszmát elvesztették. A pohár csordultig megtelt...

Az összeomlás elkerülhetetlen volt...

November 3-án a versaillesi Legfőbb Haditanács tagjai már a német fegyverszünet feltételeit fogalmazzák.

Ugyanezen a napon veszi át Weber osztrák-magyar tábornok Diaz olasz főparancsnok fegyverszüneti kikötéseit.

Másnap – vagyis amikor a központi hatalmak a háborút már elvesztették -, Románia megszegi a bukaresti békét és hátbatámadja a németeket.

A gyászosemlékű Károlyi kormány pedig megnyitja az ország védtelen határait az ellenség előtt.

És következik Szlovenszko, Erdély és a Délvidék megszállása.

4. FEJEZET.

HIÚSÁG VÁSÁRA...

Az általános fegyverszünet megkötése után következett a békeértekezlet.

De a békétárgyalásokra való felkészülés nem volt könnyű dolog. Kész programja tulajdonképpen csak a franciáknak volt, amelyet Jusserand washingtoni francia nagykövet útján továbbítottak az amerikai elnökhöz. Wilsont a franciák munkaterve kellemetlenül érintette. Meggyőződött róla, hogy Franciaország a fegyverszünet alapjául szolgáló amerikai ajánlatot semmibe sem veszi.

«A 14 pont – írták a franciák – semmiesetre sem szolgálhat alapjául a konferencia munkálatainak ... »^x

A győztesek diadalmi mámorának ideje elérkezett ...

Amerika úgy érezte, ha egy emberként áll elnöké-

¹ Nicolson: Peacemaking I. 4.

nek, Wilsonnak a tanai mögött, akkor ezek a világmegváltó elvek lesznek az új Európa alaptörvényei.

Az Egyesült Államok politikai köreiből felmerült a kérdés, szükséges-e egyáltalán az elnöknek Európába utaznia?

Akik őt jól ismerték, úgy vélekedtek, hogy nem.

A két főmunkatárs: Lansing külügyi államtitkár és House ezredes, mindenképpen ellene voltak a párisi útnak.

November 12-én Lansing egyenesen megkérte az elnököt, hogy álljon el európai útjától, de Wilson «másra terelte a beszélgetést».

Augusztus 18-án pedig munkatársai mellőzésével közölte a sajtóval, hogy a párisi konferencián személyesen fog megjelenni.

Ekkor írta az Egyesült Államok külügyi államtitkára a naplójába: «Meg vagyok róla győződve, hogy életének legnagyobb hibáját követi el ezzel a lépéssel, amely majd aláássa világtekintélyét...»

House ezredes szintén végzetesnek tartotta az elnök európai kalandját, de ugyancsak tehetetlennek bizonyult.

«Attól a pillanattól fogva – írja House ezredes –, hogy az elnök leült a zöld asztalhoz más államok képviselőivel veszekedni, leszállt arról a magas polcra, amelyet a világ közvéleménye földöntúli glóriával övezett... ő is közönséges emberré lett, mint a többiek ... »!

¹ Nicolson: Peacemaking I. 3

A franciákat is kellemetlenül érintette Wilson személyes megjelenése. Clemenceau-t előtötte a féltékenység dühe. Elvégre ő csak a köztársaság miniszterelnöke volt és attól tartott, ha Wilson is résztvesz az értekezleten, akkor a vele egyenrangú Poincaré elnököl majd a konferencián és nem ő. De a dolgokon már nem lehetett változtatni.

A bevonulás fejedelmi volt. Wilsont, az államfőket is meghaladó hódolattal fogadták. Pichon külügyminiszter csak úgy gurult a Quai d'Orsay lépcsőin az elnök elé, aki megrázta a francia külügyminiszter kezét, majd így köszöntötte a megjelent diplomatákat és minisztereket: «Good afternoon, gentlemen» – Jó napot, uraim. – Pichon a Quai d'Orsay vörösszalónjába kalauzolta. Nemsokára megérkezett Lloyd George is, Sir Maurice Hankey kíséretében. Mikor aztán az ajtó bezárult mögöttük, ezek között a magas falak között megszűnt az elnök földöntúli nimbusza is. Lefokozódott azzá, ami volt: az egyik nagyhatalom képviselője csupán.

Hamarosan kiderült, hogy képviselőnek is gyengének bizonyult...

Már az első ülések után feltűnt, hogy az elnök kezdi magát kényelmetlenül érezni és mindinkább ideges lesz.

Feltartóztathatatlanul sodródott végzetes idegösszeomlása felé.

Wilson hatalmas oly magas fokán jött Parisba, hogy soha még politikus, a történelem folyamán ekkora tekintélynek nem örvendett.

Alig pár hét leforgása után Paris nem látott

benne egyebet, mint egy szánalmasan komikus figurát ...¹

* *

*

Minthogy a konferencia székhelye Paris lett és Clemenceau vállalta el az elnökségét, érthető, ha a vezértitkárság és a központi iroda is francia vezetés alá került.

Az elnöklő « tigris »ről sokan azt állították, hogy gyakran végigaludta az üléseket és csak akkor ébredt föl hirtelen, ha francia érdekekről volt szó, vagy ha szükségessé vált, hogy a zsákmányra éhes kisállamok képviselőit, a «hiénákat» lehurrogja.

Ez a rágalom nem egészen helytálló – írja Nicolson. – Tény az, hogy Clemenceau elefántcsont színű szempilláit gyakran lehunyta. Olykor pedig, amikor felnyitotta szemét, örökké kérdő, bizalmatlan tekintete, a hatalmas szemöldök árnyékában álmosnak látszott. De a «tigris» mégsem aludt... Annyi azonban bizonyos, hogy a nyolcvan éves aggastyán rendkívül fölényesen kezelte az összes ügyeket.

A konferencia főtitékára: Dutasta, ideges, mindenben csodálkozó ember volt, aki egyáltalán nem állott a helyzet magaslatán. Azt mondják, kizárólag Clemenceauhoz fűződő szoros kapcsolatainak köszönhette magas megbízatását. Tisztviselő-típus, akinek az örökös félénksége és határozatlansága miatt a konferencia résztvevői sokat szenvedtek épp úgy, mint

¹Nicolson: Peacemaking I. 3.

Pichon külügyminiszter nehézkessége miatt. A «tigris» úgy bánt velük, mint közönséges írnokokkal, akik vigyázzban álltak előtte és moccanni sem mertek nélküle.¹

¹ Nicolson: Peacemaking I. 5.

5. FEJEZET.

ERDÉLYT ELRABOLJÁK.

A gyulafehérvári határozat.

Az erdélyi fejedelemség már a török hódoltság századaiban a magyar nemzeti gondolatnak önálló hordozója.

Kicsi ország: ütköző állam. De a keresztény Európa legfontosabb bástyája a törökkel szemben.

És a nemzeti eszme őrzője a Németbirodalommal szemben.

A nehéz külpolitikai helyzetben és a szorosabb életközösségben együttélő, különböző származású népei jobban egymásra vannak utalva, mint más országban. Pedig még a vallásuk is különböző.

De éppen ezek a különbségek vezetnek a politikai szabadságoknak oly nagymérvű gyakorlásához, amelyek Erdélyt a XVI. század Európájának legmodernebb államává avatják.

A tordai országgyűlés már 1557-ben, tehát az összes európai nagyhatalmakat megelőzően, kimondja az összes vallásfelekezetek egyenjogúságát. Ez a vallás-

szabadság nemcsak a három államalkotó erdélyi nemzetre vonatkozik. A magyarok, a székelyek és a szászok közötti megegyezés vonatkozik az oláhokra is, holott ezek akkor még igen alacsony színvonalon állottak...

De az erdélyi közfelfogásra jellemző, hogy az erdélyi fejedelmek az oláh népet is magasabb műveltségi színvonalra emelik, ők adnak nekik először püspököket, ők adják ki az első oláhnyelvű bibliákat (1581-ben) és oláhnyelvű könyveket, ők teremtik meg az oláhnyelvű egyházat és irodalmat.

Mindez ugyanakkor történik, amikor például a eseh parlament (1615-ben) elhatározza, hogy senkinek sem szabad Csehországban földbirtokot szereznie, vagy ilyet megtartania, aki nem beszél csehül...

A magyar nemzet lelkében mindig az erdélyi felfogás uralkodott. Érthető tehát, hogy Erdély elvesztése a legnagyobb csapásként nehezedett a megcsontított országra.

A szentistváni birodalom legősibb, legszentebb, legsajátosabb részét elcsatolják tőlünk ...

Ezentúl már csak «odaátról» beszélhetünk, ha drága véreinkről szó esik.

«Odaát» pedig megkezdődik a keserű kisebbségi sors. A kényszerűség, melyet el kell viselni mindenáron.

Nehéz feladat, szinte emberfeletti...

Mert «odaát» mostantól kezdve harag és gyűlölet, egyenetlenkedés és kétségbeesés lesz úrrá mindenfelé ...

Jön az oláh közigazgatás, a részeg csendőr, a magyarfaló jegyző, a regáti szellem rémuralma.

De a kisebbségi sorsa egyékvácsolja a romániai magyarságot, melynek magvát a magyar falu teszi.

A falu marad a kisebbségi magyar lélek gerince és kulturális alapja.

A megaláztatásnak, üldöztetésnek és kizsákmányolásnak is a legjobban a magárahagyott erdélyi magyar kisgazdaréteg áll ellen. Ennek megerősítése, megszervezése és egységesítése terén óriási munkát végez az Erdélyi Gazdasági Egyesület, a szövetkezetekkel együtt.

Az ellankadó, gyakran csüggedő lelkekbe pedig a romániai magyar tanító és pap önt új életet.

Az ő hősi küzdelmük nagyszerű eredménye, hogy a magyar szívek öntudata a tengernyi szenvedések közepette sem veszi el erejét.

Pedig Nagyrománia a magyar rabszolgák országa lesz, ahol a magyarság csak tömegeiben tud majd magyarnak megmaradni.

A szórványokra került magyarok pusztulásra vannak ítélve. A román iskola, a román propaganda és a magárahagyottság kegyetlen érzése csakhamar beolvasztja őket az oláh világba.

A román nemzetgyűlés 1918 november 18-án, illetve december 1-én Gyulafehérvárott kimondja Erdély felett a halálos ítéletet, azaz «az erdélyi és bánági románok által lakott területeknek Romániához való csatolását.» Ugyanitt elhatározták, hogy Erdély

mint autonóm terület vesz részt az unifikáció munkájában.

De ugyanezen a napon a román nemzetgyűlés olyan alapelveket hirdet es ígér a román államba bekebelezett nemzetiségeknek, amelyek életlehetőségük és nemzetiségük megőrzését helyezik kilátásba.

Ezek az alapelvek a következők:

1. Mindenik nemzet önmagát kormányozza saját nyelvén, saját közigazgatással, a saját kebeléből vett egyének által. Minden nemzet a törvényhozási képviselőre és az ország kormányzásában való részvételre – népességének számarányában nyer jogot.

2. Az állam összes hitfelekezetei egyenjogúak.

3. Általános, egyenlő, titkos, községenként], aránylagos választójog mindkét nem részére.

4. Sajtószabadság és gyülekezési jog.

5. Radikális birtokreform.

6. Az ipari munkások részére biztosítandó mindazon jogok és előnyök, amelyek a Nyugat előrehaladottabb ipari államaiban törvény szerint biztosítva vannak.

A gyulafehérvári határozatok idejében alakul meg Kolozsvárott a székely hadosztály.

Budapesten pedig a Károlyi Mihály-féle gyász-kormány végleg elveszti a fejét.

Benes Eduárd ekkor jut Magyarország szét-darabolásáért folytatott harcának első fejezetéhez: Szlovenszko megszállásához.

És délről a román csapatok is folytatják előny o - múlásukat.

Eltanulták a leckét a csehektől...

1918 december 22-én a magyarság nagygyűlést tart Kolozsvárott és önrendelkezést követel. De 24-én már megjelennek a román csapatok és megszállják Erdély fővárosát.

A szászok...

1919 január elején újabb csapás éri a magyarságot: az erdélyi szászok kijelentik, hogy Romániához kívánnak tartozni.

Az esemény megdöbbentő.

Senki sem hitte volna, hogy a szászok, még a békeszerződések aláírása előtt, hűségnyilatkozatot tesznek a románoknak és már eleve kinyilatkoztatják elszakadásukat Magyarországtól.

Ez a magatartás annál kevésbé érthető, mint-hogy a szászoknak valóban semilyen panaszuk sem lehetett a magyar impérium ellen, hiszen teljes szabadsággal éltek nemzeti életüket évszázadokon át.

A magyar impérium alatt Erdély szászlakta városaiban és községeiben valóságos német hegemonia volt. A városok és községek hivatalos nyelve német. A tisztviselők közé csak kivételesen juthatott be magyar vagy román nemzetiségű. Az 1868. évi XLIV. t.-c. 20. szakaszában biztosított jognál fogva Brassó város jegyzőkönyvi és ügyviteli nyelve is – német volt.

Brassó város magyarjai gondoltak egyszer merészet és nagyot és a városi képviselőtestület 45 magyar tagja kérést adott be, hogy a német és román nyelv mellett a közgyűlések jegyzőkönyvét magyarul is ve-

zessék. A német többségű gyűlés a magyarság kérését elutasította, mert ötvenen kellett volna, hogy kérjék a magyar nyelv használatát és csak negyvenötön kérték.

Arról megfeledeztek a szász testvérek, hogy Brassó akkor Magyarországhoz tartozott.

Íme egy történelmi dokumentum a magyarosítás világából.

Lássunk egy másodikat is. Ugyancsak Brassóban történt. A magyar kormány állami iskola céljaira telket kért a várostól. A városi közgyűlés a kormány kérését elutasította, mert mint egyik szász szónok kijelentette, «a magyar kényszervár» céljaira nem ad telket a szász Brassó.

További két adat: A magyar kormány Brassóban színházi célokot is szolgáló magyar kultúrházat akart építtetni s e célra telket kért a várostól. A város eleinte kerekén megtagadta a kérés teljesítését és később is csak azzal a feltétellel volt hajlandó telket átengedni, ha a kormány kötelezi magát arra, hogy az építendő magyar kultúrházban a szász kultúra is otthont talál és ennek megfelelően az épületben alkalmazandó feliratok német nyelven is kifüggeszteszettek.

Brassó első és utolsó magyar rendőrkapitánya, Farkas Mihály nyugdíjba vonult. A brassói magyarság az akkori főispánhoz fordult, mint akit a kinevezés joga megilletett és azt kérte, hogy mivel a város tisztviselőinek legalább 96%-a amúgyis szász, a nyugdíjba vonuló magyar főkapitány helyére nevezzen ki magyar embert.

A főispán megértéssel fogadta a magyarság indo-

költ és igazán szerény kérését s megígérte, hogy teljesíteni fogja. Közben a szászok is megmozdultak. Előbb a főispánnál kopogtattak, mikor pedig ott értesültek arról, hogy a főispán a méltányos kérés mellett már lekötötte magát, Tisza István gróf miniszterelnökhöz és Sándor János belügyminiszterhez fordultak. Ez a két ízig-vérig magyar kormányférfiú aztán ügyes diplomáciával odajuttatta a dolgot, hogy a magyar főkapitány helyébe – szászt kellett kinevezni.

Felemlíthetünk még egy másik, kétségtelenül a magyarosítást igazoló esetet is. Egyik szász lakta város magyar középiskolája támogatást kért a magyar kormánytól, hogy internátusát felépíthesse. Ugyanebben az időben a szász egyház is pénzbeli segílyt kért a magyar államtól, hogy régi középiskoláját modern, új épületbe helyezhesse át. A magyar kormány a tüzzel-vassal való magyarosítás szellemében úgy döntött, hogy az anyagi támogatást a – szász egyháznak adta meg.

De amikor arról volt szó, hogy a szászok hova csatlakozzanak, akkor minderről megfeledeztek.

A szászok hűtlensége annál érthetlenebb volt, mert még az 1848-i magyar szabadságharc idején sem történt semmiféle elszakadási kísérlet a német nemzeti kisebbség részéről.

Pedig 1848 nemcsak a nemzetek, hanem a nemzeti kisebbségek öntudatraébredésének korszaka is volt.

Ha ennek ellenére a magyarországi németiség mégis a magyar államhoz való ragaszkodásáról és hűségéről tett tanúbizonyságot, nyomós okai lehettek erre a magatartásra.

A magyarországi németeknek az ország minden részében megvoltak a német iskoláik és középiskoláik, közművelődési egyesületeik, templomaik, egyházközségeik. Városokban és falvakban egyaránt szabadon, a legkisebb gátlás nélkül élhették német kulturális, irodalmi és tudományos életüket.

Csak a Bánffy-Apponyi-féle iskolatörvény kavarta fel a szenvedélyeket, de távolról sem olyan mértékben, amely indokoltá tehetné volna az erdélyi szászok és svábok magyarellenes hálátlanságát. Hűtlenségük nem kis mértékben járult hozzá Erdély sorsának beteljesedéséhez.

A szászok 1919 január 8-án Medgyesen mondták ki, hogy: «...a román birodalom tagjának tekintik magukat, fiaikat és lányukat a román állam polgárainak. Kérik Isten áldását felelősségteljes lépésükhöz, *amelyet megtenni kötelességüknek érezték ...*»

Félévvel utóbb a bánzági svábok is csatlakoztak a medgyesi határozathoz, szeptemberben pedig már az összes romániai német törzsek egységes választási programban állapodtak meg...

6. FEJEZET.

A BÉKEFARSANG.

1918 novemberében összeült Parisban a béke-értekezletet előkészítő konferencia, amely a szenvedélyek, versengések, cselszövések és alacsony érdekek feszült légkörében kezdi meg siralmas működését.

Férfiak és nők tolonganak itten nagy össze-visszaságban és tülekednek sóvár kapzsisággal a konc reményében. A történelmi tanácskozás, amelyen az Osztrák-Magyar-Monarchia felosztása, a német birodalom gúzsbakötése és Középeurópa sorsa felett döntenek majd, – az elvakult gyűlölet jegyében zajlik le.

És megindul a «rákok marakodása a vízi hulla felett» – miként azt Thomson légügyi miniszter egyik levelében megállapította.

A megvesztegetésekre előírányzott gazdag költségvetés, mesés vagyonok és érdekek, értékes területek e® méltóságok megkaparintásával kecsegtetett. Mindenütt ugyanazon emberek nagyravágyása és számítása volt a mérvadó.

Ezek között első helyen állt Jonel Bratianu és Take Jonsescu.

Azok, akik a vitát irányították, és döntő határozatokat hoztak, egyetlen pillanatig sem gondoltak felelősségük félelmetes súlyára. A tapasztalat hiánya, a tudatlanság, a részrehajlás és a hiúság végzetesen befolyásolták minden intézkedésüket.

Akik tisztán látták a helyzetet és jótanácsokkal szolgáltak, kétségbeesve tapasztalhatták, hogy bírálataikat visszautasítják.

Ezeréves problémákat egyetlen kardvágással oldottak meg.

Kényük-kedvük szerint szabdalták össze és csonkították meg Magyarországot.

A konferencián az történt, amit Bratianu, Take Jonsescu, Benes Edvárd és társaik akartak és követeltek ...

A hatalmasok, akiknek egyetlen aláírása nemzedékekre eldöntötte a népek sorsát: tájékoztatlanok maradtak és megfélemedeztek mindazokról a kötelezettségekről, amelyeket országuk ünnepélyesen vállalt.

Pillantsunk vissza ezekre a húsz év előtti időkre.

Paris lázban ég. Az utcákon ötös sorokban robognak az autók. November 10-én futótűzként harapózik tova a hír, hogy Németország kapitulált.

A Champs de Marson megdördülnek az ágyuk, a templomokban megkondulnak a harangok, a házaikon, ablakokban, kirakatokban, üzletekben, kávéházak és szállodák felett zászlók bukkannak fel. Valamennyi a szövetségesek színeit hirdeti.

Az utcákon szédítő sokaságú néptömeg tolong.

Az emberek ölelkeznek, egymás kezét szorongatják, sírnak, nevetnek, egymásra kiabálnak, felindultan hadonásznak. Aztán újabb tömegek jönnek és sodorják maguk előtt előre az ujjongó embereket. Számptalan katona járja végig az utcákat csoportosan. Kiabálnak, lármáznak, katonadalokat énekelnek. A nép örül nekik és tömegesen csatlakozik hozzájuk. Az amerikaiak a nap hősei. A párisi ucca nekik hódol. Katonák, asszonyok, lányok, fiatal emberek és aggok szinte belezavarodnak örömmámorukba.

Minden bormérés, kávéház, korcsma, bisztró egyszerűen zsúfolásig megtelt. Senki sem hitte el, hogy valóság a béke.

Reggeltől késő éjszakáig, éjszakától reggelig napokon keresztül tombol az öröm.

Az emberek mosolygó arcáról a kiengesztelődés, a megbékülés öröme olvasható le.

De a Hotel Crillon mogorva épületének zárt ajtai mögött már hozzáláttak az engesztelhetetlenség, a bosszú és a gyűlölet romboló munkájához.

Már érkeznek a békekonferenciát előkészítő tárgyalásra az egyes államok küldöttségei. Miniszterek, államtitkárok, nagykövetek, tábornokok, vezérkari tisztek, diplomaták, publicisták, gazdasági és pénzügyi szakértők.

A francia külügyminisztérium – a Quai d'Orsay – vörösszalójában, Pichon francia külügyminiszter fogadótermében, már ott látjuk Woodrow Wilson, az Egyesült Államok elnökét, Robert Lansinget, az amerikai külügyminisztert, Henry White nagykövetet, Edward House ezredest, Bliss tábornokot és a többieket.

Éppen nyílik az ajtó és Lloyd George angol miniszterelnök lép ki a francia külügyminiszter szobájából. Kíséretében van Balfour külügyminiszter. Itt találkozunk a francia «tigrissel»: George Clemenceauval, a győztes Franciaország miniszterelnökével és hadügyminiszterével, André Tardieuvval, a francia-amerikai hadügyek főmegbízott jávai, Jules Cambon nagykövettel és Foch marsallal, a szövetséges hadak fővezérével.

Valamennyien Wilsonnak, a béke apostolának hódolnak,

*

A békeértekezlet irodája rövidesen megkezdí működését.

Elnök: Clemenceau.

Alelnökök: Lansing, Lloyd George, Orlando, Saionji,

A főtitkár: Dutasta.

Megalakulnak a bizottságok.

Romániát Bratianu, Vajda-Vojvoda, Antonescu, Misu és Diamandi, valamint Coanda tábornok képviselik.

A jóvátételi bizottság elnökévé: Klotz pénzügyminisztert választják meg, akit később sikkasztásért letartóztattak és aki a börtönben fejezi be életét. Ez az a bizottság, amely Németország vállaira a jóvátételek elviselhetetlen terhét akasztja.

A területi kérdések központi bizottságának elnökévé André Tardieut, Magyarország halálos ellenségét nevezik ki.

A munka csakhamar megkezdődik. Hamarosan annyi bizottság és albizottság működik, hogy az amerikaiak a Hotel Grillon 302-es szobájában központi tájékoztató hivatalt állítanak fel. Mr. Huddle az információs iroda vezetője. Ő tájékoztatja az érdekelteket a bizottságok személyi viszonyaiban beálló változásokról, a sajtó jelentésekről, a jegyzőkönyvekről.

*

A nagyképűek, fontoskodók és hatalmi tébolyban szenvedők között lépten-nyomon ott sűrögtek a csehek és románok megbízottai, akik a békekonferencia vezetőivel úgy játszottak, mint macska az egérrel. Ott «s úgy csapták be őket, ahol és ahogy kívánták. Azt tették velük, amit akartak.

Raymond Poincaré, a francia köztársaság elnöke «Győzelem és fegyverszünet» c. munkájában leplezetlenül beismeri, hogy szinte megdöbbenette a konferencia legnagyobb tekintélyének: Clemenceaunak a tájékozatlansága. Poincaré 1918 november 6-án a következőket jegyezte fel:

«Meglepett Clemenceaunak az a beismerése, hogy nem tudja, hogy Fiumét kihagyták az olaszoknak 1915-ben tett ígéretekből.

A tigris valóban sok mindenről nem tudott és sok mindenről megfélemedezett. A legfontosabb kérdéseket illetően is tájékozatlan volt. Az eljeterj esztett adatanyagot egyáltalán nem ismerte. Elhamarkodottan és megfontolás nélkül ítélkezett. »

A «tigrisnek» csak két rögeszméje volt: Elzász-Lotharingia régi – 1792-i – határainak visszaállítása és az «antidemokratikus» Osztrák-Magyar-Monarchia megsemmisítése...

Clemenceaut ezen a két kérdésen kívül semmi más nem érdekelt...

Minden téren cselekvési szabadságot biztosított a nagyravágyóknak és cselszövőknek, akik, nevének oltalma alatt, a békekonferenciát kizárólag egyéni érvényesülésekre használták fel és jó ugródeszkanak tekintették hatalmas pozíciók elfoglalására.

Clemenceau mellett Pichon, a francia külügy, miniszter jelentéktelen árnyék maradt. Hiába volt becsületes és hozzáférhetetlen, önállóan nem mert cselekedni. A «tigris» tehát csak szolgálai teendőkre használta fel.

Az angolokat Középeurópában csak a román petróleumforrások érdekelték.

Az olaszokat az adriai kérdés kötötte le. Résen kellett lenniök, mert Tardieu ellenük dolgozott.

Wilson kizárólag ideális rögeszméinek élt: az «igazságot» hirdette a népeknek...

Az amerikai elnökkel szemben mindenki bókolt, a háta mögött mindenki kinevette. Paris varázsa csakhamar megejtette Wilson, aki «békeapostoli» dicsősége fényében tetszelgett önmagának. A bonyolult európai kérdéseket barátjára, House ezredesre bízta, akivel szemben Lansing – Amerika külügyminisztere – tehetetlen volt. Pedig egyike volt azon keveseknek, akik mindent előreláttak és megértettek.

De Lansing hiába elégedetlenkedett, tiltakozott,

lázadozott, semmit sem ért el. Mindig az történt, amit House ezredes akart.

A konferencia legfőbb szellemi irányítója André Tardieu – Bratianu bizalmasa és legjobb barátja – volt, aki jóelőre megállapított programjának keresztülviteléhez teljes cselekvési szabadságot nyert Clemenceautól.

Tardieu volt a békejavaslatok kidolgozásával megbízott albizottság elnöke. Ő rendelkezett a cenzúrával. Tetszése szerint befolyásolhatta a világsajtót, amelyet a csehekkel és románokkal együtt irányított.

Az előzetes titkos tanácskozásokba Tardieu mindenkit beavatott, akire biztosan számíthatott. És mindenkit távol tartott, akitől félt. A titokba beavatott iparmágnások, pénzfejedelmek és befolyásos bankárok körül ott sürgött-forgott a haszonlesők és kalandorok nyüzsgő tábora.

A román megbízottak a színpalak mögött kitűnő kapcsolatokat biztosítottak maguknak. Tardieu barátsága megkönnyítette feladatukat, mert mindenről előre tájékoztak. Sohasem érhettenek őket kellemetlen meglepetés.

«Felesben» dolgoztak a csehekkel és a «régóta bevált» orosz módszer alapján megnyerték a befolyásos sajtót: a Tempst, a Figarót és a Journal des Débats-t.

A cári Oroszország valamennyi volt barátja és lekötelezettje hozzájuk csatlakozott. Az utóbbi évek hagyományos politikáját folytatta.

A románok az «igaz ügy» védelmére gyönyörű nők koszorúját is felvonultatták a konferencián...

És a nagyhatalmak képviselői igen gyakran pezsgős hangulatban és mámoros légkörben döntöttek népek sorsa felett...

*

Látszólag Wilson vezette a tanácskozásokat.

De ez csak külszín volt.

Wilson tanácsért gyakran fordult Tardieuhöz, akit őszinte bizalmával tüntetett ki. Tardieu viszont az amerikai elnököt a Temps szerkesztőségében «álruhás hittérítőnek» nevezte. De azért a többi megbízottal együtt úgy tett, mintha Wilson valamennyi határozatát helyeselné. Egyedül Clemenceau nem leplezte az amerikai elnök iránti ellenszenvét. A « tigris »-t bosszantotta Wilson puritán egyszerűsége, önteltsége és unalmas előadása.¹

A valóságban Wilson csak játékbáb volt bizalmasa, House ezredes kezében. Csak benne bízott, ő reá hallgatott. Csak azt fogadta el, amit House javasolt.

Wickham Steed – Magyarország nagy ellensége -, a Times külügyi rovatának egykori vezetője, emlékirataiban beszámol arról, hogy House mindent vele beszélt meg. Steed viszont csak azt tanácsolta és sugalmazta Housenak, amit cseh és román barátai javasoltak.

Így alakult ki a konferencia magyarellenes titkos szervezete...

¹ Clemenceau ingerülten kifakad Wilson eilen: «Ez az ember megrészegült a sikertől . . . vissza kell helyezni a helyére . . . viselkedése tűrhetetlen...» (R. Poincaré: Victorie et Armistice 58-59. oldal.)

² Lansing: Les Négociations de la Paix – 1921.

És mialatt az előkelő diplomáciai estélyeken élteákon, a külföldi delegációk számára berendezett fényűző szállodákban folyt a nagyvilági élet és a pletyka, – a Steed-féle maffia céltudatosan behálózta hamis híreivel a nyugati közvéleményt. A Temps 100-200.000, a Figaro és Matin 50.000, a Journal des Débats 25.000 frankot kapott a megfizetett interjúkért, nyilatkozatokért és «bizonyító erejű» cikkekért. Nem is említve a kisebb lapokat, amelyek 25-15-10 ezer és 5000 frankot kaptak a «közvélemény irányításáért».

Ezekben a történelmi jelentőségű napokban, amikor a «jog és az igazság» alapján építették fel az új Európát, a sajtó, a pénzvilág és a politikai élet éhes csukái undok falánksággal kerülgették a nagy cápákat. Valamennyi a koncmaradékot leste. A történelemhamisítók kitűnően kerestek egy-egy jólsikerült «bizonyítékon», vagy valamely dicsőítő éneken. Az is jó üzletnek bizonyult, ha áruba bocsátották «értékes hallgatásukat». A politikai cselszövők feszülten lestek a vagyon- és tekintélyszerzés kínálkozó lehetőségeit.

A háború előtti senkikre gazdag napok virradtak. Nagy urakká lettek. Sikereiket a hősi halottak vérenek köszönhették...

*

Azokat, akik a győzelem után «az igazság, a Jog és a szabadság» nevében építették fel az új Európát, egyes országokban – főleg Franciaország-

ban – a közvélemény nagyrésze még ma is félistenként imádja. Ez a közvélemény olyan megvilágításban látja egyéniségüket, mint ahogy őket az általuk sugalmazott és fizetett sajtó és irodalom beállította.

Pedig ha ismerték volna a béke apostolainak leplezetlen gyűlöletét és szenvedélyességét, ha látták volna, milyen kevéssé hasonlítanak a róluk festett képekhez, akkor ezek az urak ma nem hírnevesek – hanem: hírhedtek volnának. De a békekonferencián – különösen Trianonban – a hibátlan egyenruha, a remek bőrszíjak, a hangzatos címek voltak a fontosak.

Ezek a színpadi külsőségek azonban rosszul leplezték a kapzsi érdekeket, a vad versengést, az üres koponyákat és a lélek rútságát.

Akik országok sorsa felett döntöttek, tájékozatlanok voltak az eléjük terjesztett kérdésekben. Közönyösen hallgatták az ajánlott megoldásokat: anélkül, hogy vizsgálat tárgyává tették volna azokat. A többiek, akik csupán a zsákmányra leselkedtek s a konferenciát ugródeszkának tekintették a hatalom elérésére, jól tudták, mit veszíthetnek, ha netán tudomást vesznek az igazságról.

Ugyanakkor, amikor Tardieu, a románok és csehek mindenható pártfogója, hozzálátott a monarchia feldarabolásához és megbontotta az európai egyensúlyt,

Clemenceau, aki mindenáron a köztársaság elnöke akart lenni, csak a választásokkal törődött.¹

Loucheur és Dutasta csak a vagyonszerzésre, Klotz a játékszenvedélyre és a versenyekre, Pichon pedig

¹ Poincaré: Victoire et Armistice 356., 358., 414., 425. és 461. oldal.

csak arra gondolt, hogy Clemenceau megelégedését kivívja.

Az olaszok lázasan figyelték Lloyd George-ot, Balfourt és Wilsont, vájjon csatlakoznak-e vagy sem Clemenceau és Tardieu ama törekvéséhez, hogy a Romának 1915 április 26-án tett francia ígéreteket – a titkos londoni szerződés – megszegjék...

A románok attól féltek, hogy az 1918-i árulásuk vitássá teheti az általuk áhított területek megszerzését – és hol Tardieunál, hol Wilsonnál jártak közbe újabb és újabb követeléseik érdekében.

Ebben a történelmi gyülekezetben, ahol az «igazság és a jog békéjét» teremtették meg, valóban mindenki csak a maga érdekére gondolt. Az oroszoknak leterítették az osztrák-magyar zsákmányt – a hiénák viszont lestek a pillanatot, hogy összemarakodjanak felette. A sötétben pedig kiéhezett sakálok osontak a hullamaradékok felé ...

A történelem ítélőszéke előtt Tardieu felel a békeműért. Amerika erkölcsi ereje és az erős francia hadsereg állott mögötte – Clemenceau és Wilson tekintélyére támaszkodva szervezett és sugalmazott, felügyelt és diktált mindenfelé. Egyetlen szakértői véleményt sem vettek be a főjelentésbe anélkül, hogy Tardieu ne ellenőrizte vagy ne módosította volna.

Olyan nagy horderejű részlet jelentést, mint amilyen például a Bánát felosztásának kérdése és a szerb-olasz konfliktus volt, egyszerűen kihagytak a főjelentésből, ha az ilyen részi et jelent esek Tardieu céljait akadályozták.

A főbizottság jelentését pedig szándékosan any-

nyira túlméretezték, annyi részlettel bővítették ki és olyan valószínűtlen érvekkel indokolták meg, hogy teljességgel lehetetlen volt annak tanulmányozásába alaposan belemélyedni. Emiatt Tardieu és Lansing hevesen össze is tűzött.¹

Az anyag lelkiismeretes letárgyalása heteket vett volna igénybe, holott csak néhány óra állott rendelkezésre. A konferenciát tehát befejezett tények elé állították.²

A fő- és albizottságokban mindig ugyanazok szólaltak fel. Komoly vita úgyszólván nem is volt. A tárgyalás, kilenc esetben tíz közül, párbeszéd alakjában zajlott le. A felszólalók betanult szereposztással szónokoltak. A jelenlévő meghatalmazottak pedig – ha látszólag az igazság pártjára állottak is – végül az elnök által támogatott előadó álláspontját fogadták el. Ha netán mégis valamilyen vita merült volna fel, módját ejtették, hogy a hosszúra nyúló civakodásnak elejét vegyék.

A nyilvános üléseken mindenki tudta, hogy a «vitákat» csak a karzat számára rendezik. Lansing két évvel később őszintén meg is írta, hogy «minden csak szemfényvesztés» volt.³

A Quai d'Orsay páncélszekrényeiben felhalmozott jegyzőkönyvek semmitmondók. Ha nyilvánosságra ke-

¹ Lásd Nicolson brit delegátus: Peacemaking – 1919.

² «A tanács nincs abban a helyzetben, hogy az albizottságok által beterjesztett dús bizonyító anyagot részletesen megvizsgálja.» (Lásd az 1919 május 8-i jegyzőkönyvet a békekonferenciáról.)

³ «Előre döntöttek azokban a kérdésekben, amelyekről a nyilvános üléseken tárgyaltak. Az alkudozások zárt ajtók mögött folytak.» (Lásd Lansing: Les Négociations de la Paix, London, 1921.)

rülnének, senkit sem érdekelnének, mert kihagyták belőlük a leglényesebb dolgokat.

A valódi tényállást másutt kell keresnünk...

Az igazságot azokban a naplókban és gyorsírási jegyzetekben találhatjuk meg, amelyekben néhány tárgyilagosan gondolkodó kiküldött feljegyezte a konferencia folyamán szerzett benyomásait, tapasztalatait és észrevételeit.

Csak aki áttanulmányozta ezeket a naplókat, emlékiratokat és gyorsírási feljegyzéseket, – csak az értheti meg, miért nincs a világon béke és nyugalom...

Az ember megdöbben, hogy a csalás és tudatlanság mit művelt a «győzelemből» ...

És a tragikumot komikumba fullasztotta, hogy az elkövetett gazságokat, a béke torzképét a «jog és igazság» nevében teremtették meg.

De az új háborúért nemcsak azok felelnek majd, akik az erőszak és jogtiprás hazug békéjét a népekre rákényszerítették. Sőt, elsősorban azok felelősek, akik a papírronggyá tépett békeszerződések szellemét továbbra is fenntartani igyekeznek.

7. FEJEZET.

A PÁRISI KONFERENCIA KULISSZATITKAIBÓL...

A gazdag zsákmányon osztozkodók közül első helyen álltak a románok. Csak utánuk következtek a csehek.

Románia szerepléséről legékesebben azok a gyors - írási feljegyzések tanúskodnak, amelyek bizalmas üléseken, zárt ajtók mögött készültek. Hitelességüket senki többé kétségbe nem vonhatja. Olyan fül- és szemtanúk írták ezeket a jegyzeteket, akiknek szava-hihetőségében senki sem kételkedhetik.

Az első helyen áll az amerikai Hunter-Miller Dávid: «My Diary at the Conference of Paris with Documents, Washington 1929.» című hatalmas, 22 kötetes munkájával.

Követi őt a rangsorban az angol Harold Nicolson: «Peacemaking 1919» című könyvével.

Majd Lansing külügyi államtitkár teszi közzé megfigyeléseit : « Les Négociations de la Paix, London 1921» címmel.

De meg kell még emlékeznünk Temperley: «His-

tory of the Peace Conference» és Francesco Nitti volt olasz miniszter: «La Pace» c. munkáiról, valamint Victor Viorel Tilea emlékiratairól (L'activité diplomatique de la Roumanie de novembre 1919 à mars 1920).

Lapozzuk fel ezeket az okirati értékű feljegyzéseket és pillantsunk bele abba a szörnyű boszorkányszínházba, melyben az egyéni érdekekért folytatott undok harcban a csehekén kívül, a románok vitték a főszerepet.

Ismerjük meg módszereiket a maguk nyers és leplezetlen valóságában. És juttassuk eszébe azoknak, – akik húsz éven át rideg közönnyel nézték a megcsónkított és bilincsekbe vert Magyarország sorsát, – hogy a csalás és a tudatlanság mit művelt a «győzelmes békéből».

* *
*

Hunter-Miller naplója.

David Hunter-Miller a békeértekezlet amerikai küldöttségének jogi szakelőadója. Ebben a minőségében alkalmas volt hozzájutni a békeértekezlet összes irataihoz. Az értekezlet vezetőembereivel is állandóan érintkezett. Fontos jogi és diplomáciai kérdésekben tárgyalt velük hivatalosan.

A napi eseményeket kissé kuszán odavetett jegyzetek alakjában örökítette meg. De ezeket éppen az teszi érdekessé, hogy a pillanat hatása alatt kerültek papírra.

E jegyzetek érdekes bepillantást engednek nemcsak az értekezlet menetébe, hanem jellemzően rávilágítanak arra a kapkodásra és tanácstalanságra is, amely a párisi békeértekezletet jellemezte.

Hunter-Miller feljegyzései huszonkét vaskos kötetre rúgnak. Ezek közül az első naplószerű feljegyzéseket tartalmaz, a többi pedig a konferencia elé került iratokat, az ülésekről szóló jegyzőkönyveket és napi jelentéseket tárgyalja.

A több mint tízezer oldalra terjedő hatalmas munka szemünk elé tárja azt a sátáni maffiát, amelyben népek és nemzetek sorsa felett oly végzetes könyelműséggel ítélkeztek.

A különféle táviratokból, beadványokból és emlékiratokból megismerhetjük nemcsak a csehek, hanem a románok mesterkedéseit, nagyravágását és telhetetlenségét is.

Ezek az emberek minden eszközzel azon fáradoztak, hogy mennél többet elkaparintsanak a magyar területekből és Magyarországot porig alázzák.

De feltárulnak előttünk a kis és nagy szövetségek egyenetlenségei és viszályai is. A tárgyalási jegyzőkönyvekből megtudjuk, milyen éles harcot vívtak szerbek és románok a Bánát miatt, vagy a szerbek az olaszokkal Fiume birtokáért.

Azt a talányt is megfejtik az iratok, miért kellett Magyarországtói még Nyugatmagyarországot is elvenni és ezzel a területtel Ausztriát megajándékozni, holott az osztrákok épp oly legyőzött nemzetnek számítottak, mint a magyarok ...

Ezek az iratok és naplójegyzetek Hunter-Miller

22 kötetes munkájában rendszertelenül következnek egymásután. Ha tiszta képet akarunk kapni az értekezletről előbb csoportosítanunk kell az anyagot, amelyet négy részre oszthatunk.

Az I. rész azokat a naplójegyzeteket és iratokat tartalmazza, amelyek a békekonferencia előkészítésére és a leszerelésre vonatkoznak.

A II. rész iratai a bosszú művét világítják meg. A folyton növekedő jóvátételi igényekről, a háborús felelősség kereséséről és a területi csonkítások történetéről van bennük szó.

A III. rész a népszövetség megalakítását, a kisebbégi szerződéseket és az éhező országok élelmezésének kérdését tárgyalja. Jellemző, hogy a szövetségesek a háborúban lerongyolódott államok élelmezését elsősorban üzleti ügynek tekintették.

A IV. rész főképp helyzetképekből áll, amelyekből könnyen megérthetjük, hogy Magyarországot miért csonkították meg erősebben, mint ahogyan azt eredetileg tervezték.

A békeértekezlet előkészítése.

A fegyverszünetet megelőző tárgyalások első pillantásra nem látszanak érdekeseeknek és fontosaknak, "edig e tárgyalások ismerete nélkül nem érthetnők ^eg az értekezlet vezetőinek ama kínos igyekezetét, amely Wilson 14 pontjának elsikkasztását célozta.

A békeértekezlet történetének legjellegzetesebb vonása, hogy míg Wilson és társai a 14 pont megvalósításáról álmodoztak, addig a csehek és a románok

vezetőemberei: Benes és Bratianu – francia barátaik támogatásával – kizárólag saját önző érdekeikért harcoltak.

Céljaik merev ellentétben állottak Wilson idealista felfogásával. Arra törekedtek tehát, hogy az amerikai elnök 14 pontját teljesen kiforgassák eredeti mivoltából, holott éppen ez a 14 pont alkotta a központi hatalmakkal kötött fegyverszünet alapját.

Mást akartak a nagyhatalmak és mást a Magyarország testén osztozkodni kívánó kis államok.

Az amerikaiak például a háború megszüntetésében és a népszövetség megszervezésében látták az értekezlet célját.

Magától értetődőnek tartották, hogy minden hadviselő és semleges állam tagja legyen a népszövetségnek, mert minden nemzet hivatva van kivenni részét a népek jövődő békéjének nagy munkájában.

Egyébként csak Németország ügye érdekelte őket.

Magyarország Abesszínia val süllyed egy fokra, azoknak az országoknak sorában, amelyeket az értekezletre meghívandó hatalmak közül kihagytak.

«Abesszínia, mint afrikai hatalom... és az apró államok, mint San Marino és Andorra stb. kihagyhatók a felsorolásból...» – állapítja meg a 79. sz. irat.

Általános kapkodás.

Kitűnik Hunter-Miller naplójegyzeteiből, mekkora fejetlenség, kapkodás, tudatlanság és milyen ra-

vasz módszerek uralkodtak a békeértekezleten. Így például House ezredes, – Wilson bizalmasa – nyíltan bevallja Hunter-Millernek, hogy:

«Az a módszer, amellyel a kis országok ügyeit kezelik, szerencsétlen. Ha más módszert követnének, a nagyhatalmak kívánságai súrlódás nélkül teljesezdnének...»

«A fegyverszüneti szerződés megkötése után a franciák arra kérték az angolokat, hogy kölcsönösen támogassák egymást a békeértekezleten. Az amerikai ellenzék Parisban tartózkodó képviselői is felajánlották csatlakozásukat. Azt tanácsolták az angoloknak és franciáknak, hogy az amerikai republikánus párt vezérével egyezzenek meg s így azután reáakényszeríthetik Wilson elnököt, hogy azt tegye, amit Franciaország és Anglia akar. »

Az angol és francia kormány összejátszott az olaszok kisémmizésére is. Ezt bizonyítja Amerika teljhatalmú katonai küldöttének Bliss tábornoknak bizalmas jelentése is. (61. sz. irat.)

«A békeértekezleten Németországgal végeznek előbb. Csak a német kérdés elintézése után – állapítja meg Bliss – térnek rá azoknak az új államoknak az ügyére, amelyeket Ausztria-Magyarország testéből hasítanak majd ki ...

A francia kormány az új államok közül a jugoszlávoknak akar kedvezni és felmondja az olaszok érdekeit biztosító londoni szerződést...

Az angol kormány pedig egyetért ebben a kérdésben a franciákkal. Az olaszok már látják és érzik, hogy Itália gyarmati követeléseit el akarják gáncsolni, és területi igényeit meg akarják csorbítani...

Érthető tehát, ha az olasz kormány álláspontja a francia ajánlatokkal szemben negatív.»

Az olaszok ügyességére jellemző egyébként, milyen kitűnően értettek a szövetséges kiküldöttök áthangolásához.

House ezredes például megfigyelte,

«hogyan Mezes – a szakértők vezetője – valahányszor az olaszokkal ebédel, mindig kedvezőben nyilatkozik róluk és mindig egy-egy szigettel többet hajlandó nekik adni.»

Norman Davis – az amerikai delegáció pénzügyi szakértője – is hangoztatta, hogy:

«sokkal könnyebb az olaszokkal megegyezésre jutni, mint a franciákkal, mert az olasz gondolkozásmód közelebb áll az amerikaihoz, mint a francia...»

A bábeli nyelvzavarra, amely az értekezlet ülésein uralkodott, jellemző Hunter-Miller alábbi naplójegyzete:

«Lord Robert Cecil – Anglia megbízottja – rendszerint angolul beszélt és csak néha szólalt

meg – meglehetősen akadozva – franciául. Smuts tábornok – Délafrika teljhatalmú kiküldöttje – mindig angolul beszélt. A japán kiküldöttek igen hallgatagok voltak. Bár tökéletesen értettek franciául, az angol nyelvet részesítették előnyben. Reis portugál kiküldött erősen rövidlátó volt és a szöveget olvasás közben mindig 5-6 centiméter közelre tartotta szeméhez. Különösen az aprónyomású angol szöveggel volt megakadva. A szerb Vesnics angolul folyékonyabban beszélt, mint franciául.

A franciák egyike sem beszélt angolul. Orlando franciául tárgyalt, erősen olasz kiejtéssel. Wilson elnök láthatólag sokat adott Orlando véleményére és nyíltan hangoztatta, hogy mindenben egyetért vele.»

Clemenceau egyéniségét jellemzi a következő naplójegyzet:

«Az egyik ülésen – írja Hunter-Miller – Clemenceau két megjegyzése ragadta meg figyelmemet. Klotzról, a francia pénzügyminiszterről így nyilatkozott a tigris:

„Klotz az egyetlen zsidó, akinek nincs tehetsége a pénzügyekhez ...”

A másik megjegyzés Pichonra, a francia külügyminiszterre vonatkozót. Clemenceau éppen tárgyalt valamit Lloyd George-al, aki azt kívánta, hogy hívják maguk közé Pichont is és kérjék ki véleményét.

Clemenceau úgy tett, mintha meglepődött volna: „Pichont, Pichont?” – kérdezte.

Lloyd George bólintott és megjegyezte: „Igen, az ön külügyminiszterét”, – mire Clemenceau csak annyit felelt: „Hát valóban Pichon a külügyminiszterem?”»

Az angol miniszterelnök csak ekkor győződött meg arról, milyen kevésre becsüli a «tigris» a francia külügyek vezetőjét.

Az alábbi sorok Clemenceau és Wilson viszonyára vetnek fényt:

«Clemenceau gyűlöli Poincarét, a köztársaság elnökét. De senkit sem tisztel és nem is hisz senkiben: se Istenben, se emberben, se aszszonyban. Csak a hazáját szereti és mindég a dolgok praktikus, nem pedig az ideális oldalát tekintti.

House ezredes előtt így nyilatkozott Wilsonról :

„Valahányszor beszélgetek az elnökkel, mindég úgy érzem magamat, mintha valamilyen szenttel beszélnék, aki nem e világból való.”

Wilsonnak nagy fejtörést okozott, hogy mit jelent az «új állam» kifejezés? Az amerikaiak sokat töprengtek a kérdésen, míg végül is Tardieu kioktatta őket. Megmagyarázta neki, hogy például «új államnak kell tekinteni Romániát, amelyet Magyarország volt területéből Erdély és a Bánát illet meg...»

A békeértekezlet Wilson 10-ik pontját, amely Ausztria-Magyarországra vonatkozott, már csak könnyed kézmozdulattal intézte el azzal, hogy «Ez az ajánlat nem érvényes többé», mert a Monarchia szétesett és: «új államok keletkeztek romjaiból...»

8. FEJEZET.

A DRÁMA MEGKEZDŐDIK...

1918 decembere az előkészítő munkálatokkal, ismerkedésekkel, anyagösszeállítással, dossziérendezésekkel és csinos romány asszonyokkal való szórakozással telt el.

A tulajdonképpeni munka, csak 1919 január 1-én kezdődik. Ebből az időből a legtalálóbba Harold Nicolsonnak, a britt küldöttség tagjának naplójegyzetei, amelyek minden teorikus fejtegetésnél többet mondanak az utókor számára. Hiszen Magyarország szempontjából valósággal történelmi értékük van. Ezek a naplótöredékek híven visszatükrözik azt a hangulatot, amely mintegy előkészítője volt a román céltudatos aknamunkának.

Mielőtt tehát rátérnénk a román-magyar határ-megállapítási tárgyalásokra, – a hitelesség kedvéért átadom előbb a szót magának Harold Nicolsonnak. Nála nagyobb jellemző erővel, élesebb megfigyelőtehetséggel, őszintébben és bátrabban senki sem örö-

kította meg ezt a kicsiny ességekben és emberi gyarlóságokban dúskáló gyászkonferenciát.

1919. január 6.

Vansittart éppen megérkezett. A Majesticban löncsölünk, majd átmegyünk az amerikai delegációhoz a Place de la Concorde 4. szám alá. öreg épület a Maxim-mulató fölött. Tele van kicsomagoló amerikai tengerészekkel. Az utolsó szobában, amely bizonyára egyszer «szeparé» volt a Maximban, végre rábukkunk a három kiküldöttre, akiket kerestünk. Az egyik Clive Day, a Yale-egyetem tanára, a másik Charles Seymour professzor, ugyancsak a Yale-egyetemről, a harmadik pedig a csöndes és hallgató Lybyer tanár. Kedves emberek. Remélhetőleg jól fogunk velük együtt dolgozni...

A Maximból a Meuriceba mentünk Take Jonescuhoz. Keletiesen berendezett hálószoba. Odakint a folyosón, a hosszú török szőnyegen testőr sétálgat.

Take vöröses, élénkmozdulatú európeér. Angolul próbál beszélni, de aztán visszaesik a franciába. Nagyon el van keseredve Bratianu bánásmódja miatt. Panaszkodik, hogy a román koalíciós kormányban őt tárcát ajánlott fel neki csak azért, hogy ne jöhessen Parisba. «Persze, valamennyit visszautasítottam» – panaszkodik a román államférfi. «De azért mégis sikerült kihagyniok a delegációból.»

A román küldöttség tagjai tehát: Bratianu, Misu, Antonescu és Coanda tábornok.

Take elárulja, hogy a Bratianu-kormány nagyon népszerűtlen az országban. Azáltal ugyanis, hogy

Constatinescut, a « porcé »-t (disznó) bevette a kabinetbe, elidegenítette magától a bojárokat és a felsőbb osztályok tagjait.

«De Erdély is Bratianu-ellenes – folytatja Take amely Erdélyen kívül a Bánátot is Romániának juttatja majd.»

Hangoztatja Take Jonescu, hogy ő az egyetlen, aki helytelennek tartja: 1. ha a románok ragaszkodnak ehhez a titkos szerződéshez. Elvégre mégis csak megszegték a megállapodás V. pontját, amikor különbékét kötöttek a németekkel. 2. Az erdélyiek csakis «szabad egyesülés» alapján, nem pedig bekebelezés útján hajlandók csatlakozni Romániához. 3. Helyteleníti a ezerekekkel felmerült viszályt is a Bánát kérdésében, mert ezáltal az utódállamok presztízsét gyöngítik majd a nagyhatalmak előtt. A viszályból egyedül Olaszországnak lesz haszna.

– január 8. szerda.

Liften robogok az ötödik emeletre, Astoria-szállóbeli irodánkba. Kilátás az étoi diadalkapura... A szobában lysol és jodoform szag. Épp most ürítették ki a japánok, akik itt tábori kórházat rendeztek be.

Európa új térképéről beszélgetek Mance-szal, aki a hadügyminisztérium vasútszakértője. Igen okos ember. Arról tárgyaltunk, hogy a térkép tisztán mutatja, mennyire eltérnek a vasútvonalak a néprajzi határáktól.

Erdélyben a közlekedési erek mind az osztrák fővonalakkal függenek össze és semmilyen összeköttetésben nem állanak a román határokkal.

Ez a körülmény még majd sok fejtöresre ad okot.

Löncs után Allennel Gogához, a költőhöz és román politikushoz mentem. Társaságában találtam Victor Viorel Tileát, aki honfitársa. Mindketten azt mondják: *«Szégyelnek a román belpolitikai állapotokról beszélni.»*

Külpolitikai tekintetben azonban, úgylátszik, nem mutatnak semmilyen szégyenérzést, mert körülbelül egész Magyarország területére igényt tartanak ...

Bukovináról is emlékiratot készítenek.

A román csapatok időközben elfoglalták Aradot és Nagyváradot, de úgy látszik, előnyomulásukat nem folytatják tovább.

– január 13, hétfő: megnyitó ülések.

A konferencia első ülése, amely «legfelsőbb haditanács» címen szerepel.

Egész nap saját előterjesztéseimen dolgoztam.

Castiglionenál Seton Watsonnal ebédeltem. Beszélgetésünk meglehetősen érdektelen volt.

– január 14, kedd.

Löncs Eustace Percynél és feleségénél. Tőlük a Hotel Crillonba távoztam, Howarddal és Carrel. Az olaszokkal kötött 1915-i londoni titkos szerződést viszem magammal, mert Lloyd George és Balfour meg akarják ezt beszélni az amerikaiakkal.

A Crillonban a helyzet kínessá válik, mert senki

semmi bizonyosat nem tud. Az amerikai delegáció még azt se tudja, kell-e várnia vagy sem. A káosz tökéletes, amikor Balfour és Sir Eric Drummond megjelenik. A liften felmegyünk House ezredes szobájába a negyedik emeletre. Csak itt tudjuk meg, hogy az összejövetel Wilsonnak a Park Monceau közelében fekvő házában lesz. Autónk Balfour kocsija után robbog keresztül a városon. Az elnök háza előtt nagy tömeg, csapatok és katonai tisztelgés. Úgy látszik nagy készenlét őrzi Wilson.

Felmegyünk a lépcsőn. Magas üvegtetős erkélyre vezetnek. A sarokban Napoleon szobra áll, amely a császárt Egyiptomban ábrázolja. A Villa Muratban vagyunk. Mindenütt csupa napóleoni impresszió.

Balfourt egy jobboldalt fekvő szobába kéretik, mi, többiek, odakint várakozunk két és fél óra hosszát. Az unalom majd megszűnik. Csak Wilsonne trappog át magassarkú cipőjében a parketten, karján hatalmas mimózacsokkal. Sötétedik, öreg komornyik jelenik meg. Udvariasan meghajol és óvatosan, halkán felcsavarja a villanyt. Én az «Irish Times»-t olvasom.

Négy óra felé hirtelen nyílik végre az ajtó, amelyben megjelenik Lloyd George, Bonar Law, Balfour és Wilson.

«Oh, – kiált fel Balfour lord – Szent Isten! Csak nem várakoztak mostanig? Erre igazán nem gondoltam!» Majd hozzám fordulva, így folytatta: «Több kérdeznivalóm lett volna öntől, kedves Nicolson ... így például...»

Aztán Wilsonhoz fordult: «Látja, elnök úr, itt van egy kedves fiatal barátom, aki sok mindenre fel-

világosítást adhatott volna nekünk. Várjon csak, elnök úr, mit is akartunk tudni? Ah, yes: – Fiume ... »

Wilson:

«Nem. Nem Fiuméről volt szó! Azt tisztáztuk. Inkább az érdekelt volna, hogy mennyi németet kebeleznének be az olaszok, ha megkapnák a Brenner határt? Nos, meg tudná ezt nekünk mondani? »

Én (Ni c o l s o n):

«Egész pontosan nem tudom, elnök úr, de lesznek vagy 240.000-en.»

Wilson:

«Nem 250.000-en?»

Én:

«Úgy van, elnök úr, éppen ki akartam javítani 245.000-re.»

Wilson:

«Szóval, mindenesetre ezrekről van szó...»

Én:

«Ügy van. Mégpedig olaszellenes ezrekről.»

Wilson:

«Ön azt gondolja, hogy Németországhoz vagy Ausztriához akarnának csatlakozni?»

Én:

«Igen... Illetőleg Tirolhoz, és pedig főleg a boizeniak. »

Wilson:

«Aztán van itt még egy pont – ujjaival a homlokán kalapál. – Azt hiszem, Fiume... Adhatna nekem erre vonatkozólag néhány adatot?»

Én:

«Oh igen, a külvárosokkal vagy azok nélkül?»

Wilson:

«Szó van valamilyen Asahk nevű helységről ... Valahogy így hívják...»

Én:

«Nem Asahk, hanem Susak... Ami pedig a számokat illeti, azokat mindjárt felolvasom. Itt vannak a zsebemben... Tessék olvasom: – –
– – – – –»

Wilson:

«Igen, én is így gondoltam, tehát Fiume és Asahk közel esnek egymáshoz.»

Én:

«Annyira közel, elnök úr, hogy lehetetlen a két várost egymástól elválasztani. Csupán egy kis patak a választóvonal.»

Wilson:

«Igen ... igen... gondolom .. De az olaszok azt mondják nekem, ha bárki megkísérli az átjárást Fiuméből Asahkba, számolnia kell a megöletés veszélyével.»

Én:

«De elnök úr kérem ...»

Wilson:

«Na, mindjárt gondoltam, hogy pro domo beszélt... nos, jóéjszakát uraim ... Good night, Mr. Balfour...»

Valamennyien visszavonultunk. Ezt úgy hívják, hogy: «szakértői véleményt adni».

Még csak azt akarom megjegyezni, hogy Wilson a valóságban fiatalabb, mint a fényképeken. Arca fakó. Keskeny felső ajka alól kilátszanak hosszú fogai. Ez nem éppen kellemes benyomást tesz az emberre. Válla széles, csipője feltűnően keskeny, viszont a válla egyáltalán nincs arányban a magasságával, mint ahogy a feje sem. öltözéke igen választékos és jólszabott, Fekete zsakettet hord csikos nadrággal és magas gallérral. Nyakkendőjében piros koralltű. A déli államok tájszólásával beszél.

Mialatt lemegyünk a lépcsőn, Balfour lord újból exkuzálja magát: «Végtelen sajnálom, uraim, hogy ennyire megvárattuk önöket. Bevallom őszintén, az utolsó félórában kizárólag arról beszélgettünk, hogy Napoleon és Nagy Frigyes önzetlen hazafiak voltak-e?»

– «És mi volt az eredmény?» – «A-a-ah .. ezt sajnos elfelejtettem...»

Ismét vissza a Majesticbe.

Este Smith-el és Mai let-el vacsoráztam. Ez utóbbi meséli, hogy Balfour a maga részéről tudni sem akar a titkos londoni szerződésről és ezt már közölte is Sonninoval. Az olaszokat nem éppen kellemesen érintette a dolog... A cionista Weizmann is látogatást tett Balfournál. Egy hosszú listát hozott magával, amelyben felsorolja mindazokat az okokat, amelyek mellett szólnak, hogy a palesztinai mandátum felett Anglia vállalja el a protektorátust. Wilson is jelen volt és így szólt közbe: «Szívből kívánom, hogy az angolok mindazt a vállukra vehessék, amit rájuk tohmk...» Weizmann erre megjegyezte, milyen rettenetes nehéz a franciákkal megegyezni. Wilson ezt

válaszolta: «Teljesen osztom az ön nézetét. *Felfogásunk valóban semmiben sem egyezik a franciakkal...*»

– január 17, péntek.

Madge-től hallom, hogy Misu – a román másoddelegátus – mennyire fel van háborodva amiatt, hogy engem bíztak meg a balkán-szakosztály vezetésével. «Igen szimpatikus fiú – mondotta Misu -, de hát mégcsak másodtitkár...» Megkértem Madge-t, nyugtassa meg a román kiküldöttet.

– január 18, szombat.

A konferenciát Clemenceau ma megnyitotta. A Quai d’Orsay-n három óra tizenötökor teljes ülés volt.

Clemenceau a kis államokat meglehetősen fentről-le kezelte. «Van valakinek valami kifogása? – Nincs?...»

A tigris úgy pattogott, mint egy géppuska...

Amikor távoztunk, Jules Cambon nagykövet oda-súgta Jan Malcolm-nak: «Tudja mi lesz a vége ennek a konferenciának ? ... Rögtönzés ...»

Micsoda cinikus fráter... -

– január 20, hétfő.

Lucien Wolf, a brit zsidók szövetségének vezetője keresett fel. Előadta tervét, amely szerint Európa összes zsidói nemzetközivédelem alá helyezendők nemzeti szerzett jogaik megtartása mellett.

– január 21, kedd.

Együtt ebédeltem Madge-al és Goga Octavinnal Fouquet-nál. Ismét azokról a «feltételekről» beszélge-

tünk amelyek mellett Erdély «beleegyeznék» abba, hogy Romániához csatolják.

Az egész dolog meglehetősen a levegőben lóg.

Este Balfourral mentem vacsorázni. Beszélgetés közben felvettem a londoni titkos szerződés kényes ügyét.

Balfour elmondta nekem, hogyan magyarázta meg a dolgot Wilsonnak: «Amikor a háború alatt a szövetségesek rosszul állottak, felkértük Olaszországot, lépjen ki semlegességéből és csatlakozzék hozzánk. Ennek persze némi ára volt. Olaszország szállította az árut és ha most kéri az ellenértékét, ki kell a számlát egyenlitenünk... Időközben mi, angolok épúgy, mint az olaszok, a wilsoni elvek alapjára helyezkedtünk. Ez annyit jelent, hogy az olaszoknak fizetendő tárgy új valutában egyenlítendő ki. Ha az olaszok hajlandók ezt a pénznemet fizetésként elfogadni: szép és jó. Ha azonban a régi jussukhoz ragaszkodnak, kénytelenek leszünk kötelezettségeinket szószerint teljesíteni».

Balfour úgy látszik nem akart ajtóstul neki-rontani Wilsonnak, azért készítette elő óvatosan a talajt, nehogy az idealista elnök valami hibát kövessen¹ és esetleg meggátolja az olaszok mellőzését...

Balfour még azt is elmesélte nekem, hogy a konferencia hivatalos megnyitása után Clemenceauval jött te a lépcsőn. Balfour cilindert viselt, Clemenceau «görgödinnyét». A lord elnézést kért túlzott etikettjéért. «Bocsánatot kérek, de nekem azt mondták, hogy cylinder az előírás...» – « Nekem is ugyanezt írták elő» – motyogta Clemenceau... »

– január 24, péntek.

A legfelsőbb tanács ünnepélyesen megint a kis államokat mohóságukért. Figyelmezteti képviselőiket, hagyják abba végre azt a ravasz szokásukat, hogy az igényelt területeket mindjárt önkényesen meg is szállják.

– január 25, szombat.

Spears-el ebédelek csak azért, hogy Bratianut és Diamandit megismerhessem. Mindketten most érkeztek Parisba, hogy Románia sorsának irányítását a kezükbe vegyék.

A szakállas Bratianu olyan, mint egy pöffeszkedő, hisztérikus vénasszony. Bukaresti intellektuel és igen kellemetlen ember. *Az a típus, amely sokat ad arra, hogy «szép ember». Mialatt az asztalnál ülünk, egyfolytában a tükörbe néz és úgy forgatja a fejét, hogy mindenki gyönyörködhesen profiljában. Holmi erőltetett szójátékokban tetszeleg és azt hiszi, hogy ezek a viccelődések párisiasan hangzanak.*

Az ebéd, alatt szüntelen az oroszokat és Sarrail tábornokot szidja azért, hogy Romániát 1916-ban nem sikerült megmenteniök.

Én kerültem a beszélgetést ezzel a Bratianuval és inkább Diamandival diskuráltam, aki csöndes, galambselíd emberkének tűnt. Megmagyaráztam neki, milyen helytelen a románoknak az a sakkhúzása, hogy még most is ragaszkodnak az 1916-i titkos szerződés érvényességéhez. «Ne feledjék – mondtam -, hogy önök elvégre különbékét kötöttek a háború alatt Né-

metországgal és ezáltal a titkos szerződés érvénye önmagától megszűnt. Ha most mégis ragaszkodnak hozzá, a tízek tanácsát maguk ellen ingerlik majd, a jugoszlávokat pedig halálos ellenségükké teszik a Bánát miatt. »

Diamandi csak hümmög nagyokat és nem szól semmit...

9. FEJEZET.
ROMÁNIA MOSAKSZIK ÉS KÖVETEL...

Clemenceau már a konferencia legelején felszólította Bratianut, hogy ismertesse a románok ügyét.

1919 január 31-ére esik ez a nevezetes esemény, melyet Harold Nicolson így örökít meg naplójában:

– André Gide-el, az íróval ebédeltem. Alighogy befejeztem az utolsó fogást, máris rohannom kell a tizek tanácsának ülésére.

Ma fontos nap van... Ma vonulnak fel először a románok ...

Taxin a külügyminisztériumba rohanok.

Az előszobában ismét megkezdődik a várakozás. Velünk szemben ül Wilson elnök magánetektív je és valamilyen betörőtörténetet olvas... Könnyű neki...

Végre nyílik az ajtó és Hankey behív.

Pichon egyúttal bekéri Bratianut, Misut, Pasicot, Vesnicset és Trumbicsot... Szép kis kollekció ...

Belépünk a terembe ...

Magas helyiség, boltíves mennyezet, nehéz üvegcsillár. A falak tölgyfaburkolattal vannak bevonva. Köröskörül Medici Katalin faliszőnyeg. A parketten szép Aubusson szőnyeg, gyönyörű hattyúszegezssel. Nagy régenceasztal, amelynél Clemenceau ül. Vele szemben két szék a románok számára. A titkároknak és szakértőknek arany támlásszék dukál. Vagyunk vagy huszonketten a szobában. A villanykörték szinte egyezerre gyúlnak ki különféle helyeken. A zöld selyemfüggönyöket pedig egy inas sorra buhúzogatja, mert odakint már sötétedik.

A «nagy tízek» – a legfőbb tanács tagjai – rendszertelenül ülnek Clemenceautól jobbra. Mellette közvetlenül Pichon külügyminiszter guksol. Mögötte Dutasta gubbaszt.

Nagy csend, – és még nagyobb meleg...

A hátunk mögött lábujjhegyen járnak-kelnek, akárcsak a kísértetek.

Titkárok térképeket hoznak és helyeznek az asztalra.

Bratianu színészkedő nemtörődomséggel kezdi meg előadását. Meg van róla győződve, hogy az összes jelenlevők között, sőt az egész világon, ő a legnagyobb államférfi.

Mialatt beszél, szája körül időközönként ironikus és öntelt mosoly jelenik meg.

Élénken ügyel arra, hogy a fejét profilban tartsa ...

Hadd lássa mindenki, milyen: «szép ember...» Pedig ha tudná, hogy az egész gyülekezetre milyen

ellenszenves benyomást gyakorol, bizonyára iparkodna szerényebben viselkedni.¹

Bratianu hosszú emlékiratot olvas fel, amelyben visszamegy egészen a Balkán-háborúig. Majd részletesen ismerteti a román politika irányelveit a háború kitöréséig és a Németországgal kötött különbékét.

Bratianu :

«A háború alatti román fegyverszünetet ne tulajdonítsák Románia csüggedésének ... A szövetségesek minden reményüket az ukrajnai orosz hadseregparanesnokságba helyezték. De elképzelésük nem vált valóra. A bolsevista vezetők szembeállottak az ukrajnai hadvezetőséggel.

Románia pedig hadianyag- és csapattámogatás nélkül maradt.

Ebben a kényszerhelyzetében kötött békét a nemetekkel, akik egész Ukrajnát elfoglalták és elvágták a román hadsereg visszavonulási útját.

A szövetségesek képviselői maguk is elismerték, hogy a háborúnak ebben a szakaszában katonai akció, román részről, nem volt többé lehetséges.

De a bukaresti szerződés távolról sem jelen-

¹ Nicolson: Peacemaking II. 3.

tette azt, hogy Románia feladja a küzdelmet. Ellenkezőleg: csak kedvező alkalomra várt.

És amikor Berthelot tábornok francia serege átkelt a Dunán, Románia újból megindította hadműveleteit. Csapataik nyomban átlépték azt a megerősített vonalat, amelyet a bukaresti béke után is megszállva tartottak ...

Románia túrhetetlenül bízott az igazságban, amelyet Wilson elnök nemes szavai olyan híven fejeztek ki 1918 szeptember 27-i beszédében. Wilson elnök igazságot, függetlenséget és szabadságot ígért a népeknek. Megerősítik ezeket az ígéreteket Románia szövetségeseinek kötelezettségei is.

Románia nem kíván egyebet, mint hogy a román nép fiai mégegyszer egyesüljenek azon a néprajzi területen, amelyet nekik a történelem kijelölt.

A háború befejezéséig Magyarország tartotta igájában Erdélyt, holott a magas hegyek által körülvett tartomány a román nép lakta terület kellős közepére esik. Hogy ne kelljen a románok által lakott vidékeket külön is megemlíteni, ezentúl «Erdély kifejezés alatt értendő egyúttal a Bánát, valamint a galíciai Kárpátok és a Tisza közé eső vidék is.»

«A magyar népszámlálási adatok ezerint Erdély lakosságának 55%-át románok teszik és csak 23%-át magyarok.»

Orlando olasz miniszterelnök közbeszól. Az erdélyi lakosság számszerű nemzetiségi megoszlása iránt érdeklődik.

Bratianu így felel:

«2,500.000 román mellett körülbelül egy millió magyar él Erdélyben, akik mind «hivatalnokok és katonák». De ezek az adatok nem pontosak. Ha pontos számlálást lehetne megejteni, egészen bizonyos, hogy 2,900.000 románt és csak 687.000 magyart találnánk Erdélyben.

Transylvania lakosai között szerepelnek még a székelyek és a szászok. Ez utóbbiak száma körülbelül 260.000.»!

A bánáti kérdés vitája.

Amikor Bratianu befejezi Románia igényeinek felolvasását, Clemenceau bemutatja egymásnak a román és a szerb küldöttségek tagjait és felkéri őket, adják elő ügyüket a bánáti kérdésben.

Vesnic szerb kiküldött kijelenti, hogy ő nem készíthetett emlékiratot, mert csak aznap délelőtt 11 órakor értesült a hirtelen egybehívott ülésről. Sajnálattal hallja, hogy a román küldöttség igényeit a szövetségesek és Románia között létrejött 1916-iki titkos szerződésre alapítja. Amikor e szerződésről tárgyaltak, Szerbia a szövetségesek oldalán harcolt, anélkül, hogy bármiféle biztosítékot kért volna tőlük. Meg

¹ Hunter-Miller: My Diary.

volt ugyanis győződve arról, hogy a szövetségesek az igazság alapelvei szerint döntenek majd a nemzetiségek önrendelkezési jogának alapján ...

Clemenceau közbeszól és arra hivatkozik, hogy az 1916-i szerződés tudomása ezert nem volt titkos.

Vesnic azt feleli, hogy a szerződést soha nem tették közzé, amit Pichon francia külügyminiszter is helybenhagy.

Vesnic folytatja beszédét és kifejti, hogy Szerbia nem tart igényt az egész Bánátra. Csupán azt a részt igényli, amelyhez néprajzi szempontból joga van, vagyis ahol a szerbek túlnyomó többségben vannak a románok felett.

Lloyd George :

« Jutottak-e valaha szerb származású képviselők a magyar parlamentbe és milyen kerületekben?

V e s n i c s :

« Versecet, Temesvárt, Pancsovát, Fehértemplomot, Nagyikindát és Bánátkomlóst a háború kitörése előtt szerbek képviselték Budapesten. »

L a n s i n g :

« A románok küldtek-e valaha követeket Budapestre ? »

B r a t i a n u :

« A bánáti választásokon mindig erős politikai küzdelmek folytak, arra azonban nincsenek pontos adataim, hogy hány román képviselő jutott a magyar parlamentbe.

Azt hiszem, hogy a három millió román csak öt képviselő, míg a szerbeket csak három képviselte. »

Vesnicș:

«Ami a politikai küzdelmek erőszakosságát illeti, azok szerbekre és románokra egyaránt vonatkoztak.

Szerbia a középkor óta magának kívánta a Bánátnak ezt a részét, hiszen az mindig szoros viszonyban állott a szerb néppel. A bánáti szerbek szokásai, modora, vágyai és hagyományai mindig azonosak voltak a szerbiai szerbekével. Válságos időkben egymást segítették. És amikor 1848-ban a szerbek fel akartak szabadulni azáltal, hogy a Habsburgok mellé álltak a magyarok ellen, a Habsburgok azzal jutalmazták meg a szerbeket, hogy a Bánát egy részének önkormányzatot adtak.

A Vojvodinát saját választott vajdájával az élén állították fel.

A Habsburgok, mint rendesen, ekkor sem tartották meg ígéretüket, de a Vojvodina területi határait megszábták és az akkor kijelölt terület pontosan ugyanaz volt, mint amelyre a szerbek most igényt tartanak.

Ami az Isle de France volt Franciaországnak és Toscana Olaszországnak, az történelmileg a Bánát Szerbiának.

A szerb renaissance a Bánátban vert gyökeret a XVII. században. Ott tűnt fel újra a szerb iro-

dalom, művészet, színház, stb. És itt fogant meg a nagy szerb eszme is.

1881-ben az íjű szerbek a Bánátban jöttek össze, hogy új vágyaikat megbeszéljék. Számos olyan szerb vezérférfi született ezen a vidéken, aki a szövetségeseeknek nagy szolgálatot tett.

A szerbiai és a bánáti szerbek szoros viszonyára jellemző az is, hogy a királyi család, amikor száműzték, itt talált menedéket.

Fontos bizonyíték továbbá, hogy a Bánátban minden földbirtok megmaradt szerb kézen, bármennyire igyekeztek is a magyarok és németek ezeket a birtokokat megszerezni.»

«Biztosra vesszük, hogy a konferencia tekintetbe veszi a szerbek jogos igényeit és összhangba hozza vágyaikat és kívánságaikat a világ közös érdekeivel.»

B a l f o u r :

«Tud-e excellenciád számadatokat nyújtani? Eddig csak általános kijelentések hangzottak el, de nemzetiségi statisztikát egyáltalán nem kaptunk.»

Vesnic:

«Adatokkal fogok szolgálni, de azokat nem hozhattam magammal, oly hirtelen hívtak meg a tárgyalásra.»

Nicola Pasics engedélyt kért, hogy az asztalra tehessen egy 1853-ból származó térképet, amely abban az időben készült, amikor a bánáti vajdaság megfakult. E térkép világosan mutatja azokat a részeket,

amelyek akkoriban Szerbiához, illetve Romániához tartoztak. Tisztán látható, hogy a keleti részen a népesség elsősorban román, a nyugati részen viszont a szerbek vannak többségben. A két sáv között igen vegyes a népesség, mert Ausztria politikája mindig az volt, hogy megelőzze a nemzeti érzés kifejezését azáltal, hogy bevándorlókat telepített oda.

Ennek ellenére, igen könnyű megtalálni a két terület közötti igazságos választóvonalat. Megjegyzi végül Pasics, hogy a szerb küldöttség egy memorandumot szerkesztett, amely részletesen ismerteti a szerb ügyet.

Bratianu :

«Megindulással hallottam, hogy a Karagyorgyevics királyi család Temesváron talált menedéket. Azt hiszem azonban, ez mégis kevés alap arra, hogy Szerbia ezt a területet magának igényelje, mert különben Szerbia épp oly joggal követelhetné Románia egész területét. Hiszen az Obrenovics és Karagyorgyevics királyi családok számos tagja talált menedéket Romániában. Sőt maga Pasics is idemenekült, amikor a szerb helyzet nagyon veszélyessé vált.

A Bánát ideiglenes felosztása 1848-ban – a vajdaság megadása által – csak elméletben volt meg és csak tíz évig tartott.

Ami a függetlenségi harcokat illeti, azokban Románia is résztvett és nem tehet arról, hogy a Habsburg-kormányok inkább a szerbeket tá-

mogatták, mert ők állottak mellettük a magyarok elleni háborúikban.

Az 1916-i szerződés titkosságát ki kell emelnem. Meg kell azonban jegyezni, hogy bár a szerződés titkos volt, következményei nem voltak azok, mert e szerződés megengedte, hogy Szalonikiben megszálló sereg tartózkodjék, ami a mindenki által ismert eredményre vezetett.»

Trumbics engedélyt kért, hogy néhány Bizóban hozzászólhasson Vesnic és Bratianu kijelentéseihez. Ami a titkos szerződést illeti, Szerbia, illetve a szerb-horvát-szlovén állam nevében a legerélyesebben kijelenti, hogy ezt a szerződést Szerbia tudta nélkül tárgyalták meg és így a szerbek azt nem hajlandók elismerni.

Trumbics :

«Bratianu az egész Bánátról szólt, mely három megyét foglal magába: Torontál, Temes és Krassószörény megyéket. Nos, a szerbek nem kívánják mind a három megyét. A Bánát nyugati részén csak Torontált, közepén Temesvárt és Krassó megyének egy kis részét kérik.

Hajlandók elismerni, hogy a Bánát egész keleti része román, viszont a szerb többségű részeknek annyival is inkább a szerbekhez kell kerülniök, mert maga a nép is ehhez az államhoz kíván tartozni.

A németek és a magyarok is inkább olyan államhoz vonzódnak, amely a Dunánál fekszik. Emellett szólnak gazdasági és politikai érdekeik is.

A szerbek tehát bánáti igényeiket nemcsak a nemzetiségekre, hanem a népek akaratára is alapítják.

Ha a nagyhatalmak népszavazást akarnak elrendelni ebben a kérdésben, Szerbia szívesen beleegyezik.

Az igényelt két megyét nyugatról a Tisza, északról a Maros, délről a Duna és keleten a Temesvár-Versec-i vonal határolja. A magyar statisztikák, amelyek sohasem kedveztek a szerbeknek, a két megye lakosságának adatait a következőkben állapítják meg:

románok	266.000
németek	328.560
magyarok	251.000
szerbek	270.000

Ezek hivatalos számadatok és igazolják, hogy a négy nemzetiség egyformán van képviselve. A kérdést éppen ezért másképp megoldani nem lehet, mint nemzetiségi elv alapján. Ezért kell elsősorban maguknak a népeknek az akaratát és óhaját tekintetbe venni.

A szerbek szeretnének jó viszonyban lenni a románokkal. De ha a románok a Tiszát és a Dunát akarják a bánáti határolni, akkor meg egyezésről nem lehet szó. A szövetségesek ne feledjék, hogy Szerbia legalább annyit szenvedett a felszabadító háborúban, mint Románia. Éppen ezért a szerbek követelik, hogy igényeiket a két megyére elismerjék.»

Bratianu :

«Bocsánatot kérek, hogy harmadszor is felszólalok. De kénytelen vagyok, mert a románoknak csak két képviselőjük van jelen, a szerbek három képviselőjével szemben.

Trumbics őexcellenciája beismerte, hogy a Bánátban a németek és a magyarok kétszerannyian vannak, mint akár a ezerbek, akár a románok. Az egyetlen lehetőség tehát, hogy a Bánátot egy egésznek tekintsük, *mert néprajzi szempontból lehetetlen igazolni*, hogy a túlnyomó többségű németeket és magyarokat szerb fennhatóság alá tegyük. Tehát a Bánátot nem lehet kettévágni néprajzi szempontból.

Földrajzilag csak a Duna alkothatja az egyetlen reális határt a két ország között.

Felhívom egyúttal a nagyhatalmak figyelmét arra a veszélyes helyzetre, hogy a Bánátot megszálló szerb csapatok nyílt harcban vannak a román népességgel, amelyre fegyveres nyomást gyakorolnak. Követeljük, hogy a szerb csapatokat szövetséges katonasággal cseréljék fel, mielőtt komolyabb fejleményekre kerülhetne sor.»

Clemenceau :

«Belenyugodnék-e ön elvileg a népszavazásba ?

Bratianu :

«A kérdésre már válaszoltam. Követeltem, hogy a Bánáttal, mint összetartozó egészszel bán-

janak el. Nem nyugodhatom tehát bele semmiféle felosztásba.»

A népszavazást ellenzem, ha pedig ragaszkodnának hozzá, meggondolási időt kérek...»

Lloyd George és Bratianu vitája a román területi igényekről.

Az utódállamok közül a legtöbb baj a románokkal van. Románia pontos területi igényeit a Legfelsőbb Tanács február 1-i ülésén újból előterjeszti. A jelentést ismét Bratianu olvassa fel.

Megismétli a már egyszer elmondott történelmi visszapillantást és részletes adatokat sorol fel követeléseinek alátámasztására, majd ismerteti Románia bukovinai és besszarábiai igényeit is.

Lloyd George:

«Az ön által igényelt három tartomány: Erdély, Bukovina és Besszarábia nemzetgyűlései kívánták-e, hogy Romániához csatolják őket vissza. És ha igen, milyen feltételekkel?»

Bratianu:

«A három ország alkotmányos berendezése elűtő egymástól.

Erdélyben a román képviselők nemzetgyűléssé alakultak, amelyben a szászok is képviselték magukat. *Csak a magyarok nem jöttek el.*

Bukovinában az összes nemzetiségek kormányt választottak – a rutének kivételével – és kiáltották Bukovina egyesülését Romániával.

Ugyanezt tette Erdély is, de ideiglenes önkormányzattal, hogy rendezhesse azokat a jogi feltételeket, amelyek alapján ez az egyesülés létrejöhet.

Erdélynek valóban más törvényei vannak, mint a Romániában érvényben levők s így Erdély képviselői előbb tanulmányozni kívánják a végső egyesülési szerződés lehetőségeit.»

Lloyd George :

«Azt kívánja-e Románia a hatalmak képviselőitől, hogy egyszerűen mondják ki a három tartomány egyesülését az anyaországgal, vagy csupán azt kívánja a konferenciától, jelentse ki, hogy a különböző vidékeken szabályosan megválasztott nemzetgyűlésnek joga lesz az egyesülést kimondani és a helyzetet rendezni? – Amikor Skócia egyesült Angliával, az egyesülés bizonyos feltételekkel jött csak létre, amelyet a skótok kívántak.»

Bratianu :

«Románia a tartományok egyesülésének elismerését kéri...»

Lloyd George :

«Okom van feltételezni, hogy bizonyos kisebbségek nem vettek részt ebben a választásban. Igen fontos ugyanis, hogy a döntés olyan gyülekezet részéről történjék, amely az egész népességet képviseli.»

Bratianu :

«Nem értem az angol miniszterelnök úr kérdését.

Románia azért harcolt, hogy nemzeti akaratát az erdélyi magyar kisebbségre ráerőszakolja...

Annyi bizonyos, hogy ha a magyarokat megkérdezik, hogy a Romániával való egyesülés mellett vannak-e vagy ellene, alig várható tőlük igenlő válasz.

Nem hiszem, hogy a mai viszonyok között szabad választást lehetne megejteni. (!!!)

Ami a fegyverszünet által teremtett helyzetet illeti Erdélyben, azt hiszem, hogy az elvi kérdést a háború már eldöntötte s így e területet vissza kell adni Romániának.

Később politikai életükben a kisebbségek jogait természetesen meg fogjuk becsülni s a lehető legnagyobb szabadságot adjuk majd nekik. De azt mégse lehet elvárni a legyőzött - tektől, hogy önszántukból egyesüljenek olyan országgal, amely felett ezer évig igyekeztek uralkodni.»

Lloyd George:

«Elfogadom, hogy a végső döntést a többségnek kell megadnia, de szerintem fontos az, hogy az igazságtalanságok, amelyek a magyar uralom alatt történtek, meg ne ismétlődjenek a jövőben is. Nem szabad megengedni, hogy a kisebbségeket a jövőben úgy kezeljék, mintha románok volnának a magyar államban és akiket megfosztanak nyelvüktől, hagyományaitól...»

Bratianu :

«Teljes mértékben hozzájárulok ehhez a szemponthoz.

Az Erdéllyel történt egyesülés szerződési okiratban van kimondva. *Ez az egyezmény az összes erdélyi nemzetiségek vallási és politikai szabadságát elismeri.* Csakis ezért csatlakozott a szász nép.

A kérdéses alapelv általános érvényű és azt ki kell terjeszteni az összes Erdélyhez csatolt országrészekre kivétel nélkül.

De komoly eredmények nem várhatók, ha Erdély egyesülését nem mondanók ki rögtön most, amikor egykori uraik tudják, hogy ügyük elveszett.

Máris sokáig késlekedtünk ...

A területek elfoglalásának a legkedvezőbb körülmények között kell megtörténnie ...

Éppen azoknak a népeknek az érdekében, akiknek együtt kell majd élniök velünk, románokkal.

A legkielégítőbbek például a viszonyok azokban a kendétekben, amelyeket a román határ mentén a fegyverszünet aláírása előtt elfoglaltunk, noha ott a románok a népesség kisebbségét alkotják.»

Lloyd George :

«Ezt nem értem...»

Bratianu :

« Majd megmagyarázom. »

Lloyd George :

«Halljuk.»

Bratianu :

«Azokon a területeken, amelyeket Románia még nem foglalt el, mégha román is ott a többség, a helyzet nagyon komoly, mert az ellenség bolsevista szellemben folytat erőszakos izgatást. Vagyonfelosztást és a rendi különbségek eltörlését ígérik. Wilson politikáját pedig tiszta kapitalista politikának mondják.

Ennek a propagandának következtében Erdélyből igen nyugtalanító hírek érkeznek. Ez a helyzet főleg annak tulajdonítható, hogy a lakosság jövője bizonytalan ...

Ezért kérem a bizottságot, hogy rögtön határozzon és hatalmazza fel Romániát az erdélyi területek azonnali elfoglalására.

A román kormány talán még abban a helyzetben lesz, hogy vérontás nélkül egyezzék meg a különböző nemzetekkel, sőt testvéri módon is. (!!!)

«Ha azonban a szövetségesek engedik, hogy a mostani helyzet iólytatódjék, új ingerlékenység támad és újra vér fog ömleni...

Románia már teljesen ki van merülve, szüksége van tehát a szövetségesek erkölcsi támogatására, mert az akar maradni, ami eddig is volt: Europa védőbástyája a bolsevizmussal szemben.»

Lloyd George :

«Milyen csapatok szállották meg Erdély határát?»

Bratianu :

«Csupán egy keskeny sávot foglaltak el katonáink a román határ mentén ...

Az ország többi része, minthogy még nincs megszállva, teljes anarchiába süllyed ...

Az elmúlt napokban a szerb küldöttekkel való tárgyalás után bátor voltam kérni, hogy a szerb csapatok ürítsék ki a Bánátot és hogy helyettük szövetséges katonaság szállja meg ezt a vidéket.

A kérdés igen sürgős ...»

Lloyd George:

«Sajnálom, de a Bánát kérdését nem lehet a szerbek nélkül tárgyalni...»

Clemenceau – a konferencia elnöke :

«Köszönjük, hogy Románia igényeit kifejtette előttünk.»

A román kiküldöttek ezután távoztak az ülésről. Csak a Legfelsőbb Tanács tagjai maradnak vissza a teremben. Jelen van: Clemenceau, Wilson, Lloyd George, Balfour, Orlando és Sonnino.

Lloyd George emelkedik szólásra:

«A határok kérdésében igen nehéz dönteni olyan kijelentések alapján, amelyek pusztán megbeszélések folyamán történnek, ha mégoly világosak is.

Ezért indítványozom, hogy a felmerült kérdéseket előbb az öt nagyhatalom szakértői vizsgálják meg és tegyenek egyhangú ajánlatot. A szakértők természetesen nem határozhatnak végleg, de előkészíthetik a döntéshez való utat. Ha pedig nem egyeznek meg, a nagyhatalmak meg-

bízottai kénytelenek lesznek a szóbanforgó problémát a zöld tárgyalóasztalnál megvitatni.

Sok olyan kérdés van, amelyekben a hatalmak teljesen pártatlanok. Ilyen például a románok igénye Magyarországra, melyet az imént fejteget ki Bratianu.

Úgy vélem tehát, hogy az előzetes szakértői vizsgálat csak elősegítheti a tárgyilagos döntést. Ezért a következőket javaslom:

A Magyarországra vonatkozó román területi igények jogosságát és helyességét vizsgálja felül az Egyesült Államok, a Britbirodalom, Franciaország és Olaszország 2-2 képviselője. *Ennek a bizottságnak joga van az érdekelt népeket is megkérdezni.* »

Wilson :

«A szakértők azonban a kérdést csak olyan szempontból vizsgálják meg, amely a probléma politikai oldalát nem érinti.»

Lloyd George szkeptikus tekintettel néz az amerikai elnökre és a vállát húzza, de nem felel.

Balfour :

«A bizottságnak hadászati szempontokra is tekintettel kell lennie.»

Orlando más ügyben kér szót. Úgy érzi, hogy kötelessége Romániának a titkos szerződésre vonatkozó felfogását védeni. Véleménye szerint a nyilvános és polgári jogokra vonatkozó törvények csak

kihirdetésük után válnak érvényessé. Nem híve ilyen-fajta egyezményeknek – hiszen azok már amúgyis kimentek a divatból -, de ha Olaszország, Franciaország és Anglia egy szerződést közösen aláírtak, akkor nem helytálló különbséget tenni titkos és nyilvános megállapodások között.

Clemenceau :

«Felhívom figyelmét arra, hogy a szövetségesek és Románia között létrejött 1916. évi szerződést a nagyhatalmak, közös elhatározással, éppen ebben a teremben érvénytelenítették. Ennek ellenére beleegyeztek abba, hogy Románia képviseltesse magát a békekonferencián.

De ezt világosan úgy értették, hogy a képviselőlet megadása nem jelenti egyúttal a szerződés minden egyes szakaszának is a megújítását, mert hiszen Románia ezt a megállapodást nyíltan megszegte, amikor a háborúból kilépett.»

Lloyd George :

«Osztom az elnök úr nézetét... Máris tapasztalhatjuk, hogy Románia most többet követel, mint amennyit a titkos szerződés biztosított volna számára, ha azt meg nem szegte volna.»
Sonnino:

«Adott esetben a szakértők esetleg kényszerülve lesznek a helyszínére menni, hogy az érdekelt népességet is megkérdezzék.»

Lloyd George :

«Volt már erre precedens Teschenben.»

Sonnino:

«Tehát a román igények esetében is meg kellene kérdezni a kisebbségeket. De a magyaroknak nincsenek is képviselőik Parisban.»

Wilson:

«Talán bölcs dolog volna elhagyni a javaslat ama rendelkezéseit, amelyek felhatalmazzák a szakértőket, hogy a népek képviselőit meghallgassák.»

Lloyd George:

«Arravatkozólag, hogy ez helyes intézkedés volna-e vagy sem, felhívom az elnök úr figyelmét Románia bánati követeléseire.

A románok most már az egész Bánátot akarják, holott az 1916-os szerződés szerint csak annak egy részére kaptak ígéretet.»

A tanács elfogadja Lloyd George határozati javaslatát és Bratianu területi követeléseinek kérdését elsősorban szakértői bizottságra bízva.

*

A párisi «Figaro» február 10-iki számában pedig Capus, a következő cikket írja Wilsonról:

«Az amerikai elnök könnyelműen akkora felelősséget vállalt magára, mint még soha senki. Eszmei törekvéseinek sikere esetén, kétségkívül ő lesz a világtörténelem legnagyobb alakja. Ugyanekkor azonban azt is nyíltan ki kell mondani, hogy ha az elnök

elbuknék a maga elveivel, olyan káoszba döntené az egész világot, amelyhez képest az orosz bolsevizmus gyerekjáték csupán. És az emberiség lelkiismerete előtt ekkor Wilson felelőssége messze túlhaladná azt a határt, amelyet földi halandó el tudna viselni...»

10. FEJEZET.

BIZOTTSÁGI BÁBJÁTÉK...

Amikor a párisi konferencia a rettenetes anyagtorlódás következtében kátyúba került és a bizottsági rendszer bevezetésével iparkodott célhoz jutni: 58 bizottság kezdte meg működését. Hat hónap alatt 1646 ülést tartottak.

A bizottsági határozatokat 26 helyszíni szemle követte, a végleges előterjesztéseket pedig a tizek tanácsa 72 ülésen, az ötök tanácsa 39, a négyek tanácsa 141 ülésen tárgyalta.

Amint láthattuk, minden egyes bizottság tíz tagból állott, ezek közül legalább egy technikai szakértőként szerepelt.

Ezeknek a «szakértőknek» a ténykedése általános nevetség tárgya lett, hiszen a legtöbben olyan államok sorsa felett döntöttek, amelyekről azelőtt még csak nem is hallottak és amelyeknek belső államszerkezetéről, politikai történetéről és földrajzi adottságairól a lehalványabb fogalmuk nem volt.

Nem hiába vallotta be dr. Day – a Yale egyetem

kitűnő professzora – egyik jelentésében, hogy: *Ha két Határ között kell dönteni, az embernek nemcsak a földrajzi és néprajzi részleteket kell alaposan ismerni, hanem valóságos prófétának is kell lenni, aki a legkülönbözőbb emberi érdekek relatív fontosságát kellően mérlegelni tudja a jövő fejlődés szempontjából.*

Új határokat megvonni – írja House ezredes – annyit jelent, mint szüntelenül új elégedetlenséget teremteni...

Ezek az igazságok szépen hangzanak, de a valóságban senki nem ügyelt rájuk.

A területi kérdéseket tárgyaló bizottságokat «ad hoc» nevezték ki máról-holnapra, aszerint, hogy milyen sürgősen kellett valamilyen kérdésben dönteniök.

A legvégzetesebb hiba az volt, hogy a bizottságoknak nem állott jogában általános jellegű, illetve átfogó természetű területi megoldásokat javasolni. Kizárólag arra szorítkoztak, hogy az érdekelt kis államok bizonyos területi követeléseit «felülvizsgálják».

Így történt azután, hogy a románok igényeivel foglalkozó bizottság kizárólag Erdéllyel törődött. Akik viszont a csehszlovák határok ügyében voltak hivatva dönteni, azokat semmi egyéb nem érdekelté, mint csupán a szlovák határvonat.

Csak akkor jöttek rá ennek a rendszernek a súlyos hátrányaira, amikor már késő volt.

Ennek az eljárásnak köszönhette például Magyarország – írja Nicolson – hatalmas területi és népességi veszteségét, amely valóban komoly aggodalmakra adott okot. Ha több bizottság helyett csupán

egy dönthetett volna az összes magyar határok ügyében, bizonyos, hogy Magyarországgal nem történt volna oly nagy igazságtalanság ...¹

Az is sok bajt okozott, hogy a szakértők előterjesztései nem voltak véglegesek s így valamely ügyes ellenérvvel könnyen módosítani lehetett azokon a javaslatokon, amelyek az érdekelt államok igényei szempontjából kedvezőtlenek voltak.

A kérdések gazdasági oldalára egyáltalán nem voltak tekintettel. Ott, ahol egy mellékvágányú vasút megépítésével, aránylag csekély költséggel, pótolni lehetett volna sok százezer magyar fajtestvér idegen járom alá hajtását, könnyelműen hatalmas magyar többségű területrészeket hasítottak ki az ország testéből.

– Borzadva gondolok vissza – jegyzi fel naplójába Nicolson – azokra a végnélküli bizottsági ülésekre a Quai d’Orsay magas, nyomasztó atmoszférájú szalonjaiban... A hatalmas ablakok fölött skarlátvörös, nehéz selyemfüggönyök csapódtak össze. Az óriási zöld asztal végén egy csoport ember hajol térképek és jegyzetek fölé. A nagy barokk-csillár fénye reflektor-szerűen világít az asztalra. A magastámlájú, aranyozott székek mögött tolmácsok, titkárok és jegyzők serege tolong.

Alighogy megvitattunk egy határvonalrészt, máris átmegyünk a terem büfféhelyiségébe, ahol teát, brióst és finom francia gesztenyeszélet szolgálnak fel. Elszívunk egy cigarettát, majd visszatérünk a tárgyaló-

¹ Nicolson: Peacemaking I. 5.

asztalhoz. «Nos, uraim – folytatja az egyik előadó fontoskodóan – megvizsgáltuk tehát a határt Marosligettől két kilométernyire keletre, ahol a 123-as magaslati pontnál találkozik Magyarország, Románia és Csehszlovákia határa...»

Amikor este hazaérkeztünk a Majesticba, lent a bárból felhallatszott a jazz- és a táncmuzsika a szobánkba ..¹

¹Nicolson: Peacemaking I. 5.

11. FEJEZET.

**ADALÉKOK A ROMÁN KATONAI MEGSZÁLLÁS
TÖRTÉNETÉHEZ.**

A román területi kérdések tisztázására kiküldött bizottság, 1919 február 8-i első ülésén elhatározza, hogy csupán ideiglenes döntéseket hoz. Azután meghallgatja majd az érdekelt feleket és csak a helyzet végleges vizsgálata után dönt.

a) *Besszarábia*. A bizottság egyelőre elhatározza, hogy az egész tartományt Romániának adja.

b) *Bukovina*. A francia, brit és olasz küldöttségek az egész területet Romániának akarják adni, míg az amerikaiak ajánlatosnak tartják, hogy csak egy kis részét engedjék át ennek a területnek, minthogy az északnyugati sarok néprajzilag és gazdaságilag szorosabban összefügg Galíciával. A kérdésben nem döntenek és a végső döntést további tárgyalásra bízzák.

c) *Erdély*. A bizottság abban egyezik meg, hogy Románia teljes igényét nem lehet elfogadni. Az amerikai, brit és francia küldöttségek különböző vonalakat ajánlanak. A francia vonal nyugatabbra, az ame-

rikai a leginkább keletre esik. A kérdésben nem döntenek.

d) *Bánát.* A bizottság ugyancsak sokallja Románia igényeit. A határvonalra vonatkozólag mind-egyik küldöttség ajánlatot tesz. A bánáti kérdés csak Erdély letárgyalása után kerül sorra.

A bizottság öt ülést tart még, de egyikén sem jut tényleges eredményhez. Végül Tardieu javaslatára katonai szakértőknek adják ki az anyagot hozzászólás céljából.

Rendkívül jellemző a francia delegátus részrehajló indokolása.

André Tardieu:

«Amikor a fegyverszüneti szerződést a központi hatalmak aláírták, Románia nem vett részt ezen a tárgyaláson, mert már előbb békét kötött.

A fegyverszüneti vonalat katonai, nem pedig néprajzi szempontokból állapították meg Erdélyben.

A románok, akik a háború alatt a Nagybánya-Kolozsvár-Déva-i vonalig törtek előre, folytatták előnyomulásukat a Máramarossziget-Zilah-Csucsa-i vonalig. De ezenkívül a maguk számára követelték az 1916-i szerződésben nekik biztosított határvonalat is.

Jelenleg magyar csapatokat vonnak össze azon a néprajzi vonalon, mely a románoktól követelt területen belül esik.

Franchet d'Espéray tábornoknak nincs fel-

hatalmazása arra, hogy megállítsa a román csapatok előnyomulását.

Viszont a francia külügyminisztérium sem hajlandó vállalni a felelősséget ezért a népszerűtlen lépésért.»

A bizottság úgy határoz, hogy emlékiratot készít Bliss tábornok részére, melyben javasolja a semleges öv megállapítását a magyarok és románok elválasztására. Olyan területek azonban, melyek a vitás területre esnek, mentesítendőek a katonai megszállástól mindkét fél részéről.

Jellemző Tardieure, hogy Erdély megszállásának ügyét tisztán katonai jellegű kérdéssé degradálja és csupán katonai szakértők elé terjeszti.

Így a tanácsnak nincs alkalma megvitatni a bizottság által tényleg kijelölt határvonalat, amelyről Tardieu jelenlétében egy szót sem szól.

Világos tehát az összejátszás a román ügyek bizottsága, Tardieu francia megbízott és a román kormány között.

A konferenciát befejezett tények elé állították.

A jelentés február 22-én kerül a legfelsőbb haditanács elé, amely négy nappal később a következőképpen határoz:

«A legfelsőbb haditanács képviselői tudomásul vették a szövetséges és társult hatalmak miniszterelnökeinek 1919 február 21-i ülésükön hozott azt a határozatát, hogy Erdélyben magyarok és románok között semleges öv állapíttassék meg.

Meghallgatták Coanda román tábornok véleményét az általános viszonyok történelmi, erkölcsi, politikai és néprajzi szempontjaira vonatkozólag és Dimitrescu román ezredest a hadászati helyzetre vonatkozólag. Utóbbiak véleménye szerint a román hadaknak olyan vonalat kell elfoglalniuk, amely lehetővé teszi számukra, hogy megvédhessék magukat a magyar csapatok esetleges támadásával szemben.

Meghallgatták még Dr. Vajda román minisztert Erdély általános belállapotait illetőleg, Henrys tábornokot, a keleti francia hadsereg főparancsnokát és Chappy tábornokot, a szövetséges keleti hadak fővezérének vezérkari főnökét pedig abban az irányban, hogy lehetséges-e a megvonandó semleges övnek szövetséges csapatok által történt megszállása.

A legfelsőbb haditanács katonai képviselői abban egyeznek meg, hogy azok a javaslatok, melyeket a bizottság a miniszterelnökök konferenciája elé terjeszt, csak az ideiglenes megszállási intézkedésekre vonatkozik anélkül, hogy bármi módon elébevégná a megszállott vidékek végleges szétosztásának.

«A katonai képviselők úgy vélik tehát, hogy kívánatos Erdélyben a magyarok és románok között semleges övet vonni, melyben eem magyar, eem román csapatok nem tartózkodhatnak és amelyben a fontos pontokat szövetséges csapatoknak kellene megszállnia (kb. két gyalogos zászlóaljnak pár lovasosztaggal vagy egy lovasezreddel)

azzal a megbízással, hogy ez övön belül fenntartsák a rendet és nyugalmaikat.

Azt javasolják, hogy az övet a következőképpen állapítsák meg:

Keleti vagy román határvonal: Az országút Arad és Nagyszalonta között, innen a vonal Nagyváradra-Nagykároly, Szatmárnémeti mentén. Az említett helyek ki vannak zárva a katonai megszállás alól.

Északi határ: A Szamos folyó.

Nyugati vagy magyar határvonal: A vonal, mely kiindulva a Tiszától 5 km-re északnyugatra Vásárosnaménytől átmegy 5 km-rel nyugatra Debrecenre, 3 km-re Dévaványától, majd nyugatra Gyoma felé vonul, 5 km-re nyugatra Orosházától, Hódmezővásárhely és Szeged között, majd Szegedtől délre eléri a déli határt.

Déli határ: A Maros folyó vonala. Aradot és Szegedet a szövetséges csapatok szállják meg mind magyar, mind román csapatok kizárásával.

Belin tábornok

francia képv.

C. Sackville West

angol képv.

Cavallero

olasz képv.

P. D. Lochridge

amerikai képv.

Pichon francia külügyminiszter az iránt érdeklődik, hogy a szövetségi ellenőrzés megvalósítható-e ebben az övben?

Belin tábornok úgy látja, hogy két zászlóalj elég volna a rend fenntartására.

Berthelot tábornok azonban kijelenti, hogy még két zászlóaljat sem tud küldeni. Gondoskodják róla az értekezlet.

Bratianu megbuktatja a semleges öv tervét.

Mialatt a legfelsőbb haditanács a román területi bizottság javaslatát tárgyalta, Bratianu az alábbi levelet intézte Clemenceauhoz:

«Elnök Úr,

Bátor vagyok emlékeztetni önt arra, hogy Románia mily izgalommal várja a fegyverszüneti feltételek módosítását, amelyről az ön tanácsára volt szerencsém az értekezleten beszélni.

Négy főszempontot emelek ki:

1. Engedjék meg, hogy a román hadsereg haladéktalanul elfoglalhassa Dobrudzsát, ahol a bolgárok ellenséges fellépésre készülnek, továbbá a Magyarországból igényelt területeket, ahol a budapesti kormány a bolsevik propagandát támogatja.

2. A Bánátban a szerb csapatokat cseréljék ki francia csapatokkal.

3. Hassanak oda, hogy legalább részben kapjuk vissza vasúti felszerelésünket, amelyet ellenségeink a németek, a magyarok és a bolgárok a háborúban elvittek.

4. Sürgősen és minél szorosabban összeköttetést létesítsenek Franciaország és Románia közt.»

Másnap újabb levélben zaklatja Clemenceaut:

«Tegnap levelem folytatásaképpen van szerencsém Nagyméltóságodat értesíteni, hogy a magyarok tevékenysége folytán a helyzet Erdély román területein mindig súlyosabbá válik.

Remélem, hogy a helyzet ily változásával szemben a szövetségesek nem maradnak közömbösek.

Bukaresti távirati értesüléseim szerint a magyarok páncélvonatokon magyar csapatokat küldtek, amelyek mindenfelé pusztítanak és gyilkolnak. Ezek a bandák fosztogattak Bologában (?), az aradi kerületben, Billerában (az eredeti szövegben is megkérdőjelezve), SaL-ginban és Szatmárban. (A nevek felismerhetetlenül elferdítve.) A magyarok felhasználják a rémületet, melyet mindenütt keltettek és arra kényszerítik a védtelen lakosságot, hogy hozzájuk csatlakozzék.

Ebben a tűrhetetlen helyzetben Nagyméltóságodhoz folyamodom. Unatkozom igazságérzetére és kérem, engedjék meg a románoknak, hogy sürgős katonai rendszabályokat fogantossanak, mert csak így biztosíthatják fegyvertelen polgártársaik védelmét...»

12. FEJEZET.

KOMMUNIZMUS MAGYARORSZÁGON.

1919 március 25-én, Konstantinápoly, 746-48. számmal titkos jelszavas távirat érkezett Franchet d'Esperay tábornoktól Foch marsallhoz, a párisi hadügy-minisztériumba.

A sürgöny beszámol arról, hogy Károlyi, amikor értesült a békekonferencia határozatairól, lemondással fenyegetődött. Ugyanakkor a polgári pártok vezetői felkeresték Vyx alezredest, a budapesti katonai misszió vezetőjét és a szövetségesek támogatását kérték a kitörő bolsevizmussal szemben.

15.000 emberből álló szövetséges katonaságot kértek a rend fenntartására. Egyben kijelentették, hogy ha az antant visszautasítja a kért segítséget, a bolsevizmussal szövetkeznek.

Két nappal később Károlyi átadta a hatalmat Kun Bélának. A vörös hadsereg pedig – jelenti Franchet d'Esperay – március 21-én 18 órakor utasítást kapott a támadásra.

A vörösöknek az erdélyi fronton mintegy 25.000 jól fegyvelmezett és elszánt emberük van.

Berthelot tábornokhoz és Micsics vajdához külön jelentés ment, azzal a rendelettel, hogy összpontosítsák haderőiket Belgrád és a Bánát körül. Két francia és három szerb gyalog hadosztály álljon kész minden eshetőségre, de ha a vörösök még nem támadnának, óvakodjanak további rendelkezésig minden közbelépéstől.

A kritikus magyar helyzettel részletesen foglalkozott a békekonferencia: Roosevelt kapitány és Coolidge professzort meghívták a legfőbb tanács ülésére.

Lansing megkérte Roosevelt kapitányt, aki Budapestről a kormányváltás utáni napon távozott, hogy fejtse ki a Károlyi-kormány bukásának okait.

Roosevelt kapitány részletesen elmondja, hogy a szövetséges és társult hatalmak lépései nagy felháborodást okoztak Magyarországon. Ez az elkeseredés begitette elő Kun Béla uralomrajutását.

A semleges öv kijelölése magyarok és románok közt kenyértörésre vitte a dolgokat.

Amikor Vyx ezredes átadta Károlyinak a jegyzéket, hogy a magyar csapatok vonuljanak a megjelölt vonal mögé, Károlyi kijelentette, hogy Magyarországon nem található olyan kormány, mely elfogadná ezeket a feltételeket, és hogy ebből csak forradalom üthet ki.

«Mi hát a teendő?» – kérdezte Lansing Coolidge professzortól és Rooseveltttől.

A kapitány kijelentette, hogy 10.000 főnyi szövetséges csapattal meg lehetne oldani a kérdést.

Ha pedig ez nem volna lehetséges, akkor utasítani kell a cseheket és a románokat, hogy üzenjenek háborút a magyaroknak, noha ebben az esetben kétségkívül nagyon kegyetlen és véres háborúra volna kilátás.

Bliss tábornok véleménye szerint a szövetségeseknek még abban az esetben sem szabadna a románokat támogatni, ha a magyar bolsevik kormány nem engedelmeskednék a békekonferencia parancsának és nem vonná vissza csapatait a kijelölt semleges övmögé.

*Bliss tábornok váltig hangoztatta, hogy a semleges zóna vonala, amelyet a szövetségesek megvon-
tak: teljesen igazságtalan. Nem szabad tehát a dolgokat még jobban elmérgesíteni azáltal, hogy az amúgyis embertelen döntés végrehajtása jegyveres erővel erőszakoltassék ki.*

«Sőt! – mondotta Bliss. – A magyar határokra vonatkozó döntésünket újra meg kell fontolnunk és módosítanunk kell. Ha pedig még támogatnék a románokat a magyarok ellen, mi tennénk meg az első lépést egy újabb európai háború kirobbanásához, amely futótűzként terjedhetne tovább az Atlanti Óceántól az Uralig...»

De nem Bliss tábornok bölcsessége győzött, hanem az erőszak . . .

A bizottság többi tagjai hangoztatták, hogy mily nehéz volna a békekonferenciának egy már meghozott döntését visszavonni. Azt azonban mégis belátták, hogy ha már egyszer ilyen örült

határozattal bolondították bele magukat a románok által, nem szabad az igazságtalanságot jegyveres erővel is támogatniuk. Azt javasolták tehát, hogy terjesszék az ügyet a konferencia elnöke elé.

Bliss tábornok magára vállalta, hogy egy emlékiratot szerkesszen az elnök számára.

«Biztosíthatom az urakat – jelentette ki Bliss, – hogy emlékiratom izzani fog a felháborodástól.»

A bizottság többi tagjai szégyenkezve és pirulva hallgatták a tábornok őszinte kifakadását és telefonáltak a külügyminisztériumba, hogy addig semmiféle döntés ne történjék, amíg a memorandumot kézhez nem veszik.

13. FEJEZET.

A MEGCSONKÍTÁS...

Április 9-én már az ötös tanács foglalkozik Magyarország feldarabolásával.

Tardieu adja elő a román bizottságnak a magyar-román határra vonatkozó jelentését. Térképet vesz elő és kiteríti. A vörös vonal a román által követelt, a kék pedig a bizottság által megadott határt mutatja. «Hosszas viták után jutottunk csak dűlőre – mondja Tardieu nagyjelentőségűen. – A román bizottság ugyanis nem akart annyi idegen lakost Romániához csatolni, amennyire Románia igényt tartott. Megfeleztük tehát a lakosság számát. Most aztán néprajzilag kielégítő az eredmény.»

Lansing:

«Mutassa kérem, melyik a tényleges néprajzi vonal?»

Tardieu:

«Azt nehéz kimutatni, mert a népesség nagyon vegyes. De a kék vonal igazságos kompro-

misszum. Ha egyes helyeken 20 km-rel keletebbre húzódhatna is a határ, a megszabott vonal azért nagyjából kielégítő.»

Lansing:

«De miért nem követték mégis a pontos néprajzi határt?»

Tardieu:

«Azért, mert akkor elvágtuk volna a vasútvonalat és megszakítottuk volna a közlekedést.»

Lansing:

«Találunk-e a javasolt határtól nyugatra túlnyomó többségű román lakosságot?»

Tardieu:

«Elvértve, néhol... A kijelölt vonal mentén 600.000 magyar kerülne román uralom alá, viszont csak 25.000 román maradna Magyarországon.»

Lansing (felháborodva):

«Hát kérem ez a szétosztás egyáltalán nem tűnik igazságosnak. Úgy látszik, önök mindenütt a magyarok ellen döntöttek.»

Tardieu:

«Másféle döntés viszont a románok kárára történt volna és így ez a legjobb megoldás. Ezért fogadta el a bizottság is egyhangúlag. Erdélyben a magyarok elszigetelt csoportokban laknak. Az elosztás tehát lehetetlen volt másképp.»

Lansing erre visszavonta bírálatát. Balíour és Sonnino is hozzájárult a bizottsági javaslatához s így az

ötös tanács végleg megszavazta a román-magyar határt.

*

Lansing nyilván megfedkezett arról a jelentésről, amelyet az amerikai titkos hírszerző osztály adott át neki 1919 január 21-én «információ céljából».¹

Ez a jelentős amerikai szempontból foglalkozik a monarchia felosztásának kérdésével.

Sorraveszi az egyes utódállamoknak juttatandó területeket és külön megindokolja Ausztria-Magyarország szétdarabolását. Az indokolást térképekkel támasztja alá, amelyek nagyjában megfelelnek a végleges felosztásnak. Csak éppen a Ruténföld nincs még rajtuk Csehországhoz csatolva ...

A román-magyar határt illetőleg, kifejti az amerikai hírszerző osztály, hogy «habár az erdélyi román-ságnak a magyar uralom alól való felszabadítása kívánatos, – *ügyelni kell a székelyek kisebbségi jogaira, amelyeket a románok szeretnének elsikkasztani.*»

Az alföldi határ megvonásánál arra kell figyelemmel lenni, hogy gazdasági zavarok ne származzanak belőle...

«A Bánátban – hangsúlyozza a jelentés – szerbek, románok és németek vegyesen laknak. Ezt a vidéket alkotó három megye közül kettő: Krassó és Temes inkább román, míg a harmadik: Torontál, túlnyomóan szerb. Ajánlatos tehát a két előbbit Romániához, az utóbbit pedig a délszláv államhoz csatolni,

¹ Hunter-Miller 246. okira).

mégpedig úgy, hogy a határvonal a közigazgatási vonalat kövesse, *mert a magyar megyék alapján véve egységesek, amelyek a svájci kantonokhoz hasonlíthatók ... »*

Jellemző, hogy a jelentés, a 9. számú térkép szerint Nagyváradot, Aradot, Szatmárt meghagyja Magyarországnak.

A határmegállapításnál ügyelni kell továbbá a kereskedelmi úthálózat kényes kérdéseire is – jelenti a hírszerző osztály -, mert ez a probléma a magyar és a román nép legszélesebb rétegeit érinti.

A 10. számú térkép szerint javasolt vonal a legjobb példa ennek bizonyítására. Románia és a tulajdonképpeni Magyarország nyugati határát ugyanis úgy rajzolták meg a térképészek, hogy a két nép régebbi kereskedelmi kapcsolatai csorbát ne szenvedjenek.

Az persze elvitathatatlan – folytatja a jelentés – hogy az új Magyarország határai nem követhetik a történelmi határt. Az ország erősen megcsonkul tehát, úgy hogy az új magyar állam területe és lakossága, a háború előtti Magyarország déli és délkeleti részének csak a felét teszi majd. összefüggő nagy magyar csoportok azonban csak Erdélyben jutnak idegen politikai uralom alá a csehszlovák határon kívül. Ez viszont azzal magyarázható, hogy az erdélyi magyar lakosság a magyarság középső tömegétől földrajzilag el van választva.

De a csehek és románok tehetetlenek:

«Szeretnék Magyarországot mégjobban megcsonkítani, ami egyáltalán nem kívánatos ., .

Kifejezetten oktalanság volna például Romániának adni a Maros torkolatát...»

*

Ezt a jelentést Lansing, a konferencia után, hiába kapta kézhez januárban ...

Az ötös tanács április 9-i ülésén pedig hiába tiltakozott Magyarország megcsonkítása ellen... A tárgyalás végén Lansing mégis meghódolt a mindenható Tardieu «érvei» előtt...

Egy hónappal később: május 8-án jelöli ki az ötös tanács a volt Osztrák-Magyar Monarchia utódállamainak a határát.

«Mialatt odakint a parkban a viruló orgonafákat öntözik, öt illusztris úr – állapítja meg Nicolson - egykedvűen, a felelősség legcsekélyebb tudata nélkül: felosztja Magyarországot...

Balfour semmitmondó, apró részletkérdések felett nagyképűsködik, – Lansing az előtte fekvő író-mappára torzfejeket rajzolgat, – Pichon mélyen behúzódva magas támlásszékebe, úgy gubbaszt mozdulatlanul, mint egy álmos kandúr, – Sonnino erőltetett udvariasságot színlel, – Makino pedig egyre azt hangoztatja: «Megjegyzem... megjegyzem... megjegyzem...»

A szakértők szótlantul és bambán maguk elé merednek ...

És eközben a drákóinál drákóibb döntéseket úgy foglalják jegyzőkönyvbe, mintha egyszerű lóverseny-eredményről volna szó.

Pedig azok, akik ebben a fülledtlegegőjű teremben most ítéletet mondanak ártatlanok milliói felett, sejthették volna, hogy majd egyszer felelniök kell cselekedeteikért.

«Először Erdéllyel végeznek...» – jegyzi meg Nicolson.

Tardieu és Lansing között a sértések úgy süvítnek, mint a tenniszlabdák... A játszma rövid... Még úgyszólván helycserére sem került sor, de Magyarország máris elveszti déli részét.

És alighogy a legyek kiröpülnek az ablakon, elvesz Észak-Magyarország is ...

A csehek ujjonghatnak...»¹

*Parisban a kisebbségi kérdés ismeretlen ...
– Csak a zsidók követelései alapján kerül
napirendre. -*

A konferencia legfőbb gondja a központi hatalmakkal való leszámolás és a kis államok igényeinek a teljesítése volt.

A kisebbségi kérdés szóba se került. Pedig már negyedik hónapja múlt, hogy a konferencia összeült.

Egy napon az angol zsidók szövetségének elnöke: Wolf Lucián emlékiratot küldött a legfőbb tanácsnak.

¹ Nicolson: Peacemaking II. 8.

Ebben a memorandumban Európa összes zsidóinak nemzetközi védelem alá helyezését javasolja, *nemzetiségi jogaik* változatlan fenntartása mellett.

Csak később tűnt föl Weizmann, a cionisták vezére, aki a palesztinai mandátumnak angol protektorátus alá helyezését kérte.

A zsidók kisebbségi jogainak védelméért főleg hárman szálltak síkra: Frankfurter, Howard Gans és egy Mack nevű bíró.

A legkülönbözőbb módszerek alkalmazását javasolták.

Minden kísérletük arra összpontosult, hogy a békeszerződésekbe vegyék be a zsidókra vonatkozó *«kisebbségi rendelkezéseket»*.

Erőlködések azonban eredménytelenek maradtak.

A békeértekezlet nem akart tudni sem zsidó, sem nem zsidó *«kisebbségek»*-ről és ilyen rendelkezést nem volt hajlandó programjába iktatni.

Pedig a zsidók részletes emlékiratban szögezték le kívánásaikat. Memorandumuk: polgári, – vallási és politikai egyenjogúságot – minden nemzeti csoport számára szervezkedési és fejlődést biztosító jogokat követelt.

Ezeket a jogokat a Kelet-Európában élő kilencmillió zsidó nevében és részére követelték.

A zsidók, kisebbségi jogaik biztosításának szükségességét elsősorban Románia magatartására való hivatkozással kérték.

Ennek bizonyítására szolgálhat Hunter-Miller 888. számú okirata, mely többek között így hangzik:

«Románia negyven év óta szándékosan mellőzte azokat a jogokat, amelyek a zsidóságot a berlini szerződés óta megillették.»

Az 1879-i berlini kongresszus óta ugyanis Románia egyénileg elismerte a zsidók állampolgársági jogát. Ez azonban még nem jelentett egyúttal egyenjogúsultságot is.

«Sőt, a románok állandóan növelték terheiket. Románia tudniillik éppúgy, mint a többi keleteurópai ország, nem egységes népességű.

A zsidók egyenjogúságának megadására azért van szükség, mert csak ezáltal szüntethető meg folytonos üldöztetésük.

Ha nem adják meg nekik kisebbségi jogait, – a nemzeti többség uralma alá kerülnek. Ennek elkerülhetetlen következménye nemcsak a kisebbségek teljes letörése, hanem állandó viszálykodás oka lesz majd.

E kisebbségi jogok nélkül például a lengyel államban elő ukránok, litvánok, németek és zsidók abban a veszélyben forognának, hogy megsemmisülnek. Régi civilizációjukat tönkretennék, iskoláikat elpusztítanák és nyelvüket elnyomnák.

Keleteurópában kilencmillió zsidó él. Ezek nevében kérjük, hogy szabadságlevelet adjanak nekik éppúgy, *mint az illető államok egyéb nemzetiségeinek, hogy ezáltal a jogos önvédelemhez szükséges eszközökkel rendelkezhessenek.*

A zsidók századokon át meg voltak fosztva a

legelemibb emberi jogoktól és tűrhetetlen elnyomásnak, gyűlöletes megkülönböztetésnek voltak kitéve. Ha ma, amikor az önkényt és a zarnokságot ledöntötték, csakis ezeket a kisebbségeket fosztanák meg a szabadság áldásaitól, soruk reménytelensége a tragédia határán is túlmenne. »

Memorandumok alátámasztására a zsidók az alábbi statisztikai adatokat terjesztették a konferencia elé:

Románia:

Összes népessége	<u>15,400.000</u>
Magyarok	1,000.000
Zsidók	1,000.000
Oroszok	900.000
Németek	700.000
Délszlávok	500.000
Rutének	300.000
	<u>4,400.000</u>

Magyarország:

Zsidók	400.000
------------------	---------

(A többi kisebbségeket nem közlik.)

Csehszlovákia:

Összes népesség (becslés)	13,000.000
Németek	3,000.000

Magyarok	500.000
Zsidók	350.000
Lengyelek	200.000

Délszláv állam:

Zsidók	110.000
------------------	---------

(A többi kisebbségeket nem közlik.)

Ausztria:

Zsidók	300.000
Csehszlovákok	300.000

A zsidók emlékirata volt tehát az első kisebbségi beadvány, amely erre a problémára felhívta a figyelmet.

De a békeértekezlet csak Coolidge professzor emlékirata után kezd a kérdéssel komolyan foglalkozni 1919 áprilisában.

Coolidge az első ember a konferencián, aki erélyesen követeli a hatalmaktól a nemzeti kisebbségek védelmét.

«A vitás területek elcsatolásakor – írja a professzor memorandumában – ügyelni kell arra, hogy az idegen uralom alá kerülő és amúgyis zaklatásnak kitett kisebbségek számára az új uralom megfelelő bánásmódot biztosítson.

Ez azonban csupán elmélet és egymagában nem elégséges.

A konferencia kötelessége, hogy pontosan meghatározza a kisebbségeknek biztosítandó politikai, nyelvi és vallási jogok minimumait.

Az illetékes tényezők ez ideig még sem nem nyilatkoztak, sem állást nem foglaltak. Semmilyen komoly támpont nincs a kisebbségi jogok védelmére, kivéve az érdekelt kormányok kétesértékű «jóindulatát», amelyet csak addig a mértékig érvényesítenek majd, amíg nekik tetszik.

Pedig ez a kérdés a népek létérdeke. *Ennek megoldásától függ majd a területi döntések tartóssága.*

Ennek a megfontolásnak kellene a leginkább latba esnie az új határok megállapításánál.

Így például távolról sem elegendők a cseh-szlovák és román kormányok egyszerű ígéretei ahhoz, hogy nemzetiségeik sorsa felett döntsenek.

Ne feledjük, hogy millió és millió ember kerül most idegen járom alá. Olyanok uralma alá, akik ellenségeik voltak és akiktől nem várhatnak a jövőben nagylelkű elbánást.

Természetesen azok az országok, amelyek most gazdag zsákmányhoz futnak, csak úgy gyártfák a liberálisnál liberálisabb nyilatkozatokat a kisebbségek «megnyugtására». De mindez csak addig tart, amíg az igényelt új határokat meg nem kapták.

Nagy kérdés azonban, be is tartják-e majd szép ígéreteiket?

Annyi bizonyos, hogy az amúgy is felzaklatott népek komoly aggodalommal néznek a kö-

zeledő idegen uralom elé, mert nem bíznak nyilatkozataikban.

Nem hisznek szándékuk becsületességében és félnek új gazdáiktól. Erre minden okuk megvan. A «fajtestvéreiket felszabadító» kis országok hivatalnokainak és katonáinak a magatartása ugyanis egyáltalán nem alkalmas arra, hogy a «megszállott» területeken bizalmat keltsen.

Pedig a határmegállapítások még nem is véglegesek ...

Feltétlenül szükséges tehát, hogy a szövetséges és társult hatalmak szigorú biztosítékokat követeljenek a kisebbségek védelmére.

Egyelőre az általános alapelveket kellene lerögzíteni. »

Ilyen előzmények után kerül sor a konferencia ötödik hónapjában a kisebbségi javaslatra, amely meghatározza, hogy kik lehetnek az új államok állampolgárai. Intézkedik a javaslat az optálási jogokról is. Különösen figyelmet érdemel most, húsz év távlatából nézve, az alábbi rendelkezés:

«A hódító országok minden polgára faji, nemzetiségi és vallási különbség nélkül egyenlő polgári, vallási, politikai és nemzeti jogokat élvez. Ezeket a jogokat sem megcsonkítani, sem törvény útján megkülönböztetni nem szabad. Senkitől az egyenlő jogsegélyt megtagadni nem lehet.

Minden nemzeti kisebbség, amely valamely országban a népességnek legalább egy bizonyos százalékát teszi, önkormányzati szervezetet alkot-

hat. Egyenlő elbánásban részesül nemzeti és vallási jogainak gyakorlásában. Saját nevelési, jótékonyági intézményeket állíthat fel.

A különböző nemzeti kisebbségeknek jogukban lesz népességük arányában képviseltetni magukat az állami, városi és egyéb nyilvánosan megválasztott testületekben.

A közalapokból arányos részesedés illeti meg őket, hogy fedezhessék mindazon kiadásait, amelyek fenti célok megvalósítására szükségesek.

A nemzeti kisebbség tehát nyilvános gyűléseken, sajtóban, iskolában egyaránt szabadon használhatja nyelvét. Semmiféle ügylet vagy okirat értékét nem érinti, hogy azt mily nyelven szerkesztették. Ennélfogva semmiféle nyelvi korlátozásnak nem lehet helye.

Ha pedig a szerződést aláíró hatalmak bármelyike megszegné vállalt kötelezettségeit, a kisebbségnek jogában áll panaszt emelniök a megalkulandó népszövetségnél. »¹

¹ Hunter-Miller: 822. okirat.

14. FEJEZET.

A BÁNÁTON A SOR...

Az 1939 május 23-i tárgyaláson a bánáti határ ügyében döntenek.

L a n s i n g :

«Románia dobrudzsai területi engedményeit és a bánáti kérdést nem tanácsos kettéválasztani ...»

T a r d i e u :

«Nem látok semmilyen előnyt abban, ha a bánáti határ megvitatását összekötjük a román területi engedményekkel Dobrudzsában, annál kevésbé, mert a román óhajok a Bánátban nem teljesülnek.»

S o n n i n o :

«Én azt ajánlom, hogy a dobrudzsai kérdést egy időre még hagyják függőben.»

L a n s i n g :

«De akkor hagyjuk függőben a bánáti kérdést is.»

S o n n i n o :

«Azt elhiszem, hogy a románok hajlandók volnának valamit engedni a Dobrudzsában, ha elégtételt kapnának a Bánátban.

Tardieu :

«Nem egészen így áll az ügy! A románok félhivatalosan azt mondták, hogy talán adnának engedményt a Dobrudzsában, ha Bulgária odaadná Vidint és a Timokot Szerbiának és így rávenné a szerbeket, hogy adják föl bánáti igényeiket. Időközben azonban a szerb-bolgár határt megállapították és most már lehetetlen ez az alku.»

P i c h o n :

«Teljesen egyetértek Monsieur Tardieuval. Románia feltétlenül tiltakozni fog a Bánát felosztásának a bizottság által ajánlott formája ellen.

Bratianu kijelentette, hogy nem írja alá a szerződést, ha a Bánátot nem adják Romániának.

Lehetetlen tehát azt mondanunk a románoknak, «minthogy ti most megkapjátok a Bánátot, adjátok fel a Dobrudzsa egy részét».

L a n s i n g :

«Ha feltételezzük, hogy az értekezlet célja az állandó béke megteremtése, akkor – úgy vélem – kevesen helyeselhetik azt a módszert, ahogyan Románia megkapta a Dobrudzsát. Ha ezt a helyzetet fenntartjuk, az olyan állapotra vezet majd a Balkánon, mint amilyen volt Elzász-Lotharingiáé a háború előtt. A kérdéses terü-

leten 66.000 bolgár, 60.000 török és csak 867 román van.»

Tardieu :

«Boldog volnék, ha Románia népességét tisztán csak románokból állíthatnánk össze, de ez sajnos, nem lehetséges. Ami viszont a románokhoz csatolt Dobrudzsát illeti, tekintetbe veendő, hogy nemcsak bolgárok lettek román állampolgárokká, hanem mások is.»

Lansing :

«Mint hogy az Egyesült Államok nem viseltek háborút Bulgária ellen, nem bocsátkozhatnak vitába Dobrudzsa kérdésére vonatkozólag, kivéve, ha az ügyet a Bánáttal együtt tárgyalnák...»

Balfour :

«A dobrudzsai határ világosan ellentmond a népesség egyensúlyának.

De a tanácsot egyébként igazán nem érdekli jobban ez a bolgár-román határ, mint ahogy érdekelné például a Franciaország és Spanyolország közti határ.

Nem bírom azonban elhallgatni, hogy nagyon veszélyes eljárás mód volna, ha a döntést Románia minden határán addig tartanák függőben, amíg Románia valamilyen engedményt ad Dobrudzsa területéből.»

Pichon :

«Ajánlom, hogy Románia bánáti határát fogadjuk el úgy, ahogy azt a bizottság előterjesztette, a dobrudzsai kérdést pedig tartsuk függőben.»

És a bánáti román határra vonatkozó bizottsági javaslatot valóban el is fogadják.

Majd áttérnek a további magyar határ ügyére.

P i c h o n :

«A tanács szeretné tudni, hogy Bratianu elfogadja-e a javasolt határokat, vagy sem?

Legutóbb ugyanis a tervbevett határvonalnak két részletét: a Nagykároly-Csap közötti, Nagyvárad-Szeged közötti részt kifogásolta.»

T a r d i e u :

«Bratianu azt kéri, hogy a kérdéses két szakszon a vasútvonal Románián belül haladjon. Hadászati okokat is felhozott ennek a kérdésének támogatására. Ennek következtében, nyilvánvaló, hogy Bratianu kifogásolja a javasolt határvonalat és kéri, hogy az egész kérdést a bukaresti parlament elé terjeszthesse, megfontolás céljából.»

A bizottság ekkor elhatározza, hogy értesíti a legfelsőbb tanácsot Bratianu állásfoglalásáról és a bukaresti válaszig 10-12 napi türelmet kér...

15. FEJEZET.

HALÁSZAT A ZAVAROSBAN...

A magyarországi kommunizmus végéhez közeledett. Táviratok, titkos jelentések jöttek-mentek és sok fejtörést okoztak a párisi legfelsőbb haditanácsnak.

Júniusban a tízek tanácsa megszünteti a Magyarország elleni blokádot, minthogy már ekkor számítottak Kun Béla bukására. De a magyarországi rémuralom még tovább tart és beavatkozásra készíti a hatalmakat.

A július 17-iki ülésen Clemenceau felkéri Foch marsallt, tegyen előterjesztést. A tábornagy szerint aránylag csekély haderő elégséges volna Magyarország felszabadítására. Nyolc gyalog-, egy lovashadosztályra, 100 repülőgépre és páncélos kocsikra volna szükség.

Élénk vita indul meg arról is, hogy milyen magyar kormányval lehetne tárgyalni.

Tittoni a szegedi nemzeti kormányt ajánlja, de ez ellen Benes tiltakozik.

A románok is természetesen Benest támogatják.

Ismét csak Bliss tábornok veszi védelmébe a ma-

gyárakat és a románokat vádolja a fegyverszünet megszegésével ...

Balfour viszont a románoknak és a cseheknek ad igazat és osztja nézetüket, hogy Magyarországot nem szabad katonai hatalommá tenni.

Kun Bélától könyörgő levél érkezik a békeértekezlethez, melyben a kommunista vezér kéri, hogy a románok vonuljanak vissza a Tiszától. De a tanács nem hajlandó a magyar holsevikiakkal tovább tárgyalni.

Július 24-én távirat érkezik Bécsből, amelyben Halstead jelenti, hogy a bécsi szövetséges delegáció hajlandó olyan polgári kormány megalakulását támogatni, amely vállalja a kommunista propaganda megszüntetését.

De ezalatt már a román csapatok Budapest felé menetelnek.

Casey ezredes Budapestről keltezett augusztus 8-i táviratában Budapestben is túlnyomulnak és mindent elpusztítanak. A telefonvezetékek elvágva... Budapest élelem nélkül.. .

Egyik sürgöny követi a másikat, mire a legfelsőbb tanács erélyes jegyzéket intéz a románokhoz és a barátságos viszony megszakításával is megfenyegeti őket.

Az 1919 szeptember 6-i jegyzék tartalmából érdemes néhány sort idéznünk:

« — — — — — — — — — —

Arról értesültünk, hogy Magyarországot bucaresti parancsszóra tervszerűen kifosztják minden ingó és ingatlan vagyonából ...

Az összes budapesti vasútvonalak zsúfolva vannak Romániába irányított tehervonatokkal..

A vagonok telítve vannak szarvasmarhákkal, lovakkal, mezőgazdasági eszközökkel, gépekkel, élelmiszerekkel.

A román katonák engedélyt kaptak, hogy: «azt vegyék vissza, ami amúgyis az övéké volt...»

A legfelsőbb tanács szigorúan tiltakozik a jóvátétel ilyen durva és nyers módszere ellen...

Ne feledje a román kormány, hogy mindaz, amit elvitet Magyarországról, a szövetségesek jóvátételi alapjához tartozik.

Joggal felmerül a kérdés, vajjon Románia még mindig a szövetségesekhez tartozó államnak tekinti-e magát, vagy sem?

Ügy látszik, hogy nem! – Mert a bukaresti lépések is, – a párisi román képviselők előtti tiltakozások is hatástalanok maradtak ...

Kaptunk ugyan ígéreteket, – de ezeket senki nem teljesítette.

Románia következetesen hódítónak tekinti magát és úgy bánik Magyarországgal, mint meghódított tartománnyal.

önök úgy viselkednek, mintha senkinek sem tartoznának felelősséggel..

Még mindig semmi jel arra, hogy a szövetségesek iránti kötelezettségüket tiszteletben kívánják tartani..

Ne feledjék el, hogy a háborút a szövetséges nagyhatalmak nyerték meg. A békefeltételek és

a jóvátételek megállapításához tehát elsősorban nekik van joguk.

Világos feleletet kérünk a következő kérdésekre :

1. Hajlandó-e Románia a békeértekezlet által megállapítandó napon kivonni csapatait Magyarországról ?

2. Hajlandó-e azonnal abbahagyni a magyar tulajdonnak saját maga részére történő kisajátítását ?

3. Hajlandó-e kiadni a jóvátételi bizottságnak a már kisajátított tulajdont?

Végül tudni szeretnénk, akar-e még Románia együttműködni a szövetséges és társult hatalmakkal?

Romániának minden oka megvolt, hogy a befejezéséhez közeledő békekonferencián a szövetséges hatalmakkal saját érdekében fenntartsa a jó viszonyt. A román hadsereg tehát, az idézett jegyzék vétele után kitakarodott Magyarországról.

Gondoskodott róla, hogy az elrabolt vagyonból semmit vissza ne adjon ...

¹ Hunter-Miller: My Diary.

16. FEJEZET.

RABLÓHADJÁRAT A XX. SZÁZADBAN...

A román csapatok a demarkációs vonalat átlépve, 1919 április végén a Tiszáig nyomultak előre. A magyarországi vörös tanácskormány seregeit 1919 július végén megverték és megszállották a Duna-Tisza között, 1919 augusztus 2-án – a szövetséges és társult hatalmak ellenzése dacára – bevonultak Budapestre, hogy azután majdnem az egész Dunántúlt elárasszák.

A megszállás a Duna-Tisza között mintegy négy hónapig, a Dunántúlon valamivel rövidebb ideig tartott. Legtovább a tiszántúli részeken időztek a megszálló csapatok.

Folyt a szabadlopás, melyet « rekvirálás »-nak neveztek.

Ez persze távolról sem szolgálta a megszálló sereg céljait. Ellenkezőleg!

Az igazi cél a román államnak a magyar közgazdaság javaival való ingyenes felruházása volt...

A fegyelmetlen csapatok azonban számos esetben hatóságaik felhatalmazása és intézkedése nélkül,

erőszakosan vették el a gazdák termékeit, az iparosok és kereskedők áruit.

Ahol pedig kénytelenek voltak elszámolás ellenében rekvirálni, az árakat az illető áruk forgalmi értéke alatt állapították meg. De még ezek mellett az igen alacsony árak mellett is csak kivételesen fizettek készpénzzel.

Könnyen elképzelhető, mit jelentett Magyarországnak az ilyen eszközökre támaszkodó román megszállás.

Nincs olyan kimutatás, amely teljes képét adhatná annak a förtelmes rombolásnak, amelyet közgazdasági és állami életünkben ez a rablóhadjárat okozott.

A forgalom megbénult. Távíró-, telefon- és vasúti berendezéseink nagy részét elvitték ...

A kíméletlen harácsolás következtében végleg elvesztettük nyersanyagainknak, segédeszközeinknek és félgyártmányainknak, a hosszú háború és a bolsevista uralom alatt még megmaradt, de már amúgy is csekély készletét.

A legnagyobb és reánk, mint elsősorban agrárállamra nézve, legsúlyosabb veszteség azonban mezőgazdaságunkat érte.

Állatállományunk rettenetesen megritkult. Voltak községek, ahol igavonó nem is maradt.

A birtokosok pedig, ha egyáltalán kaptak térítést, ez oly alacsony értékben történt, amelyért az elvitt javak pótlására gondolni sem lehetett.

A mezőgazdasági gépeknek és eszközöknek 50-80%-át «szabályszerű rekvirálás» alapján vitték el. A többit ellopták.

Lássunk néhány adatot:
Csak egymagában a Dunántúlon

5,128.000 aK értéket vittek el élelmiszerekben,
27,465.000 aK értéket vittek el az állatállományból (a
tenyészállatokat nem
beleértve),
21,179.000 aK értéket vittek el a tenyészállatokból,
4,377.781 aK értéket vittek el takarmányból.

Az összkárról igazi fogalmat csak akkor alkot-
hatunk magunknak, ha számbavesszük, hogy fenti,
kb. 60 millió korona érték mégcsak az egy századát
sem teszi ki az elrabolt vagyonnak.

Ez ugyanis jóval meghaladta a hat milliárdot, hi-
szen a MÁV egész mozdony- és kocsiparkját és a
magyar posta teljes üzemberendezését az anyagraktár-
ral, járműteleppel, mozgópostájával és a telefonköz-
ponttal együtt ellopták.

De leszerelték az összes gyárat és raktárakat,
nem is beszélve hadifelszerelésünkről.

Magyarországon kő kövön nem maradt...

17. FEJEZET.

ZAJLÓ MAGYAR SORS...

Bármilyen nehézségekbe ütközött is a konferencián a kisebbségek ügye, a négyes tanács mégsem térhetett ki a kérdés tisztázása elől.

És a román kormánynak bele kellett nyugodnia az erdélyi magyarok, székelyek és szászok jogait biztosító rendelkezésekbe.

Igaz, hogy kínos tárgyalások előzték meg a románok «engedékenységét»...

Bratianu duzzogva és neheztelően egyezett csak bele abba, hogy a nagyhatalmak Románia «belügyeibe» beleavatkozzanak...

Clemenceau végre meguntta Bratianu folytonos tiltakozásait...

A tigris éppen elefántcsontnyelű zsebkésével játszadozott, amikor a románok ismét rohamot intéztek a kisebbségi záradékoknak a békeszerződésbe való beiktatása ellen. Clemenceau ekkor félredobta zsebkését, öklével az asztalra vert és magából kikelve,

vérvörösen ordította az elsápadt Bratianu felé: «A kutyafejű! – Mi ez itt? Konferencia, vagy zsidóvásár ... Tessék elismerni az értekezlet tekintélyét, vagy távozzanak... Kikérem magamnak az ilyen viselkedést ...»

De azért a kisebbségi záradékokat mégsem sikerült felvételnie az alapszerződésbe ...

Csupán annyi történt, hogy a szövetségesek az erdélyi kisebbségek védelmét egy külön szerződésben biztosították.

Ez is nehezen ment, mert a románok változatlanul hangoztatták Erdély «tiszta román jellegét». Szerencsére több békedelegátus is akadt, aki ezt az állítást határozottan megcáfolta és Tardieu erőszakos álláspontjával szemben kivívta a kisebbségi szerződés megkötését.

E követelmény alól Románia sem tudott kibújni, bármennyire is szeretne volna.

1919 december 9-én írták alá a román kiküldöttek kénytelen-kelletlen ezt az egyezményt. De még így is sikerült nekik azt közel egy évig titokban tartaniok a magyarok előtt.

A nemzetkisebbségi szerződés I. fejezetének első szakasza így hangzik:

«Románia kötelezi magát, hogy a kisebbségek védelmét alaptörvényei közé iktatja és nem hoz olyan rendeletet, illetve nem indít olyan hivatalos eljárást, amely a kisebbségek jogait valaha is megcsorbíthatná...»

A 11. szakasz értelmében:

«Románia hozzájárul ahhoz, hogy az erdélyi székely és szász közületeknek, a román állam ellenőrzése mellett: vallási és tanügyi kérdésekben önkormányzatot adjon...»

A 12. szakasz szerint:

«A szerződés határozatainak végrehajtását a népszövetség biztosítja. Ha pedig jogi kérdésekben, vagy a tények elbírálásában véleménykülönbségre kerülne sor, a vitatott kérdést az állandó nemzetközi bíróság fóruma elé terjesztik. A bíróság határozata megfellebbezhetetlen és jogerős ...»

Románia látva, hogy titkos vágyát: új birtokállománya nemzetiségeinek elrománosítását komoly veszély fenyegeti, kezdetben megtagadta a szerződés aláírását.

Take Jonecu a brit gyarmati tartományok párisi kiküldötteit «félvad barbároknak», az olasz megbízottakat pedig «ostoba hülyéknek» nevezte csak azért, mert az erdélyi kisebbségeket bátran oltalmukba vették.

Bratianu műfelháborodásában kijelentette:

«Nem akad önérzetes román, aki vállalkoznék olyan okirat aláírására, amely ennyire sérti nemzeti méltóságunkat! Elfogadása félműveltségünk beismerését jelentené!»

Nem kapjuk meg Erdélyt, ha a szerződést nem írjuk alá?

Ám lássuk! Merészelje csak bárki annak birtokát elvitatni tőlünk!...»

De Romániának mégis el kellett fogadnia a « megszégyenítő »-nek nevezett szerződést.

Románia saját jól felfogott érdekében cselekedett, amidőn az egyezséget aláírta. Már előre tudta, hogy úgysem fogja azt végrehajtani...

18. FEJEZET.

A MEGGYALÁZÓ AKTUS...

A magyar békemegbízottak Apponyi Albert gróf vezetésével, 1920 január első napjaiban érkeztek Parisba. A neuilly-i Chateau Madridba internálták őket, ahol rendőri felügyelet alatt állottak. Szűk lakásukban alig fértek el. Az antant államférfiaival szóbelileg egyáltalán nem, levélbelileg pedig kizárólag Henry alezredes útján érintkezettek.

A magyar küldöttség tagjai még látogatókat is csak az összekötőtisztek vezetőjének engedélye alapján fogadhattak. A látogatási engedélyeket azonban a legtöbbször mereven megtagadták tőlük.

Csupán Apponyinak engedték meg – magas korára való tekintettel -, hogy rövid sétákat tehessen a Bois de Boulogneban, egy rendőrfelügyelő kíséretében.

Nyomasztó napok voltak ...

Gróf Teleki Pál főmegbízott, a békeelőkészítés vezetője egy csomó jegyzéket készített el előre, ame-

lyeket delegációnk még a békefeltételek hivatalos átvétele előtt juttatott el a legfelsőbb tanácshoz.

Ezeknek a jegyzékeknek az volt a filozófiája, hogy mintegy előre állást foglaljunk a várható békefeltételek egyes pontjaival szemben. Tettük ezt abban a reményben, hogy a legfőbb tanács, még a békefeltételek kiadása előtt, esetleg változtathasson a dolgon.

Ennek a tervnek a keresztülvitele sem járt akadályok nélkül. A küldöttség tagjai ugyanis mindaddig nem léphettek levélbeli érintkezésbe még az ötös tanáccsal sem, amíg megbízóleveleiket vissza nem adták nekik. Csak azon a napon léphettek végre akcióba, amikor a hatalmak képviselőinek megbízóleveleit kézhezkapták és egyúttal megtudták, hogy mikor adják át nekik hivatalosan a békefeltételeket.

Ekkor sietve összecsomagolták az előre elkészített jegyzékeket és még a békefeltételek átvétele előtt beküldték azokat egy kísérőjegyzékkel. Ebben iVpponyi személyesen kérte a hatalmak képviselőit, adjanak neki alkalmat arra, hogy szóbelileg is kifejthesse álláspontját és bizalmas eszmecsere keretében felvilágosíthassa őket Magyarország helyzetéről a múltban és a jelenben.

A magyar küldöttség 1920 január 15-én jelent meg a Quai d'Orsay. Clemenceau a békefeltételeket, rövid beszéd kíséretében, személyesen adta át Apponyinak. Közölte vele, hogy az ötös tanács magáévá tette kérelmét, majd felszólította, jelenjék meg a következő napon újra a francia külügyminisztériumban,

ahol alkalma lesz Magyarország történetét, helyzetét stb. szóbelileg ecsetelni.

Másnap, január 16-án delegációnk valóban meg is jelenik a legfelsőbb tanács előtt. Clemenceau átadja a szót Apponyinak, aki iparkodik a helyzetet nyers valóságában megvilágítani. Beszédét nem a szentimentalizmusra alapítja. Nem könyörög és nem alázkodik meg. Kizárólag az igazság és a népszabadság elveinek álláspontjára helyezkedik.

Beszédét franciául kezdi, majd angolra fordítja le. Végül, hogy az olasz nép iránti rokonszenvünknek is kifejezést adjon, olaszul is mond néhány szót.

Apponyi előadása alatt Lloyd George egy kis cédulát küld át Clemenceauhoz azzal a kéréssel, hogy szót kér. Alighogy vége a beszédnek, Lloyd George kérdést intéz Apponyihoz, aki azonban nem jól érti miről van szó, széket fog, Lloyd George asztalához megy és vele szemben leül. Az angol miniszterelnök arra kéri, hogy adjon neki bővebb felvilágosítást az elszakadt területekre vonatkozólag. Különösen az érdeklő Lloyd Georgeot, hogy van-e szerves kapcsolat a megmaradt és az elszakadt négymilliónyi magyarság között. Illetőleg, hogy egy ilyen összeköttetés elképzelhető-e?

Ekkor már megszűnt minden etikett...

Apponyi kiveszi zsebéből a Teleki-féle néprajzi térképet, amelyre Teleki még aznap reggel berajzolta az ajánlott határokat és közvetlenül elmagyarázta azokat Anglia miniszterelnökének.

Ez a térkép különösen nagy érdeklődést kelt...

Ekkor már a hatalmak képviselői valamennyien

körülállják Apponyit és közvetlenül szemlélik a térképet.

Clemenceau is fölkel és odajön...

Lloyd George azt kérdezi, vannak-e az elmondottakról írásbeli bizonyítékok, amelyekkel igazolni lehetne, hogy az új határ ilyen kompakt magyar tömegeket, illetőleg annyi sok magyart elszakít Magyarországtól?

Békedelegációnk elnöke kijelenti, hogy a már idáig beküldött jegyzékek hiteles adatai bőven bizonyíthatják az elmondottakat...

Tagadhatatlan, hogy a tények megvilágítása jó benyomást tesz a legfelsőbb tanácsra, amelynek tagjai közül többen szinte megdöbbenve csóválják fejüket. Ezen nincs semmi csodálkozni való, hiszen: *a mi igazságunk bizonyítékai csak most kerülnek első ízben az illetékesek elé.*

Jellemző, hogy az ötöstanácsot eddig kizárólag csak közvetlen ellenségeink informálták.

A csehek és románok állandóan ki-be falhattak hozzáfuk, velük ebédeltek és naphosszat beszélgethettek velük.

Érthető tehát, ha a hatalmak képviselői az eseményeket csupán a mi halálos ellenségeink szemszögéből ítélték meg.

Apponyi január 16-i beszéde volt az első eset, hogy a legfőbb tanács közvetlenül a magyaroktól kapott felvilágosítást.

Ellenségeink hetekkel ezelőtt megelőztek, s így vérmes reményeket a sikerre nem táplálhattunk...

A magyar delegáció kötelessége arra szorítkozott,

hogy a megkezdett nehéz munkát, a legnagyobb erőfeszítéssel tovább folytassa hazánk érdekében.

Iparkodtunk legalább a menthetőt megmenteni...

Clemenceau azt kérdezte Apponyitól, hogy a ki-tűzött 15 napi határidőn belül megadhatja-e a választ az átnyújtott békefeltételekre? Mire ő nyíltan kijelentettej, hogy nem, és halasztást kért.

A legfelsőbb tanács azt szerette volna, hogy minden vita és módosító javaslat nélkül írjuk alá a békefeltételeket.

Figyelmeztették a magyar küldöttséget, hogy visszautasítás esetén beszüntetik a rokkantak, a betegek és a gyermekek élelmezését, sőt azonnali katonai megszállással is megfenyegették.

Pedig Apponyi Albert gróf oly megrázó ékes-szólással védte népünk igazát és oly őszinte fájdalom remegett hangjában, hogy többen sírvafakadtak-

«Ne bánjanak így e néppel, mint egy nyájjal – mondotta. – Most, amikor el kell dőlnie, hogy a jog és a szabadság hangzatos jelszavait őszintén értelmezik-e, ezekre a szent elvekre való hivatkozással kérem a népszavazás elrendelését. Elfogadjuk annak eredményeit, bármilyen legyen is az.

Ha viszont ellenfeleink visszautasítják a nép-akaraton nyugvó igazságos döntést, megidézem őket az emberiség lelkiismeretének ítélőszéke elé.»

De a legfelsőbb tanács, – noha pillanatokra el-érzékenyült is – hajthatatlannak látszott. Nyilván

lenyűgöző hatása alatt állott Benes Edvárd cikkének, amely 1919 december 2-án jelent meg a francia külügyminisztérium félhivatalos lapjában, a Le Temps-ban és így szól:

«A konferencia végleg határozott Magyarország határainak kérdésében és semmiféle módosításnak nincs többé helye ennek az államnak a javára...»

Azon a napon pedig, amelyen André Tardieu – Izvolszky, Bratianu, Take Jonsescu és Benes Edvárd legjobb barátja – elfoglalta a magyar határmegállapító bizottság elnöki székét, kijelentette, hogy:

«Magyarország számára pedig nincsen könyörület!»

André Tardieu nem hiába állott oly sokáig az orosz pánszlávizmus és az azzal szövetséges Románia zsoldjában ...

1920 január 21-én délután hat órakor a magyar külügyminisztérium II. emeleti tanácstermében tartott ülésen gróf Teleki Pál főmegbízott ismerteti a magyar delegáció jegyzékeit, amelyek kimutatják ezeréves kultúránkat, hazánk földrajzi egységét és szel-darab olthatatlanságának összes bizonyítékait. Az úgynevezett katonai jegyzékben pedig kérjük hadseregünk létszámának felemelését, jobb felfegyverezhetőségét. És kérjük, hogy ne legyünk kénytelenek zsoldos hadsereget tartani, hanem sorozás útján újoncozhatunk.

«Rámutattunk arra, – jelenti Teleki – hogy egységes, az alföldi magyarsággal szervesen összefüggő tömegeket szakítanak el tőlünk. Bebizonyítottuk, hogy az új határok kizárólag stratégiai vonalak, amelyek bennünket egész védtelenül hagynak.

Úgy állapították meg számunkra ezeket a határokat, mint az angolok az afgánok számára.»

*

Magyarország földrajzi egységének örök történelmi dokumentuma az a jegyzék, amelyet béke-delegációnk az oláh határról szerkesztett.

A békekonferencia zárt ajtai mögött meghúzódó különféle gyanús érdekcsoportok hiába követtek el történelmi hamisítást.

A legfelsőbb tanács hiába adott helyt azoknak az egyoldalú felvilágosításoknak, amelyek küldötté-
günk magyarázatait megelőzték.

És Trianonban hiába erőszakolták ránk a jogilag és erkölcsileg hamis diktátumot.

Mert az igazság örök tüze húsz év óta ég ennek a jegyzéknek megsárgult betűi között, amelyek az «egyoldalúan» megállapított oláh határról szólnak.

Hiába tagadták tehát meg érveink elismerését...

Tiltakozásunk szava akkoriban még süket fülekre talált.

Csak éppen a világ sora fordult nagyot.. .

Azóta a páriszkörnyéki békék már régen a papírkosárba kerültek...

De az oláh határról szóló megállapításaink megmaradtak.

És perdöntő bizonyítékként perzselik majd fel a

húsz évvel ezelőtt ellenünk szőtt rágalmak, cselszövések és hazugságok pókhálóját.

Ismételjük el minden egyes szavát ennek a jegyzéknek, amely ma, 1939-ben, talán sokkal aktuálisabb ée izgatóbb, mint amilyen 1919-ben volt...

19. FEJEZET.

**A MAGYAR BÉKEDELEGÁCIÓ XXII. SZÁMÚ
JEGYZÉKE.***1. melléklet IV. rész; az oláh határról.*

Az a határ, amelyet az oláhok az Alföld irányában követelnek, földrajzi szempontból a legsajátosabbak egyike. Nincs reá példa a történelemben, hogy az országhatárok úgy alakultak volna, hogy valamely magasán fekvő medence a mélyebben fekvő szomszédállamtól olyan határral választassék el, amely a hegységen túl, az Alföldön, a hegység lábánál vonul. A síkság felé ereszkedő hegységek lejtői mindig a síkság népességének jutottak. Ez a dolgok természetes rendje, minden olyan törekvés, amely ezzel ellentétben van, csak arra jó, hogy zavart és viaszt teremtessen.

Jegyzékeink már kellőképpen kifejtették, mennyire lehetetlen dolog Erdélynek és az Alföld követelt részeinek Romániához való csatolása. Itt csak azt a képtelenséget akarjuk kiemelni, hogy a «Romania

Mare»-nak minden oldalról természetellenes határai lesznek, minthogy Bulgária felé sem helyes földrajzi határ a Duna.

Az eddigi határ ellenben, amely a terület három részét választja el, t. i. a Kárpátokon túl fekvő síkságot, az erdélyi medencét és az Alföldtől elszakított területeket, annyira természetes, hogy jobbat már nem is lehetne találni. A Keleti és főleg a Déli-Kárpátok oly magasak és olyan szélesek s annyira lakatlanok, hogy ennél jobb elválasztó határt képzelni sem lehet két állam között.

Mi lesz a sorsa olyan államnak, amelyet a szomszédjaitól képtelen és földrajzilag indokolatlan határok választanak el, de amelynek belső részei között áthághatatlan falak emelkednek s csak egyes helyeken, távol egymástól akadnak rajta közlekedő utak?

Ilyen alkotású államot eddig nem ismert a történelem, mert a természetes fejlődés nem hoz létre ilyeneket. Ilyen államot csak a kérlelhetetlen földrajzi törvények sutbadobásával lehet összetákolni.

Az ilyen országnak nagyon múló jövője van és végzettszerűen fel kell oszlania.

A magyar határok tökéletességét ezeréves múlt igazolta, míg egyetlen pillantás az új Nagyrománia térképére, meggyőz bennünket rossz határaitól.

Az oláhoknak nincs történeti joguk Erdélyhez, mert ennek a területnek őslakói nem oláhok voltak.

Hivatkozni akarunk néhány kétségtelen földrajzi bizonyosságra :

1. Tudjuk, hogy a bronzkorban sok halastó volt Erdélyben. Ezek még a fejedelmek idejében is Er-

dély fontos jövedelmi forrásai voltak. Ki lehet mutatni több ezer ilyen halastó kétségtelen nyomát.

Ha ezek a tavak már a bronzkorban megvoltak, nem a magyarok kezdték azoknak létesítését, hanem kétségkívül valamelyik primitív népfaj. Talán az oláhok? – mondhatná valaki.

Tudnivaló azonban, hogy az oláh nyelvnek nincs kifejezése a halastó fogalomra s hogy még Romániának románnyelvű törvényeiben is «Halasteu», azaz elferdített magyar néven szerepelt. Az oláhok tehát kétségkívül a magyaroktól tanulták el a halastó kifejezést.

2. Az erdélyi medence dombvidékén a anezőgazdaság csak a terraszos művelés útján lehetséges. A hegyoldalokon látható terraszos földművelést csak a magyar és a szász vidékeken látjuk. A régi terraszos legnagyobb része azonban ma legelő, ahol a marha alig talál valami sovány táplálékot, mert az oláhok kiszárították vagy elhanyagolták a halastavakat. A legelő állatoknak nincs természetes itatójuk s így a legelők hasznavehetetlenné váltak.

Itt feltétlenül változás történt a földművelés mód-szereiben.

A terraszos kultúrát használó, halastavakat teremtő nép helyébe alacsonyabb műveltségű pásztornép lépett. Ez a változás azonban csak a fejedelmek korának végefelé történhetett, minthogy Erdély hatalmának és fényének elhalványodását a gazdasági hanyatlás okozta.

Melyik volt ez az alantas műveltségű pásztornép, amely a fejedelmek idején vándorolt be, lassanként

elpusztította a halastavakat, a hegyoldal terraszeit, s kezdetleges ekéjével szántja a régi terrasokat?

Azt hisszük, kétségtelen, hogy ez a régi kultúrát leromboló, bevándorló nép nem lehetett más, mint az oláh.

3. Általánosan ismeretes, hogy az oláhok Erdélyben ma is nagyon kezdetleges viszonyok közt élnek. Oláh kovács nincs, gyakran fát és követ használnak ott, ahol mi vasat alkalmazunk. Kovácsaik rendszerint cigányok. Ezek sok tekintetben civilizáltabbak, mint a hegylakó oláhok. Azonban a magyarok bejövetelekor Erdélyben olyan nép lakott, amely nagyon ügyes volt a bronz és a vas feldolgozásában és fejlett ipara volt.

Lehetetlen feltenni, hogy ez az ősi faj teljesen elfelejtette volna ezeket a képességeit.

Azokat utódaik, a magyarok örökölték tőlük s be is olvasztották fajukba az őslakókat. Az; oláhok csak később jöttek s magukkal hozták alacsony, elmaradt kultúrájukat, amely alig ér fel a kőkorszak műveltségével.

4. Az erdélyi hegyvidéken a művelésre alkalmas területek neve szláv eredetűi s csak a csúcsok és magas hegységek vidékém találunk valódi oláh neveket.

A magyarok bejövetelekor tehát a medencében szükségképpen szláv törzsek laktak, a székelyek kivételével, mert ezek avar eredetűek.

Úgy látszik, ezeket a törzseket a magyarság teljesen beolvasztotta.

Kimutattuk részletes adatokkal, hogy Erdélynek Romániához való csatolását néprajzi szempontok sem

igazolják s azt is bebizonyítottuk, hogy anektálása esetén még sokkal hátrányosabb összetételű ország keletkezne, mint amilyen Magyarország volt.

A békeértekezlet célja az, hogy Erdélyt oláh fennhatóság alá helyezze és hogy az elszakított területek magyar és szász népességének tág önkormányzatot biztosítson. Nem volna-e igazságosabb, ha Magyarországra bíznák, hogy az oláh népességnek adjon ilyen széleskörű autonómiát? Így mindenki nyerne és egy nemzet érdeke sem szenvedne sérelmet.

Vájjon nem ez volna-e az egyetlen mód a tartós béke biztosítására?

Lehetetlen az Alföld mentén húzódó határvonalat földrajzi szempontból elfogadhatóvá tenni.

Elvág falukat a saját községi birtokaitól, vasúti állomásokat attól a területtől, amely forgalmukat biztosítja. Nagy, régi, virágzó helységeket attól a közlekedő úttól, amelynek létüket köszönhetik.

Elválasztja a folyókat azoktól a völgyektől, amelyek az Alföldre vezetnek. Tönkreteszi az Alföld felé ereszkedő lejtők gazdasági életét.

Az Alföldre nyíló völgyek torkolatában nagy, virágzó magyar városok vannak: Szatmárnémeti, Nagyvárad, Arad, Temesvár. Ezek mind a különböző termelésű területek, az Alföld és a hegyvidék határvonalán keletkeztek. Azon a vonalon, amelyet a tudomány vasarvonalnak nevez, amelyet a hegységből jövő utak osztanak szakaszokra. Éppen kedvező fekvésükben van az említett városok gazdagságának titka, mert ezeken a helyeken történik a két különböző terület termékeinek kicserélésére.

Ha «zt a két területet politikai határ választaná el, ezek a városok feltétlenül tönkremennének.

Az új határ stratégiai szempontból Romániának akarta biztosítani az arad-nagyvárad-szatmári vasútvonalat. Ez különben az egyetlen célja az Alföld keskeny szélére való igényüknek, másképp nem is lehetne igazolni ezt a határvonalat.

Az oláhoknak semmi történeti vagy néprajzi igényük nincsen Erdélyre, de még kevésbé lehet igényük a hegység külső lejtőjére és az Alföld szegélyére, amint az számtalan adattal bizonyítható.

A honfoglalás idejében Szatmár vármegye lakossága szláv volt. A megye területén már a XII. században különböző magyar főúri birtokok voltak. Ezeknek magyar neve volt. Később német telepítések kezdődtek, végre a XIV. század végén elkezdődik az oláhok bevándorlása.

Ezek előbb az Avasról szálltak alá, azután dél felől is érkeztek. Mindamellet minden községben ma is inkább találjuk római katolikus, mint görög-katolikus vagy görögkeleti egyház nyomát.

Biztos adataink vannak a következőkre nézve: Orpa község már 1928-ban az Apa-nemzetség birtoka. Avasujfalu, Felsőfalu, Vámfalva, Újváros már a Hunyadiak idején s a törökök pusztításai után is ezen a néven szerepelnek. Batizt és Batizvasvárit 1369 után mint teljesen magyar községeket említik, éppúgy, mint Domahidát a XIV. század után és Erdődöt a XII. század óta.

Felsőbánya német települését IV. Béla idején alapították, Gencs 1332-ben, Királydaróc (Sólymos)

1217-ben, Laczfalu 1628-ban. Magyarkékes 1628-ban, Mezőpetri 1316-ban, Misztmogyoród a XVII. században már magyar helységeek voltak.

Ez utóbbit a XVII. században elpusztították, temploma tovább is a magyaroké maradt 1815-ig.

Misztótfalu jegyzőkönyveit 1595 óta magyar nyelven vezetik.

Nagybánya és környéke 1231-ben még lakatlan terület volt, de már I. Imre idejében a hozzátartozó erdőknek magyar nevük volt. (Kékes, Fentes.) IV. Béla német bányászokat telepített ide. 1329-ben már város: Asszonypataka néven. 1347-ben már maga választhatta lelkészét (nem pópáját!). A reformáció idején magyarok telepedtek ide s csakhamar magukba olvasztották a német bányászokat.

Az első oláh templomot csak 1771-ben építették. 1785-ben csak 120 görög katolikus család lakott a városban.

Nagykároly vidékén a dunántúli Kaplony-nemzetség 1334-ben telepedett le, temploma még 1080-ból való.

Nagymajtényban már 1567-ben volt református prépostság.

Nagykolcs és Kiskolcs már 1267-ben mint magyar városok szerepelnek, Szaniszló pedig 1306 óta.

Szatmárnémeti Szent István korából való német település. Az 1575-ből való egyházi statisztika még nem említ oláhokat. Az oláhok csak 1805-ben alapítottak itt templomot. A «Szatmári» névről azt állítják, hogy Zarrathy főispán nevéből ered (1769). Ez súlyos tévedés, mert a város lakóit 1230-ból való szabadság-

levelük «Theotonici de Zathmar» néven említi. A tévedés valószínűleg onnan ered, hogy az ősrégi magyar Szakmar nevet hibásan írták. Hasonló helynév van az Uralhegységben és Pestvármegyében is.

A XV. században a vármegyében a következő helyneveket találjuk: Csenger környékén: Angyalos, Bagos, Becs, Jánosi, Komlód, Tyúkod, Újfalu, stb. Károly vidékén: Csalános, Csomaköz, Fény, Petri, Pórtelek, Szentmiklós, stb. Szatmár körül: Hódos, Homok, Kolcs, Pálfalva, Sár, Sástelke, Szárazberek, Szentmárton, Szigettelek, stb. Németihez tartozik: Ágnémeti, Szemeretelke, Erdőd. Meggyes közelében: Adorján, Apa, Magasmarth, Sárköz, stb. Asszony-pataka (ma Nagybánya) vidékén: Borpatak, Erdőszáda, Feketefalu, Láposbánya, Lénárdfalva, Sándorfalva, Tőkés, stb.

Bányák neve: Misztbánya, Sárgabánya, Feketebánya, Láposbánya, stb. Említsük még Bételek, Gyarmat, Majtény, Felsőbánya városokat és Abaháza, Almás, Alsó-ökörítő, Apácafalu, Apáti, Avas, Bánfalva, Borhida, Feketepatak, Felsőfalva, Gyórtelek, Hodász, Homoród, Istvándi, Kékes, Kolbászfalva, Körtvélyes, Magasliget, Méhtelek, Monyorós, Őr, stb. községeket.

Mind tősgyökeres magyar nevek, egyetlenegy oláh helynevet sem találunk kútfoinkben.

Bihar vármegyét 1715-1720 között szabadították fel a rettenetes török iga alól. Még 1717-ben is voltak török betörések. A támadók elpusztították az egész vidéket. A pusztulás különösen az Alföldön volt nagy. Az oláh bevándorlás már ekkor kezdődött, nagy erővel. Kevés község volt ment ilyen jövevények-

tol (advena). Ez a bevándorló nép kóbor életet élt[^] mindenáron vándorolni akart.

1720-ban a vármegye feliratában panaszkodik az oláh település bizonytalansága miatt, (Hic cottus ex advenis plerumque transylvanicis et colonis constans) és attól fél, hogy ha adóval sújtánák ezt a népet, visszahúzódnék Erdélybe, vagy a Temesi bánságba.

A Váradi Regestrum-ban még egyetlen oláh név sincsen. De bizonyítja a vármegye magyar jellegét a sok XIV. századból való magyar helységnév is. Idézzük ezekből a következőket:

Margitta környékén: Akor, Bárdfalva, Csótelek, Kéc, Keresztúr, Luki, Széltarló, Szunyogd, Terebes, Várviz, stb.

Mezőtelegd körül: Almásszeg, Czéczeke, Jenő, Sonkolyos, Szabolcs, Újlak, stb.

Széplak közelében: Győrös, Korév, stb.

Élesd vidékén: Báród, Lúgos, Rév, stb.

Sólyomkő várának tartozékai (Éiesdtől északra) 1458-ban: Sólyomkő, Tóti, Sanci, Szentlázár, Poklostelke, Almaszeg, Magyar-Lugos, Élesd, Rév, Bánlaka.

Belényes környékén: Széplak, Bél, a két Hódos, Négerfalva, Remete, Sólomos, Sonkolyos, Szentmiklós, Újlak, stb.

Nagyszalonta körül : Cséffa, Kölesár, Árpád, Atyás, Baj, Barnó, Bátor, Geszt, Ilosszú-Aszó, Ivánd, Jánosd, Madarász, Marcellháza, Méhkerék, Panasz, Pata, Péterháza, Vásári, stb.

Kereszeg várának tartozékai (a Sebes-Kőrös közelében") 1396-ban: Cséfa, Pankota, Tamási, Vásári, Besenyő, Berek-Beszermény, Nagybeszermény, Tölgy-

kereke, Darvas, Károly, Szent-Katalania, Asszonyfalva, Ivánd, Új-Tóti, Ó-Tóti, Komáti Ó-Esz, Új-Esz, Fél-egyháza, Méhész, Szentiván, Apáti, Orosztelek, Vársárhely, stb.

Nagyvárad körül: Ábrámháza, Almamező, Almás, Alpár, Árhánd, Battyán, Csatár, Eszénytelek, Gyéres, Harsány, Hódos, Kér, Kovácsi, Malomsziget, Mária, Megyer, Medgyes, Méhes, Mindszent, Nyárszeg, Pelbárthida, Szakál, Szántó, Székelytelek, Szentandrás, Székllős, stb.

A régi Zaránd vármegye a mai Arad vármegye északi részéből és Hunyad vármegyének Fehér-Kőrös vidéki részeiből állott. Ebben a megyében a következő – már a XIV. században ismert – magyar helyneveket említjük:

Kevermes vidékén: Borzástelek, Tégláshalom. Kísenő körül: Ágya, Apáti, Bökény, Csente, Cserépegház, Erdőhegy, Kér, Miske, Székudvar, Talpasmező, Vadász. – Simánd környékén: Apár, Kávás, Királyi, Lökösegyháza, Szederkény, Szentgyörgy, Szentmárton, TövisegyKáza, Varsány, stb. – Pankota közelében: Siklós, Szöllős, Szentesháza, stb.

Világos körül: Almás, Aranyág, Bernolt, Bogdánfalva, Ferenc falva, Kereki, Magyar, stb.

Egregy (ma Agrisk) várának tartozékai: Felsőegregy, Csúcsa, Kázmér, Csumótelke, három Siklós, Féléregyház, két Dombpapfalva, stb.

Borosjenő környékén: Aldófalva, Apa, Ároki, Bökény, Feltót, Gyarmat, Hódos, stb.

Világos vidéken: Kovácsi, Görcsöny, Kasza, stb.

Radna körül: Pálulése, Szentandrás, Szentiván, Szombathely, stb.

Lippa tájékán: Hidegfő, Hosszúaszó-Keszi, Kutfő-Sárszó, Tófája, Sólymos, Váralja, stb.

A Maros partján és a folyó közelében: Manyorós, Pongráczfalva, Vesszővárad ja (ma Tótvárad). Ezek környékén: Kiskövesd, Nagykövesd, Gyulatő, Kápolnás, Gyula, Szarvaság, Halálos, Pernyefalva, stb.

Ez a terület a magyar történelem legnevezetesebb eseményeinek volt színhelye. Itt folyt patakokban a magyar vér a nemzet szabadságáért és függetlenségéért. A haza védelmében soha sem szerepeltek oláhok, mert el kell ismerni, hogy ők csak a legutóbbi századokban telepedtek le az országban, amikor a törökök nyomták őket s főleg, amikor a Habsburgok lemondván Románia belső pacifikálásáról, a török uralom ismét elkezdődött. (Belgrádi béke. 1739.1

De nincsen néprajzi joguk sem ahhoz a vidékhez, mert azon a területen, amelyajt a közölt határ el akar szakítani, 1910-ben 5,535.000 lélek lakott s ezeknek csak fele, 2,836.000 (51.2%) volt oláh, a többi 1,879.000 magyar (34%) és 573.000 német között oszlott meg.

A hegység lábától a követelt határig terjedő területen csak 512.000 lélek él s ezek közül csak 129.300 román, vagyis csupán 25.3%. Még ha a határt Máramarosszigettől a Sebes-Kőrösíg a vízvázasztó vonalon, azaz a hegységek gerincén vonnák is meg, akkor is a követelt határ és a vízvázasztóvonal között fekvő területen csak 36.2 % lenne az oláhság számaránya.

Az oláhok tehát még ezen a zónán sem hivatkozhatnak etnográfiai jogokra.

Az új határ a következő városokat vágja el Magyarországtól :

	Népesség	magyarok	oláhok száma :
Máramaros sziget	21.370	17.542	2.001
Felsőbánya	4.422	4.149	230
Nagybánya	12.877	9.992	2.677
Zilah	8.062	7.477	529
Nagyvárad	64.169	58.421	3.604

Ezekről nyugatra fekszenek Szilágysomlyó, Szatmárnémeti és Nagykároly még tősgyökeresebb magyar városok. Hol van hát az «etnográfiai elv?».

Nagyváradtól délre az oláhok még nagyobb mértékben törekednek magyar területek elszakítására. Az Alföldnek ezen a követelt részén 1,108.000 lélek lakik, s ezek közt csak 29.4% oláh, a többi megoszlik főleg magyarok (37.3%), németek (22.2 %) és tótok (5.1 %) között. Milyen néprajzi alapon épül tehát ez a követelés? A követelések alaptalansága leginkább a városokban válik nyilvánvalóvá:

Ezek közül

	Népesség	magyar száma :	oláh
Arad	61.166	46.085	10.278
Temesvár	72.555	28.552	7.566

Nem kétségbeejtő-e elgondolni, hogy minden jog és igazság ellenére, mennyi magyart hajtanak saját ezeréves földjén alacsonyabb műveltségű, balkáni nép igájába?!

Az oláh követeléseket tehát nem igazolják sem néprajzi, sem kulturális szempontok.

Gazdasági szempontból ennek a területnek elszakítása hazánkra nézve valóságos katasztrófa lenne. Az új határ mindenekelőtt elszakítaná árvízvédelmi berendezéseinket.

A demarkációs vonallal elvágott hegyvidéki vármegyék közül lássuk először Szilágy vármegyét.

Ez nagyon régi magyar település, s a török hódoltság előtt majdnem kizárólag magyar faj lakta.

A honfoglaló magyarok a hiteles adatok szerint a területen avar uralom alatt álló szlávokat találtak. Azonnal elfoglalták az egész területet. Tasnád neve pl. Tasnád vezér nevével egy.

A vármegyén végigvonult a Désaknáról kiinduló híres «só-út». Ez út nevéből lett Szolnok, a Tiszán való átkelőhely és a vármegye neve.

Ezt az utat székelyek őrizték, vagyis a sószek őrei. Szolnok (Zolnuk vagy Zolnik) szláv eredetű szó, sóraktárat vagy sótisztet jelent.

A «szék» vámhivatal volt. Diósad, Kusaly, Erked, Szeér, Sámson, Mocsolva, Kirva és Zovány, valamint a Zilah mellett fekvő őrhely községek őrzik a székely telepek emlékét.

Egy 1282-ből való oklevél említi az országútat, amely a Szamos mentén vezet Erdélybe. Valószínűleg

ez volt a híres «sóút». Béla király névtelen jegyzője Zilah városát telepnek mondja.

Kilenc nemes faluról tudunk a «Meszes» kapuja és a Köödi-szoros közötti területen.

E falvak lakói már az Árpádok alatt határ- és vámőrök voltak, soknak közülök «Székely» volt a neve.

Az oláhok letelepedése ezen a vidéken csak az Anjouk korával kezdődik. Zilah környékén és a Meszes kapujánál 1320 körül még nincsenek oláhok. A XVII. században még sok virágzó református község volt a vármegyében. Az oláhok bevándorlása a XVIII. században is tart.

A Hunyadiak korából való kút főink a következő helyneveket tartalmazzák: Kraszna megyében: Domoszló, Kálóztelek, stb. Kémer környékén: Nagyfalva, Bagos, Barla, Etyüs, Györtelek, Gyümölcsénes, Halmos, Hosszúaszó, Köröstelek, Monyoród, Paptelke, Szék, Ujvágás, stb. – Szilágysomlyó vidékén: Bagolyfalva, Bántelke, Boronamező, Horváti, Perje, Petenyefalva, stb. – Kraszna körül: Egrespataka, Nyárló, stb. – Zilah közelében: azonkívül Alsó-Gyümölcsénes, Alsónyárló, Bagolyháza, Bélmező, Csálpataka, Detreháza, Füzes, Mikóháza, Pálvára, Regfalva, Somos, Szentkeresztfa, Tormafalva, Tótfalva, Újlak, Váralja, stb. és Középszolnok vármegyében: Balázsháza, Hatvan, Kiszi, Orbó, Szkácsi, Szilvás, stb.

Tasnád vidékén: Keresztúr, Sólymos, Szentkirály, Zilah közelében (lásd a vármegye másik felét) Apácza, Györtelek, Lele, Sándorháza, stb. – Hadad körül: Bósháza, Désháza, Gyulakita, Nagyszeg, Széplak, stb.

Csehi tájékán: Kővár vára a Lápos balpartján állott, Butyásza falu közelében. Ehhez a várhoz 1405-ben a következő helységek tartoztak: Nyékfalva, Berkesz, Magyar-Lápos, Tótfalu, Csehimagyar Remete, Kovács, Körtvélyes, Kovácsfalva, Kékes, Szakállasfalva, Aranyos, Hidegkút, Hosszúfalva, Lukácsfalva, Magasfalva, Fejérszék, Tölgyes, Somkút, Fejérfalva, Körtvélyes, Bábafalva, Somos, Györtelek. Azonkívül a vármegyében lévő egyéb helységek: Aranyosmező, Aranyos, Aranyosalja, Barta völgy, Bid es - kút, Csalános, Fejérszék, Hidvég, Hosszúmező, Katalinfalv, Kecskfalva, Kövesd, Kovácsfalva, Kő, Körtvélyes, Mosóbánya, Monostorpatak, Ökörítő, Örményes, Paptetek, Vadászfalva, stb.

Ezek a helységnevek mind előfordulnak okmányainkban és kétségtelenül igazolják, hogy a vármegye legnagyobb részét magyarok lakták. Az okiratban nem fordulnak elő oláh helységnevek.

A Pragmatica sanctio idején megejtett összeírás szerint Középszolnok vármegye népességének 72.64%-a magyar volt és 27.17%-a oláh. Még kedvezőbb volt az arány Kraszna vármegyében (76.72 % magyar és 22.46 % oláh). Ebből is következik, hogy az oláhság ipari megerősödése csak ebben a korszakban kezdődik.

Valóban, Szilágy vármegyét semmi jogos címen nem lehet Romániához csatolni. A népesség eloszlásának aránya, az óriási különbség magyarok és oláhok között szellemi téren, a városok tisztán magyar jellege, medencéinek belső összeköttetése a Nagyalfölddel, a szoros gazdasági vonatkozások és a történeti

jog mind amellet szólnak, hogy Szilágy vármegyét csak erőszakkal lehet elszakítani Magyarországtól.

Az Arad vármegyére vonatkozó történeti adatok tanúsága szerint ennek a területnek azelőtt határozotlan magyar jellege volt. Eloláhosodása csak a XVII. században kezdődött.

Arad vármegyére vonatkozó legfontosabb történeti adataink a következők: A honfoglalást közvetlenül megelőző időben a megyében avar és szláv törzsek laktak. A XI. században az egész területet elfoglalták a magyarok. A vármegye mai területének keleti fele régebben Zaránd vármegyéhez tartozott. Ezt a honfoglalás kezdetén Vélek törzsfőnök kapta. Arad városa megerősített hely volt s már Szent István korában prépostság székhelye. 1136-ban országgyűlést hívtak itt egybe. Ez bizonyára nem itt történt volna, ha ezt a területet idegenek lakják, nem pedig Szent István alatt megtérített római katolikusok.

Be van bizonyítva, hogy a Maros völgyének legelső népességét Szent Gellért püspök és szerzetesei térítették a keresztény hitre. Ezek az őslakók nem oláhok voltak, mert ha lettek volna oláhok ez időben Magyarországon, a római katolikus vallást vették volna fel, mint a többi néptörzs.

Ennek a területnek őslakói szlávok és avarok voltak, s könnyű volt őket a római katolikus vallásra téríteni. Nem valószínű, hogy a «rómaiak utódai» ellenszegültek volna s a király határozott tilalma ellenére a görögkeleti vallást vették volna fel.

Arad vármegye első prépostját még Szent Gellért nevezte ki. Az erre vonatkozó oklevél megemlíti,

hogy ez a főpap idegen létére beszélt magyarul. Ha ezen a területen oláhok laktak volna, Szent Gellért bizonyára oláhus beszéző embert küldött volna közéjük. A vármegye népességének magyar voltát eléggé bizonyítják a következő helységnévek:

Győrök (1135), Mikelaka (1135), Ibéd (1136), Szabadhely Szombathely néven (1135), Apa (1214), Egregy (1214), Vadász (1214), Apáti (1219), Elek (1232), Gyarmat (1241), Ágya (1241), Nadab (1214), Miske (1249), Féregyháza (Fejéregyháza 1256), Székudvar (1299), Dézna (vár, Dernye néven (1318), Nagyzerénd (1326), Kurtakéz (Kéz 1332), Gyarmati (1332), Somoskesz (1332-ben Sámolykeszi), Újarad (1333 előtt Apácza).

Kuvinban már 1333-ban volt plébánia s a falut akkor «Kő»-nek hívták. Kerülös (plébániája 1334-ből), Sikula (plébániája 1334-ből), ökomlós (plébániája 1334-ből), Perül (1337) az oklevelekben Perő néven található. Petizsnek 1337-ben Petercse volt a neve. Kisjenő (1338), Barakony (1344), Lábrány (1349), Kiszindia (1350-ben Keszend), Mácsa (1380), Jarkos (1379), Almás (1384), Csigerfalva (1387), Erdőhegy (1349), Csintye (1396-ban Csente).

Világosra csak a tatárjárás után, 1441-ben kerültek az első oláh települők. Brosztur (1560-ban Borosd), Boncsesd már 1464-ben Boncsfalva néven szerepel s oláh települői csak 1602 óta vannak. Feketétonak már 1337-ben ez a neve, 1479 óta Baltanyágnak nevezik. Bányafalvát 1445 óta ismerjük ezen a néven, 1510 óta Banyesdnek hívják. Hontesérből (1445) 1464 után Honczisor, Honttöböl (1445) 1519 után Gu-rahonz lett.

Arad vármegyének a XV. században 392 községe volt. Ezekből 276 kétségtelenül magyar nevű, 110 szláv és csak 6 oláh. Ezek is csak a magyar neveik fordításai, vagy eloláhosított alakjai.

A régi Zaránd vármegye XV. századból való 442 helységneve közül 376 magyar, 70 szláv és 6 tiszta oláh.

Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy a XV. és XVI. században a mai Arad vármegye német és oláh vidékeit nagyrészt magyarok lakták.

A XV. század elején kezdődik ebben a vármegyében a törökök elől menekülő szerbek bevándorlása. Később, a XVII. század folyamán a magyar községek kezdenek eloláhosodni. Nagyon jól tudjuk, és hiteles kútfőink vannak annak bizonyítására, hogy a Hunyadiak idejében Arad vármegye közgyűlésének magyar volt a hivatalos nyelve s alig lehet ebben az időben olyan lelkészt találni, akinek ne magyar neve volna.

A templomokban magyarul énekeltek.

Az oláhok az erdélyi medence hegyvidékének művelhető területére tehát csak jóval később vándoroltak be. Az egész erdélyi medencében sehhol sem foglalkoznak iparral. Az oláh nép csak a magas-hegyvidéki iparban járatos: a fafaragásban, a faedény- és eszközgyártásban, a sajtkészítésben s mindezekben a legkezdetlegesebb módszerekkel él.

A medencének azokban a részeiben, ahol a magyarság megmaradt (Kalotaszeg, Aranyosszék, Székelyföld, stb.) vagy ahol a szászok megőrizték régi tradícióikat, a terraszos földművelés és itt-ott a halastavak és az ipar fennmaradtak. Az oláhok igen sze-

rény igényeit vastárgyakban cigánykovácsok elégítik ki.

A medence városainak építésmódja kétségtelenné teszi, hogy ezeket a X-XIV. században nem görögkeleti, hanem a római katolikus egyházhoz tartozó magyar és német nép lakta. A román vagy a csúcsíves korból származó nagyszerű templomok, kolostorok és középületek tanúskodnak erről. Kolozsvárott a nagyszabású Szent Mihály csúcsíves székesegyház a város főterén, a gótstílusú kálvinista templom, a franciskánusok sajátos gótizálású rendháza beszédes bizonyosságai a magyar uralomnak a szóbanforgó századokban. Sem a brassói gótikus fekete templom, sem a gyulafehérvári románstílusú székesegyház nem hódolnak a görögkeleti egyház bizánci ízlésének.

A rómaiak korának egész sereg építészeti maradványa van az erdélyi medencében, de sehol nyomát sem találni a római kultúra újabb maradványainak, mert hiszen ez a kultúra megszűnt. Azok a népek, amelyeket a rómaiak leigáztak, régen eltűntek a rómaikkal együtt, éppúgy, mint Pannoniában. Utánuk valószínűleg szláv népek özönlették el a medencét, erre mutat a sok szláv helynév. De ugyanakkor megjelentek az avarok, a székelyek ősei és később a magyarok. Ezek a később behívott németekkel együtt benépesítették a lakatlan területeket (desertum).

Éppen azokon a helyeken, ahol a török elől menekülő oláhok védelmet kerestek Erdélyben, erősödött meg a németiség a legnagyobb mértékben. Sok emléke van itt a német lovagrend, a szászok és magyarok kultúraterjesztő munkásságának. (Töröcsvár,

Kerczi apátság, Segesvár, Medgyes, Vajdahunyad vára, stb.)

Lehetetlen, hogy pártatlan történetíró, egy pillanást vetve Erdély műemlékeire és ásatásaira, ne fogja fel azonnal, hogy Erdély területén a népvándorlás kora és a középkor kezdete óta semmi nyoma sincs dákok, oláh vagy bizánci kultúrának és hogy a vidék fejlett kultúrája kizárólag magyar vagy szász eredetű.

Prágának egyik főterét Szent György szobra díszíti, bele van vésvé a kolozsvári származású magyar mester neve.

Az erdélyi ékszerkészítés, ipar és kereskedelem európai színvonalon állottak. A mezőgazdaság mindig virágzott.

Az erdélyi bortermelésnek és almatermesztésnek európai híre volt s almafajait az egész világon páratlanok tartják.

Ennek a magasfokú kultúrának és fejlett mezőgazdaságnak köszönhető az erdélyi fejedelemség tekintélyét és hatalmát a török világ idejében. Azonban ennek a kornak a szenvedései mint másutt, itt is nagyon megfogyasztották a magyarság számát. Ekkor jött el az ideje a nagyarányú oláh bevándorlásnak. Ezeket a törökök üldözték. Erről a bevándorlásról hiteles és részletes adataink vannak.

A terraszos szántóföldeket az oláhok feldúlták, az ipar és a kereskedelem lehanyatlott, a bevándorlók nyomában járt az ínség, a pizsok, s a kőkorszakra emlékeztető, kezdetleges műveltség.

Ettől kezdve a görögkeleti egyház keleti, bizánci

vonásai vegyülnek bele a csúcsíves építészet műemlékének nemes környezetébe. Az egységes alapon épült német vagy tisztán magyar jellegű városokat nyomorúságos kunyhók vették körül s Erdély egész képe lényegesen megváltozott.

Elég a helyneveket tanulmányozni, hogy meggyőződjunk róla, hogy a medence legnagyobb részét, mint első települő, a magyar nép lakta.

1445-ben nagyon sok Kolozs vármegyében használatos családnevet ismerünk: Szondi, Vas, Veres, Csákán, Torkos, Szalonnás, Kluzsvári, Ábrán, Virágos, Só vágó, Fekete, stb. Mind magyar nevek. Ismerünk ugyancsak nagyszámú kolozsvári vezetéknevet (XV. század), egytől-egyig magyarok vagy németek, oláh egy sincs közöttük. Ilyenek: Német, Bogár, Springaus, Schleffer, Kismester, Tollas, Csapai, Bertram, Geréb, Hegedes, Hertel, Hós, Tatár, stb.

Az oklevelek a Hunyadiak korából a következő Kolozs- és Kolozsvárkörnyéki helységneveket említik: Szovát, Ajtón, Apáthida, Arankut, Bács, Ór, Pappfalva, Pata, Sólyomtelke, Szamosfalva, Röd, Topa, Tótfalu, Vajdakamarás, Köblös, Lomb, Máriatelke, stb.

Gyula körül: Egerbegy, Hidegszamos, Révszamos, Btb. – Torda körül: Bánabikk, Méhes, Rákos, Szentlászló, stb. – Mocs szomszédságában: Bekernyes, Csehtelke, Gyéres, Kesző, Lompért, stb. – Teke körül: Akna, Budatelke, Erked, Füzeskút, Harasztos, Ida, Komlód, Kozmatelke, Ludvég, Oroszfája, Sólomos, Szentősháza, Szilvás, stb. – Szászrégen környékén: Faragó, Kőbölkút, Nyulas, örves, Répafalva, Szentandrás, Újlak, stb.

Azonkívül még a következő helységneveket találjuk a vármegyében: András háza, Asszonyfalva, Barbátfalva, Buda, Eperjes, Feketetelök, Komlós, Lapupatak, Monor, Nádas, Nyárló, Nyires, Saság, Tiburcztelke, Vásárhely, örményes, stb.

Torda vármegyében (a mai Torda-Aranyos és Maros-Torda vármegyében) a Hunyadiak korában csak magyar telepeket találunk. Toroczkó régi bányásztelepedés, de ma tökéletesen magyarrá lett. A népviselet mégis első pillanatra elárulja a népesség német származását.

1473-ból a következő családneveket ismerjük: Tót, Eckharth, Kasketó, Barta, Katona, Józsa, Fekete, Gendel, Hajnal, Angel, Göbel, Faber, stb. Torda lakói is mind magyarok: Czombol, Balog, Pogán, Csákán, Szabó, Randa, Szöcs, Tolvaj, Fodor, Mátyási, ötvös, Vécsi, Vecsétés, Jó, Tordai, Mézes, Csecs, Makrai, stb.

Torda környékéről való helységnevek a Hunyadiak korából: Aklos, Asszonyfalva, Baromlak, Berkos, Bulcs, Detreh, Egres, Egerbegy, Espánlaka, File, Hadrév, Hagymás, Ivánfalva, Kékbik, Királytelke, Pettend, Szilvás, Tóhát, Tur, Vajdaszeg, stb.

Marosvásárhely tájékán: Benk, Csanád, Egerszeg, Felsőjára, Gernyeszeg, Majos, Nebáncs, Néma, Póka, Sárpatak, Szederjes, Szentgyörgy, stb. – Szászrégen környékén: Abafája, Adrián, Almás, Disznójó, Enyed, Hétbik, Holtmaros, Kencses, Körtvélyfája, Kövesd, Liget, Monyoró, Nádasd, Radnótfája, Szakái, Telek, Toldalag, Unoka, Veresszék, stb.

Egyéb helységnevek a vármegyében: Ebes, Egres, Farkaslaka, Filbes, Gerbenes, Görgöd, Kapus, Keres-

telke, Lőrinczelke, Mindszent, Oroszfalu, Pete, Réd, Remete, Sósptak, Szelveszter, Urkonfalva, Zamárkút, stb.

Sőt az Érchegységben sem találunk, még a Hunyadiak korában is, mást, mint magyar helységnevet, így Buttyán környékén: Almás, Bonczafalva, Ferecsfalva, Kőszent, stb. – Nagyhalmány körül: Báltfalva, Bodjafalva, Borosd, Ivánfalva, Szakács, Tisza, Újfalu, Utfalu, Zöldesfalva, stb.

Keresbánya (régi neve Altumburgh) vidékén: Balázsfalva, Bertenfalva, Barkásfalva, Bulcsfalva, Gyönkfalva, Hosszúptak, Karácsfalva, Mihályfalva, Tamásfalva, Ujbórfalva., stb. – Brád közelében: Káposztásfalva, Karácsonfalva, Kelemenfalva, Nyirptak, Rudafalva, stb.

Egyéb helységnevek: Bányafalva, Bárd, Barázdafoka, Bátor, Bélmező, Benedekegyháza, Bokorfalva, Botfáivá,- Borzástelek, Csermely, Disznópataka, Endrelaka, Fűztető, Jánosháza, Kamarás, Kápolna, Keresztúr, Komlós, Lóránthalma, Tamáshida, Veresegyház, Zombor egy ház gtb.

Igen sok régi magyar nevet eloláhosítottak. Ki lehet mutatni, hogy sok olyan község, amelynek ma oláh hangzású neve van, a Hunyadiak idejében magyar falu volt. így lett Baiázsfalvából Blezsény, Bukásfalvából Bucsesd, Mihályfahából Mihaleu, Tamásfalvából Tömesd, Kisbányából Boica, Áldófalvából Algyest, Karácsonfalvából Kracsunesd, Bokorfalvából Bukurest. Sok más helységnév is hasonló változást szenvedett, kivált Hunyad vármegyében.

Annak a hegységnek, amely az erdélyi mendencét

a Nagy Magyar Alföldtől elválasztja, minden bányaterméke, eredeti anyaga és állatja az Alföldön talál természetes piacra. És valóban, igen fontos cikket a kifejlett magyar kormányzás alatt a hegyvidék az Alföldnek. A legfontosabb cikkek a következők voltak :

1. A keményfa.

1. Az építkezésekhez szükséges puhafa. A hegyvidék folyói és patakjai közvetlen vagy közvetett módon mind alkalmasak voltak arra, hogy a fát az Alföld s általában nyugat felé szállítsák. Ha az Alföldet politikai határ fogja elválasztani a hegyvidéktől, ennek a kereskedelemnek is vége lesz. A hegyvidék népe elveszti legfontosabb keresetforrását, az Alföldnek nem lesz épületfája. A magyar tőkével alapított fűrésztelepek, lejtők, csúsztatok, stb. be fogják szüntetni működésüket.

Az erdőkkel kapcsolatban azonban másik, nem kevésbé súlyos veszedelem is fenyeget. Ha Erdélyt Romániához csatolják, az erdők állapota napról-napra rosszabbodni fog, mert tudvalevő, hogy az oláhok erdészete nagyon el van maradva. A hegyi patakok a kiirtott lejtőkre zúdulnának, mert az oláhok teljesen kiirtják a fák gyökereit is. Ennek következtében az Alföld igen nagy veszélynek lesz kitéve. Az irtás következtében a hegyek és a völgyek lakhatatlanokká válnak s az oláhok majd ismét a szomszéd népeket fogják zavarni, középük telepedvén, elszaporodván köztük s tönkretéve minden kultúrái is intézményüket, hogy aztán ismét tovább költözzenek.

3. Ami az erdélyi bányászatot illeti, az Érchegy-ség aranyát kell elsősorban kiemelni. Ez a bányá-

vidék Európának egyetlen fontos aranytermő helye, tíz századon át Magyarország legértékesebb vagyona s az államnak nagy jövedelme volt belőle.

Erdély másik fontos terméke az alumínium előállításához feltétlen szükséges bauxit. Magyar geológusok akadtak reá ennek az értékes ércnek telepeire a Sebes Körös déli mellékvölgyeiben és kitermelésüket magyar pénz és magyar munka tette lehetővé. Magyarország nagy mennyiséget tudott ebből az ércből külföldre szállítani s ennek jövedelme megadta a magyar-medencének más iparok anyagi feltételeit. Mindezek a remények elvesztek. Idegenek veszik hasznát a magyar tudománynak és a magyar munkának.

El fogjuk veszteni az erdélyi medence két más, nem kevésbé fontos bányatermékét: a kősót és a földgázt. A sóbányák jelentékeny jövedelmet szolgáltatottak a magyar államnak s az oláhok soha sem vettek részt kiaknázásukban.

A földgáz felfedezése kizárólag a magyar geológusok kitartó buzgóságának eredménye.

A Romániához csatolt Erdély kultúráját nagy veszély fenyegeti.

A magyar állam az oláh néptanítóknak fizetési pótlékot adott, hogy emelje a közoktatás színvonalát s hogy mentesítse a tanítókat a pópák zsarnoksága alól. Statisztikai adatokkal kimutattuk, hogy az erdélyi oláhok iskoláinak száma aránylag nagyobb, mint a romániai oláhok iskoláié. Az oláh kultúra Erdélyből indult ki.

Erdély magyar fejedelmei fordították le az egyházi szövegeket szláv nyelvről oláhra, ők vezették

be a latin betűk használatát és az oláh irodalom nekik köszönheti létét. A kevés oláh tudós és költő mind erdélyi eredetű. Íme, erdélyi oláhok a kultúra ilyen magas fokára tudtak emelkedni a magyar «éra» alatt. Most Erdély fog visszasüllyedni Románia színvonalára és elkerülhetetlen ennek a kiterjedt területnek balkanizálódása.

Az oláhok elragadták a kolozsvári magyar egyetemet. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem egyike volt Európa legjobban berendezett és leglátogatottabb főiskoláinak.

Pedig az oláhok bármikor alapíthattak volna maguk is egyetemet. A magyar állam támogatta volna ilyen célú törekvéseiket, tekintettel a magyarok elvitázhatatlan türelmes és szabadelvű gondolkodására a nemzetiségekkel szemben.

Az egyetemmel együtt az oláhok elragadták az összes főiskolákat. Erdélyt elszakítani s az ott élő művelt népeket egy legnagyobbbrészt analfabéta tömeg zsarnoki uralma alá kárhóztatni nem lehet. Semmiféle autonómia ezen nem segít. Nem helyesebb volna-e Erdélyt a Magyar Állam keretében meghagyni s az oláhoknak autonómiát adni azokon a területeken, amelyekben lényegesen túlnyomó többségben vannak? Ezzel nyernének az oláhok, nyernének a magyarok, s azt hisszük, mindenki meg volna elégedve vele, néhány túlzó agitátoron kívül.

Erdélynek a Magyar Állam kereteiből való kiszakítása tehát sem etnográfiai, sem etikai, sem kulturális, sem gazdasági, sem történelmi alapon nem jogos, nem helyes és nem célszerű.

Általános leromlás, pusztulás, óriási kultúra-hanyatlás és állandó békétlenkedés, elégedetlenkedés lesz a szomorú következménye.

Erdélynek keleten és délen oly kitűnő földrajzi határai vannak, hogy ezek mindig lehetlenné teszik Erdélynek Romániával való, igazán szolidáris kapcsolatot. Ezzel szemben Erdélynek a magyar-medencével szoros földrajzi kapcsolatát Erdély határainak ezeréves fennállása igazolta.

Megtörtént, hogy a magyar királyok túlterjesztették hatalmukat ezen a bástyán. Megtörtént az is, hogy Mihály oláh vajda 80 napig ura is volt Dél-erdélynek. De mindez csak múltó jelenség volt.

Végül az ezeréves országhatárok ismét érvényesültek s megint elzárták keletet nyugattól.

Kétségtelen, hogy ez a határ ismét érvényesülni fog a gyöngé emberi számításokkal és okoskodásokkal szemben is.

De mennyi szenvedés, mennyi könny és mennyi vér arán!

*

Magyarország tiltakozó jegyzéke későn érkezett...

A békekonferencia egy tollvonást sem változtatott meg a lezárt aktákon.

Minden maradt a regiben ...

A tizek tanácsa bele se nézett a magyar jegyzékbe.

Döntő erejűek kizárólag a bizottsági jegyzőkönyvek voltak. Azok tanúsága szerint pedig csak

az volt igaz, amit Bratianu állított és Tardieu helybenhagyott ...

«Ha tudtuk volna – írja Nicolson – hogy az ellenfél egy szavát sem hallathatja majd, mert hozzá se engedik a tárgyalóasztalhoz, sok esztelen rendelkezést kihagyunk volna a békeszerződésnek nevezett diktátumokból...»

«Mi abban a hiszemben indultunk a konferenciára, hogy azon új világrendet teremtünk majd meg. Távozásunkkor azonban úgy éreztük, hogy ez az «új rend» mégjobban elrontotta a régit...»

«Mint a wilsoni eszmék lelkes tanítványai érkezünk Parisba, és mint renegátok hagytuk el az értekezlet színhelyét.

Az volt a vágyunk, hogy bölcs és igazságos békét kössünk és mire hazatértünk, az volt a meggyőződésünk, hogy a legyőzöttekre rákényszerített béke se nem bölcs, se nem igazságos.

Kiderült, hogy a wilsonizmus olyan elmélet, amelyet nagyon könnyű volt felállítani, de annál nehezebb alkalmazni.»

Wilson partraszállásakor nagy hangon így nyilatkozott :

«Ha nem jól sáfárkodtunk azokkal a hatalmi eszközökkel, amelyekkel az emberiség felruházott bennünket, mi leszünk a világtörténelem legnagyobb gonosztevői.»

Könnyelmű és elhamarkodott kijelentés volt...
És, sajnos, igaznak bizonyult... .

Egy napon óriási nyüzsgés támadt a páriszkörnyéki helység utcáin. Az útkereszteződéseket lezárták a rendőrök. Mindenfelé hatalmas tömeg tolongott. A járdák szélén kordont vontak. A házakon kitűzték a francia tricolort. A levegőben repülőrajok keringtek és nagy köröket írtak le.. .

A főútvonalon gárdalovasság jött sötétkék sisakban és magasratarított pikákkal. Majd a saint-cyri katonai akadémia növendékei következtek katonásan és feszesen. Aztán néhány tábornok feje is felbukkant. Lassanként kibontakozott Pétain marsall ősz feje és Mangin rideg arca.

Ágyúdörgés rázta meg az ablakokat...

A tisztek kirántották kardjukat és vigyáztt vezényeltek ...

A kastély lépcsőin megjelent Clemenceau kisfürgén mozgó alakja ...

Wilson és Lloyd George feléje siettek.

Az urak cilindert viseltek és zsakettet.

A tömeg üvöltött és áttörte a kordont.

Vive la France, – vive l'Angleterre... – kiabáltak.

Asszonyok sírtak, férfiak ölelkeztek, a rend felbomlott, mindenki ujjongott.. .

És szájról-szájra járt a nagy esemény: dr. Müller és dr. Bell, Németország megbízottai, aláírták a versaillesi szerződést...

Nagynehezen találtam csak meg a kocsimat – jegyzi fel naplójába Harold Nicolson. – Headlam Morley barátommal visszarobogtunk Parisba. Nagyon fáradtak voltunk, mire hotelunkba értünk. Útközben

arról beszélgettünk, hogy a «siker» néha valami szörnyen közönséges dolog ...

Morley csak bólintott...

A Majesticben is ünnepi volt a hangulat. Az étterem zsúfolásig megtelt. A legtöbb asztalnál pezsgős üvegek pukkantak.

Ebéd után kíséltam a boulevardra. De rövidesen visszatértem. Fájt a fejem.

Tökéletes életcsömör vett erőt rajtam ...

Felrohantam a szobámba ... lefeküdni...»¹

¹ Nicolson: Peacemaking II, 9.

20. FEJEZET.

NAGYROMÁNIÁBAN...

A tőlünk elcsatolt magyarok, a trianoni szerződés aláírása után Románia állampolgárai lettek. Be kellett tehát kapcsolódniuk az új állam életébe, hogy törvényes úton harcolják ki jogaikat.

1921 nyarán megalakul a: Magyar Szövetség.

1921 februárjában pedig: a Magyar Nemzeti Párt, majd a Magyar Néppárt is.

Amikor a román kormány még ugyanez év őszén felosztatja a Magyar Szövetséget, – a két párt egyesül.

Így jön létre az: Országos Magyar Párt, Jósika Samu báró elnökletével, akinek halála után Ugrón Istvánt választják meg elnökké 1924-ben.

Bratianu a párisi békekonefrencián elért fantasztikus eredményeit az 1923. évi román alkotmányban aknázza ki.

Ez az alkotmány nemcsak, hogy a kisebbségi szerződést semmibe nem veszi, hanem egyenesen elősegíti igazságtalanul bekebelezett véreink üldözését. Ebben

a tekintetben nincs különbség bal- és jobboldal között a román politikában.

Egyébként azonban már 1923-ban óriási ellentétek robbannak ki a Bratianu által képviselt liberális párt és a Goga-Cuza-féle jobboldali csoport között.

Cuzáék agitációja elsősorban az egyetemi ifjúság körében talál élénk visszhangra.

A fiatalság numerus clausust követel az egyetemeken és a főiskolákon.

Cuza pedig a «zsidók és zsidóbarátok munkatáborokba szállítását» propagálja.

Az ifjúság vezére Zelea Codreanu, aki már egészen fiatalon megszervezi Cuza tanár Keresztény Nemzeti Ligáját.

Az egyetemi hallgatók sztrájkba lépnek a numerus clausus kikényszerítése érdekében. De amikor az egy évig tartó bojkottal sem tudnak célt érni, ismét visszatérnek az egyetemre. Vezérük azonban bosszút forral azok ellen, akik a mozgalmat elgáncsolták és halállistát készít róluk.

A készülő összeesküvést a forradalmárok egyike elárulja és ekkor Codreanuék a vacaresti fegyházba kerülnek.

A fél év múlva megtartott tárgyalás előtt Mota – Codreanu sógora – agyonlövi cellájában az árulót. De az esküdtszék a közvélemény nyomása alatt nemcsak Codreanuékát, hanem még Motát is felmenti.

A hathónapi fegyház csak növelte Codreanuék befolyását, akik kiszabadulásuk után még fokozottabb mértékben láttak hozzá a zsidókérdés radikális megoldásához.

Ennek egyszerű a magyarázata:

Az antiszemitizmusnak Romániában évszázados múltja volt.

Már a XVI. század vajdái kiüldözték a zsidókat. Az 1832. évi moldvai alkotmány pedig «népellenes» elemnek minősítette őket.

A királyság megalakulásakor állampolgársági jogukat is megvonják tőlük egészen 1879-ig, a berlini kongresszusig.

A teljes egyenjogúságot csak az 1919-i békeszerződés erőszakolja ki számukra.

De az emancipáció mitsem változtatott a románok zsidóellenes érzelmein.

Románia mindig antiszemita volt és maradt...

*   *
*
*

Az Országos Magyar Párt bármily hősi küzdelmet folytatott is az erdélyiek önvédelméért, mégis úgy érezte, hogy a harcot egyedül nem tudja teljes sikerrel megvívni.

Így merült fel az a gondolat, hogy választási együttműködésre lép valamelyik nagy román párttal, hogy ezáltal az erdélyi magyarság nehéz helyzetén könnyítsen.

Avarescu tábornok pártja egyidejűleg közeledést keresett a magyarsággal s ígéretet tett nemzeti jogainak teljes tiszteletben tartására. Így a Magyar Párt úgy határozott, hogy Avarescuékkal tárgyalásokba bocsátkozik.

A tárgyalásokat a két párt megbízottai Csúcsán folytatták le Goga kastélyában és az ő jelenlétében.

A «csúcsai paktum» aláírására 1923 őszén került sor Bukarestben.

A megállapodás értelmében az Országos Magyar Párt huszonnyolc képviselői mandátumra tarthatott igényt. Helybenhagyták egyúttal Avarescuék az 1918-i gyulafehérvári határozatnak a magyarság számára biztosított jogait is.

Amikor 1926 tavaszán Bratianuékkal szemben Avarescu marsall került kormányra, az Országos Magyar Párt a lemondott Ugrón István helyébe gróf Bethlen Györgyöt választotta meg elnökül.

Noha az uralomrajutott román Néppárt vállalta a csúcsai paktum megállapodásait, ígéreteit mégsem tartotta meg.

A választásokon ugyan az Országos Magyar Párt tényleg szerzett huszonnégy mandátumot, – a parlamentben azonban hiábavalónak bizonyult a magyar képviselők minden erőlködése.

Cuza és a román jobboldal hazaárulással vádolták a román miniszterelnököt a magyarokkal kötött paktum miatt. Ezek a támadások teljesen megkötötték Avarescu kezét s így a csúcsai egyezmény csak papírszerződés maradt.

1927 nyarán újból a liberálisok kerülnek uralomra és a kiírt választásokon elképzelhetetlen terrorral lépnek fel a magyarokkal szemben.

Az Országos Magyar Párt – habár választási egyezményt kötött a romániai német kisebbséggel – csupán nyolc mandátumot tud szerezni.

Ez a kudarc megérlelte a magyarságnak azt a szilárd elhatározását, hogy ezentúl a saját lábán járjon.

A román és német pártokkal való együttműködésre többé soha nem került sor..

A nemzeti parasztpárti Maniu kormány által kiírt 1928-i választásokon, az Országos Magyar Párt máiónálló listával indul és sikerül 16 képviselőt és hat szenátort bejuttatni a parlamentbe.

A magyar párt önálló listával indul a későbbi Jorga, Vaida-Vojvoda, Dúca, Tatarescu és Goga kormányok alatt is.

Amikor a Tatarescu kormány 1937 decemberében megbukott és váratlanul Goga került uralomra, – a magyarokhoz fordult segítségért.

Az Országos Magyar Párt, a kapott ígéretek fejében egyezményt is kötött Gogával, aki érdekes előzmények után alakította meg rövidéletű kormányát.

Az 1937. decemberi választásokon ugyanis Codreanu vasgárdája 66 mandátumot szerez és mint Románia legnagyobb pártja vonul be a képviselőházba.

Elintézett dolognak látszik, hogy Godreanu kerül uralomra.

De Károly király mellözi a vasgárdát és Gogát bízza meg a kormány megalakításával. Goga szélsőjobboldali programmal veszi át a hatalmat, de hat-hetes uralom után megbukik.

A zsidók ujjonganak...

Az uralkodó Miron Christea pátriárka elnökletével alakítja meg a «tekintélykormányt», amelynek főfeladata az új alkotmány megteremtése és a vasgárda letörése.

A pátriárka feloszlatja a parlamentet, a pártokat és nem tart többé új választásokat.

Rövidesen megszületik Románia új «fasiszta» alkotmánya.

1938 február végén a román kormány már fel is esküszik, majd lemond és ugyancsak Miron Christea elnökletével újjáalakul.

A pátriárka megbetegszik és üdülésre külföldre utazik. Távolléte alatt, majd halála után Armand Calinescu lesz a diktátor-miniszterelnök és megalakítja a Nemzeti Újjászületés Frontját. Abban helyet ad a nemzeti kisebbségeknek is és népközösségi szervezet létesítését engedélyezi számukra.

A zsidósággal szemben a legkeményebb eszközöket alkalmazza, ugyanakkor azonban végleg leszámol a vasgárdával.

Codreanu gyors emelkedés után jutott el a váratlan bukáshoz. 1930-ban bontott zászlót, amikor mozgalmának ereje már óriási méreteket öltött.

Ekkor alapította meg a vasgárdát, melyet a belügyminiszter 1931-ben feloszlat, de a választások alkalmával Codreanu mégis 34.000 szavazatot kap és képviselő lesz. A következő választáson már öt vasgárdista képviselő kerül be a parlamentbe 70.000 szavazattal. De 1933-ban Vaida-Vojvoda Sándor megkísérli a gárda felgöngyölítését. A liberális Duca-kormány pedig hatalmának minden eszközével iparkodik megfékezni a mozgalmat. Ekkor három vasgárdista a színajai pályaudvaron agyonlövi Ducát.

Tatarescu, az új miniszterelnök, tüzzel-vassal ír tóhad járatot rendez a gárdisták ellen. Ettől az időpont-

tól kezdve már senkinek az élete sem biztos többé. A kormány tehetetlen a földalatti erőkkal szemben.

1935-ben a crajovai diákkongresszus alkalmával a vasgárda újból megalakítja nyílt szervezeteit és országos agitációt kezd, amely hatalmas méretűvé fejlődik.

Ilyen előzmények után került sor a már említett 1937-es választásokra, majd az összes többi pártokkal együtt a vasgárda feloszlására is.

A csendőrség adatokat- adatokra gyűjt Codreanu és társai ellen, de egyikük sem szökik. Valamennyien börtönbe kerülnek. A hadbíróság kényszermunkára ítéli őket. Amikor aztán kiderült, hogy a fegyházból is tovább irányítják a propagandát, Calinescu valamennyiüket agyonlövési «szökés kísérlete» címén.

21. FEJEZET.

**ERDÉLY MAGYARSÁGA A ROMÁN:
NEMZETI ÚJJÁSZÜLETÉS FRONTJÁBAN.**

1938 január 18-án oszlatták fel a román parlamentet, március 31-én pedig az összes politikai pártokkal együtt a romániai Országos Magyar Pártot is.

A magyarság egy teljes éven át politikai képviselet nélkül marad, ami aggodalommal tölti el.

Aggodalmát csak fokozza az a tudat, hogy a román kormány 1939 tavaszán kiírja a parlamenti választásokat. Ezzel a magyarságot teljesen új helyzet elé állítja, mert az új román alkotmány az eddigi pártképviselet helyébe már a rendi képviseletet állítja. Az új választások után összeülő román országgyűlés tehát már a földművesek, a munkások, az iparosok, a kereskedők és a szellemi munkások képviseletéből fog állni. E korporációban a döntő szó a románságé lesz.

Erdély   magyarságának   Nagyromániában

1922-ben	3	megvál.	képv.	és	3	szenátora
1926-ban	14	„	„		12	„
1927-ben	9	„	„		1	„
1928-ban	16	„	„		6	„
1931-ben	10	„	„		6	„
1932-ben	14	„	„		3	„
1933-ban	9	„	„		3	„
1937-ben	19	„	„		3	„ volt.

A magyarság politikai vezetői mindent megkíséreltek, hogy a betiltott Országos Magyar Párt működését újra kezdhesse. Közbenjárásuk azonban a román kormánynál eredménytelen maradt, mert Nagyromániában, éppúgy, mint a totális államokban, bevezették az egypártrendszert. Ezután már tehát csak egyetlen politikai párt működhetett: a Nemzeti Újjászületés Frontja.

Célja: a román nemzeti ideál megerősítése, a család támogatása, a keresztény hit és a nemzeti kultúra fejlesztése, a tisztességes munka megbecsülése. A párt képviseli a kormány előtt az állampolgárok és az egyes foglalkozási ágak érdekeit. Kívánságait ugyancsak a párt adja a kormány tudomására. Tanácskozó szervei: az igazgatóság és a legfőbb nemzeti tanács. Az igazgatóságnak 24 tagja van, akik közül 8-an a mezőgazdaságot és a kézműipart, 8-an a kereskedelmet és az ipart, 8-an pedig a szellemiségi foglalkozási ágat képviselik. A legfőbb nemzeti tanács 150 tagból áll, akik közül az alkotmányban megállapított három foglalkozási ágat 50-50 tag képviseli. A tanács határozza meg a párt politikai irányvonalát és hagyja

jóvá a parlamenti, közigazgatási és szakmai választásoknál a jelöléseket.

A Nemzeti Újjászületés Frontjának megalakításáról szóló rendelettvény 6. szakasza arra kényszeríti a nemzeti kisebbségeket, hogy helyet foglaljanak a román állampártban és véglegesen lemondjanak eddigi saját politikai szervezeteikről. Ugyanez a szakasz viszont biztosítja «a Frontba beiratkozott kisebbségeket arról, hogy saját alosztályaik útján szabadon gyakorolják mindazokat a jogokat, amelyeket az érvényes törvények biztosítanak számukra.»

A magyaroknak ilyen körülmények között választaniuk kellett a politikai aktivitás és a teljes passzivitás között.

A nemzetiségek közül legelőször a németek kötöttek egyezményt a románokkal. Bukarestben kelt megállapodásuk értelmében testületileg beléptek a Nemzeti Újjászületés Frontjába, amelynek legfőbb nemzeti tanácsában 6, az igazgatóságban pedig 1 helyet kaptak. A román kormány ezenkívül engedélyezte a németeknek népközösségük megalakítását is.

*   *

*

Románia – parlamenti rendszerével együtt – közigazgatási kerületeinek beosztását is megváltoztatta, azzal a nem titkolt célzattal, hogy az ország kisebbségeinek egységes nyelvterületeit beolvassza a regáti színromán területekbe, vagy az erdélyi románlakta Add ékekbe.

gy akartak a románok a kisebbségi veszedelem-től «megszabadulni» esetleges népszavazás esetén. Ezt a rosszakaratú tervet Miron Christea pátriárka kormányja az 1938 május 13-i koronatanácson hagyatta jóvá és a király elé terjesztette, aki törvényerőre emelte.

Ez a «törvény» azt akarta igazolni, hogy «Románia egységes, oszthatatlan nemzeti állam...»

Az új rendelet Romániát hét közigazgatási területre – tartományokra – osztja, úgy hogy ezáltal tulajdonképpen eltünteti Erdélyt a térképről.

A románok tehát a szintiszta magyar területeket beolvasztották a «nagy egységbe...»

Erdélyt négy részre szakította a «törvény». Egyedül a kolozsvári közigazgatási kerületet alakították Erdély területéből. A többi részeket román területekhez csapták hozzá.

Az új hét tartomány a következő megyéket foglalja magába:

1. Craioviai tartomány, székhelye Craiovia. Oltenia fővárosa. Ide tartoznak Oltenia egyes részei és Erdélyből: Fogaras, Nagyszeben és Nagyküküllő vármegyék. Az elcsatolt megyék nagyobb ára a szászok megsemmisítését jelentik, mert elszakadva közigazgatásilag az egységes szász-szigettől, mint nemzeti kisebbség, elsatnyulásra van ítélve. Ezekből a megyékből a székelyeket közigazgatásilag megközelíteni – a Kárpátok miatt – valósággal képtelenség. Vasúti fővonalja nincs és így csak Temesváron, Karánsebesen, Orsován át lehet 14 órás gyorsvonaton való utazással Craiovába jutni.

2. Bukaresti tartomány, székhelye Bukarest, Muntenia és az ország fővárosa. A fővárostól délre fekvő, eredetileg is óromán megyékből és a Bulgáriától elvet Dobrudza területéből áll.

3. Kisenev tartomány az egész beszarábiai területet foglalja magában, Kisenev székhellyel. Egységesen orosz terület volt, telítve nagy román nyelvfoltokkal, de egy egészen különös közigazgatással és törvénnyel, ligyhogy az új urak nem merték megbolygatni ezt az amúgyis nagy tűzfészket.

4. Jassy-i tartomány, Jassy székhellyel. Ehhez a moldvai terület egy része és az Ausztriától zsák-mányolt Bukovina tartozik.

5. Brassói tartomány, Brassó székhellyel. Munténia egy részét és a szintiszta székely vármegyéket: Csík, Háromszék, Udvarhely vármegyét, valamint a felében szász-magyar-székely Brassó és Fogaras vármegyéket foglalja magában. Ebben a szörnyszülött provinciában a Bucsecson és a Kárpáton túl területek románjainak Tömösön át kell a tartomány székhelyére utazniok.

6. Kolozsvári tartomány, Kolozsvár székhellyel. Erdélyi megyékből áll, melyek a Kárpáton innen esnek. A századokkal ezelőtt behúzódott mócok által lakott terület. Ebben a közigazgatási kerületbe tartoznak: Alsófehér, Bihar, Kolozs, Máramaros, Beszterce-naszód, Szatmár, Szilágy, Kisküküllő és Tordaanyos vármegyék. Közigazgatásilag egységes terület, román többséggel.

7. Temesvári tartomány, Temesvár székhellyel. Olténia három megyéjéből, – a Bánságból: Arad,

Krassószörény, Hunyad, Ternes és Torontál vármegyéből áll. Közigazgatásilag az olténiai románok kutyagolhatnak a craiovai vonalon át Temesvárra.

Nyilvánvaló, hogy a legfontosabb cél a magyarság legtömörebb területének: a Székelyföldnek «eltüntetése» volt.

De szörnyű a sorsa az erdélyi magyarságnak már csak azért is, mert ez az új közigazgatási «beosztás» gondoskodott arról, hogy magyarjaink sem a hivatalokban, sem a törvény előtt magukat megérttetni ne tudják.

Jellemző még erre az erőszakolt «törvényre», hogy megtiltja írásban vagy nyomtatásban a Transzylvánia, Ardeal, Erdély, Bánság megjelölések és nevek használatát.

22. FEJEZET.

A ROMÁN-MAGYAR KISEBBSÉGI HATÁROZAT.

– 1938 augusztus 4. –

Az egyezményt magyar részről Bánffy Miklós gróf, Szász Pál, Bethlen György gróf, Gyárfás Elemér, román részről Calinescu Armand román belügyminiszter írták alá. Lényege a következő:

A román polgárságú magyarok testületileg résztvesznek a Nemzeti Újjászületés Frontjában. A vegyes lakosságú falvakban és városokban külön Magyar Alosztályokat létesítenek. Ezeket az Alosztályokat a legfőbb nemzeti tanácsban tíz, az igazgatóságban egy tag képviseli. A titkári hivatalokba megfelelő arányban neveznek ki magyarokat.

A román állampolgárságú magyarok összes testületei belépnek a törvények által előírt szakmai szervezetekbe, ahol a vezetőségben számarányuknak megfelelő képviséletet kapnak.

A Nemzeti Újjászületés Frontjában kifejt-
hető politikai jogokon kívül a román állampolgár-
ságú magyarok közművelődési, gazdasági és tár-
sadméleti célokra külön szervezetet is létesíthetnek.

A jövőben minden iskola, tehát a felekezeti
kisebbségi iskolák is államsegélyt kapnak. Apa,
anya, vagy a gyám pedig önmaga határozza meg
ezentúl a gyermek hovatartozását és szabadon
dönti el, hogy melyik iskolába járassa.

A vallásánárok az általános képesítési vizs-
gán kívül nem kötelesek többé külön állami vizs-
gát tenni ahhoz, hogy véglegesíttessenek.

Azon célból, hogy a kisebbségi tanulók saját
anyanyelvükön vizsgázhassanak bizonyos tárgyak-
ból, az érettségi vizsgáztató bizottságokba olyan
tanárokat is kijelölnek, akik ismerik az illető
kisebbség nyelvét.

A közigazgatási hatóságuk ezentúl kötelesek
a kisebbségi vallásfelekezetek jogait szem előtt
tartani és kéréseiket teljesíteni, feltéve, hogy e
kívánságok nem veszélyeztetik a közrendet.

A közigazgatósági hatóságok nem avatkoz-
hatnak vallásfelekezetek ügyeibe.

A nemzetkisebbségi származás, vallás és nyelv
a jövőben nem lehet többé akadály állami hivatal
betöltésénél.

Azok az állampolgárok, akik még nem tud-
nak románul, saját anyanyelvükön intézhetnek
írásbeli kérelmet a hatóságokhoz és közhivatalok-
hoz, de kötelesek a kérelem hiteles román fordítá-
sát is csatolni.

A kisebbségi lakosságú községekben és városokban az állami hivatalnokoknak beszélniük kell az illető kisebbség nyelvén.

Olyan községekben, illetve városokban, ahol a lakosság nagyobb része kisebbségi eredetű, a község, illetve a város első tisztviselője a kisebbségeik közül választandó meg.

A kisebbségi lapoknak megjelenésük helyét saját nyelvükön és románul is fel kell tüntetniük. A lap belsejében azonban elegendő a helységnevének kisebbségi nyelven történő használata.

Az üzleti cégtáblák általában románul írandók, azonban kisebbségiek használhatnak kétnyelvű cégtáblát is. A kikötés itt az, hogy mindkét felírásnak egyforma nagynak kell lennie.

A kisebbségi köztisztviselőket felmentik minden román nyelvvizsga alól, ha román állami iskolák által kibocsátott bizonyítványuk van. Kisebbségi tisztviselőknek is joguk van ötven százalékos vasúti kedvezményre.

A jövőben a bíróságoknál is lényeges könyvitéssek lesznek, minthogy olyan kisebbségi egyének, akik nem beszélik a román nyelvet, a bíróság előtt anyanyelvükön is beszélhetnek, ha nem képviseli őket ügyvéd.

Gondoskodik a státútum az Erdélyi Múzeum Egyesület, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum és a marosvásárhelyi Teleki-könyvtár helyzetéről, alapítóleveleik rendelkezéseinek szem előtt tartásával. Végül pedig továbbra is bizto-

sítja az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület működését, saját szabályzatai alapján.

Joggal feltehető a kérdés, vajjon nemzetkisebb - eégi alkotmánylevélnek tekinthető-e az olyan szabályzat, amely az érettségiző magyar diáknak lehetővé teszi ugyan néhány tantárgyból a magyar nyelven való vizsgázást, de a magyar földműves számára csak akkor engedélyezi a magyar nyelven szerkesztett kérvény benyújtását, ha azt hiteles román fordításban is beadja ?

Az a rendelkezés viszont, hogy nem rendelhető román nyelvvizsgára az, aki a román nyelvet tökéletesen bírja, – szóban és írásban – nem jelent semmi előnyt a kisebbségnek.

Annál hátrányosabb ellenben a magyarság számára, hogy a hírhedt státútum számos – papiroson már biztosított – régi jogát eltörli, újakkal azonban nem pótolja.

Ne feledjük el továbbá, hogy az egyezmény olyan időben készült, amikor a romániai magyarságnak, rajta kívül álló okokból, nem is állott módjában észrevételeit megtenni.

Új román-magyar nemzetkisebbségi egyezményre van tehát szükség. Olyanra, amilyent Csáky István gróf külügyminiszter is ajánlott.

Ennek pedig csak akkor lesz valódi értéke, ha a megállapodásokra vonatkozó tárgyalásokba a romániai magyarság régi és új vezetőit is idejében bevonják.

Az új státútumnak olyan tárgyi biztosítékokat kell nyújtani, amelyek a közel kétmilliónyi romániai

magyarság népi sajátosságát, anyanyelvét, kultúráját, gazdasági fejlődését és vallását nemcsak megvédik, de mindenféle asszimilációs kísérlettel szemben ellenállóvá is teszik.

Egyszóval, nemcsak kilátásba helyezi a megoldatlan feladatok rendezését, hanem meg is valószínűsíti azt.

A román-magyar nemzetiségi egyezményajánlattal Csáky gróf igazolta Magyarország jószán dekát, békekészségét és korrekt magatartását. Most Románia külügyminiszterén a sor, hogy bebizonyítsa, vájjon komolyan kívánja-e Románia a dunavölgyi békét és egyetértést, vagy sem ...

23. FEJEZET.

MAGYAR NÉPKÖZÖSSÉG ERDÉLYBEN.

Az 1939 január 17-én Bukarestben létrejött egyezmény aláírása értelmében a kormány a romániai magyarság számára két egymástól teljesen különálló szervezet megalakítását engedélyezte.

Az egyik a Nemzeti Újjászületés Frontjának Magyar Alosztálya, amelyben kizárólag politikai tevékenységnek van helye.

A másik a Romániai Magyar Népközösség, amelyben tilos mindennemű politikai megnyilatkozás. Tagjai kizárólag kulturális, gazdasági és szociális tevékenységet fejthetnek ki.

Ezzel kapcsolatban felmerült az a kérdés, vajjon Bánffy Miklós gróf, akit Károly román király február 6-án a Nemzeti Újjászületés Frontjának igazgatósági tagjává nevezett ki, alkalmas-e a romániai magyar népközösség elnöki tisztségére, tekintettel arra, hogy a jövőben politikával is kíván foglalkozni, holt a romániai magyar népközösségben a politizálás tilos.

Egyesek szerint ez a kettős szerepvállalás hátrányára válhat a romániai magyarságnak, mások szerint azonban éppen ez biztosítja az összeköttetést a magyarság kulturális szervezetei és a román politikai párt között.

A kérdésre maga Bánffy Miklós gróf adta meg a választ a romániai magyar népközösség február 11-i kolozsvári alakulóülésén. Kijelentette, hogy megbízatása csak ideiglenes jellegű és csak addigra szól, amíg a mai különleges rendszabályok fennállanak. Mihelyt lehetőség nyílik arra, hogy a romániai magyarságot közvetlenül megkérdézzék, azonnal a néphez kell fordulni, mert véleménye ezert, «valódi erő csak az, amely a nép közös akaratából fakad». Ha ez a helyzet beáll, akkor minden romániai magyar, aki annak vallja magát, döntse el, kire bizza azt a szent ügyet, amit gazdasági, kulturális és szociális érdekei képviselnek.

Ezen a kolozsvári értekezleten terjesztette elő a bánügyi magyarság azt a szabályzati tervezetet, amelynek alapján a romániai magyar népközösség megalakítását elképzeli.

A tervezet szerint a romániai magyar népközösség három eszmei pillérre támaszkodik. Ezek: a keresztény világnézet, a nemzeti gondolat és a szociális igazságosság.

A romániai magyar népközösséghez tartoznak mindazok, akiket a közös magyar eredet vagy családjuk magyar hagyományai és magyar érzésük kapcsol egybe és következetesen magyaroknak vallják magukat. A szervezeti szabályzatban meghatározott keretek kö-

zött minden 21 éven felüli magyar férfi és nő indítványozó, tanácskozó és szavazó joggal bír, választó és választható. Bizonyos kategóriák a jogokat nem gyakorolhatják.

A romániai magyar népközösség működési köre Románia egész területére kiterjed. A vezetőség székhelye Kolozsvár.

A népközösség szervezete a szomszédságokon épül fel és ezekből tevődik össze. Van községi, illetve városrészi, járási, illetve városi, vármegyei vagy vidéki tartományi és országos szervezet. A szervezetek alulról felfelé haladva alakulnak meg a központ által kijelölendő ideiglenes szervezési bizottságok közreműködésével.

Néhány héttel a kolozsvári értekezlet után, megtörtént a romániai Magyar Népközösség ideiglenes munkabeosztása. Bánffy Miklós gróf ugyanis a központi ügyek intézésére a következő munkatársakat kérte fel: a közművelődési szakosztály élére Szász Pált, a szociális osztály élére Koós Károlyt és a központi iroda vezetésére Grois László dr.-t.

A közművelődési szakosztály keretében a kulturális egyesületek ügyeit Kemény János báró, a Dalosszövetségét Inczédy-Joksman Ödön dr., az irodalmiakat Tamási Áron, a születésieteket Jelen Gyula dr., a testnevelés ügyeit pedig Máriaffi Lajos vállalták.

A gazdasági szakosztály vezetőinek helyettese Teglegdy László. E szakosztály keretében a magyar iparoság dolgait Teleki Ádám gróf, a kereskedelmi és közgazdasági ügyeket Teleki Ernő gróf intézik. A még

idetartozó szövetkezeti és biztosítási alosztályok vezetését illetőleg, később döntenek.

A magyar népközösség elsősorban érzelmi közösség, mely történelmi, faji és művelődési forrásokból meríti erejét.

Másodszor érdekközösség, mely a különböző érdekek között sorrendet állapít meg, azokat kiegyenlíti és összhangba hozza egymással.

Végül munkaközösség, mely e sínpáron előre viszi az egész népet.

A népközösségi nemzeti alakulat irányzata az összezárkózás, tehát kívülről befelé halad. Eszközei pedig sokkal inkább erkölcsiek, mint anyagiak. Világnézete idealista és nem materialista.

A Romániai Magyar Népközösség megalakításának engedélyezésével kapcsolatban felmerültek mindazok a problémák, amelyek eddig még megoldatlanok. Ezek között első helyen a magyar iskola és az anyanyelvi oktatás szerepel.

A román nemzetnevelésügyi miniszter február első felében három új rendeletet adott ki: az érettségiről, az oktatásügyi alkalmazottak állampolgárságáról és a tanárképzésről. A nemzetnevelésügyi miniszter rendelete, amely közvetlenül érinti a romániai magyar nemzetkisebbséget, a következőképpen hangzik:

«Az érettségi vizsgára vonatkozó törvény előírásának megfelelően a kisebbségi növendékeket anyanyelvükön fogják vizsgáztatni az úgynevezett tudományos tantárgyakból. Egy újabb ren-

delkezés lehetőséget fog nyújtani arra, hogy a filozófiai vizsgát is az anyanyelvükön tartsák meg. »

A nemzetnevelésügyi miniszter egy másik rendelete Sizerint ahhoz, hogy valaki tanügyi téren Romániában akár adminisztratív, akár oktató szolgálatot töltsön be, elengedhetetlen feltétel a román állampolgárság. Az iskolák igazgatóságai kötelesek 30 nap alatt igazolni azt, hogy intézetükben csak román állampolgárok a tanárok.

Egy harmadik rendelkezés arról intézkedik, hogy a jövő középiskolai tanárok előkészítésére való tekintettel a felső tanárképző intézetekbe a felvehető jelöltek összességének 20%-ig kisebbségi jelölteket fognak felvenni. A kisebbségi tanárjelöltek pedagógiai gyakorlatukat a következőképpen végzik: Egy évet a felső tanárképzők mellett működő gyakorlati iskolákban töltenek, vagy az állami iskolák tanárai mellett. Egy másik évet pedig a minisztérium által engedélyezett felekezeti iskolák tanárai mellett.

A romániai magyarság iskolaügyében Silviu Dragomir kisebbségi miniszter a következő átíratot intézte Bánffy Miklós grófhhoz:

«Van szerencsém tudomására hozni, hogy a nemzetnevelésügyi minisztérium 28.427/1939. száinú folyó évi február 14-ről kelt határozatával közbenjárásunkra elrendelte, az elemi oktatásról szóló törvény 7. cikkelye értelmében, hogy a jelentékeny magyar lakossággal rendelkező helyi-

*ségekben és ott, ahol a tanköteles gyermekek el-
érik a törvényes számot, az állami elemi iskolák-
ban magyar tagozatokat, vagy magyar nyelvű
állami elemi iskolákat állítsanak fel.*

*Ezeknek az iskoláknak tanszemélyzetét az
elemi oktatásról szóló törvény 113., 115. és 126.
cikkelyei alapján fogják összeállítani. Mindad-
dig, amíg ez iskolák céljaira szükséges tanító-
ságot külön állami tanítóképző intézetekben ki-
képzik, a meglévő tanítói kar tanít majd ezekben
az iskolákban, a különbözeti vizsga letétele után.*

*A kisebbségi gyermekek szülői gyermekeik
tanítása érdekében azt az iskolát választhatják,
amelyiket akarják, a törvényes előírások és a
gyermekek faji eredetének megállapítására vo-
natkozó elvek tiszteletbentartása mellett.»*

Felmerült a magyar népkönyvtárak gyarapításá-
nak kérdése is. Erdélyben ugyanis jelenleg 364 község-
ben van összesen több, mint 25.000 kötetből álló
népkönyvtár.

Erdély magyarsága, illetve vezető szellemi rétege
ezt kevesli és ezért újabb magyar népkönyvtárak fel-
állítását sürgeti. Külön népkönyvtárakat kívánnak fel-
állítani a magyar munkásság, a magyar földművesség
és a magyar ifjúság részére.

Új kiadóvállalatok alapításának terve is elő-
térbe került. Különösen az erdélyi magyar új nem-
zedék az, amely állandóan hangoztatja, hogy a mai
időkben a kiadóknak tudomásul kell venniök, hogy
tőlük is nagy szolgálatot vár a magyar népközösség.

Szerintük a mai helyzetben minden kiadónak revideálni kell a maga programját, hogy elsősorban olyan műveket adjon ki, amelyek a nép nyelvén, a néphez szólnak. Amelyekből visszatükröződik a tiszta, meg nem hamisított erdélyi szellem és amelyekben az új magyar öntudatkeresésnek félreismerhetetlen jelei nyilatkoznak meg.

Ugyanakkor új könyvterjesztő szerv létesítésének az eszméje is felmerült. Erdélyben a jelen körülmények között ez nemcsak jó üzlet, hanem elsősorban fontos kultúrfeladat is volna.

Előtérbe kerültek újra a romániai magyarság gazdasági problémái is. A szövetkezeti hálózat kiépítése és tökéletesítése mellett felmerült még a magyar kishitel és a tőkegyűjtés gyakorlati megszervezésének kérdése.

Javaslatok hangzottak el heti betét gyűjtési tevékenység megindításának érdekében. A javaslat szerint fel kell keresni minden egyes embert, akit bármilyen szerény heti betét fizetésére alkalmasnak tartanak. Nyilatkozatot kellene aláíratni velük, amely azt az erkölcsi kötelezettséget tartalmazná, hogy a belépő hetenként bizonyos összeget, 10-20-30-40-50-100 leit, vagy természetszerűen magasabb összegű takarékbetétet fizet be a szövetkezetbe.

A nyilatkozatban benne foglaltatnék, hogy sem az eljáró személyek, sem a szövetkezet, a betét kezeléséért költséget fel nem számíthatnak. A befizetést 50 héten át kellene teljesíteni. Ezen idő letelte után megtörténne az elszámolás és a betétek visszafizetése.

Az érdekes javaslat szerint, a pénze után mindenki kamatot kapna. Ha pedig az év folyamán valamelyik

betétesnek kölcsönre volna szüksége, a már befizetett és a később befizetendő betét fedezete – valamint két kezes jótállása mellett – kölcsönt vehetne fel, de csak az 50 héten át befizetendő heti betétek összege erejéig.

A múltban a hitelszövetkezetek és kisbankok voltak azok, amelyek falun és a városban kishitelek nyújtásával foglalkoztak. A kisbankok hiányában az erdélyi és bánási magyar hitelszövetkezeteknek kell majd ezt a feladatot ellátniuk.

A legnagyobb hálózattal rendelkező romániai magyar pénzintézet a : Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetsége. Ennek működési köre kiterjed egész Erdélyre és a Bániságra. – 456 tagszövetkezete közül 300 hitelszövetkezet.

A magyar kishitel kérdésével és a hitelszövetkezetek további kiépítésének problémáival kapcsolatban felmerült a magyar tökehiány kérdése. Kívánságok hangzottak el, hogy újabb pénzforrásoknak kell megnyílniuk, újabb tőkéknek kell a hitelszövetkezeteken keresztül a magyarság segítségére jönniök. Gazdasági szakértők véleménye szerint, erre a célra Romániában valamennyi megmaradt magyar bankot igénybe kell venni. Mint ahogy a Banater Bankverein, a német hitelszövetkezeteken keresztül, – a Hermannstädter Allgemeine Sparkassa pedig, az erdélyi szász szövetkezeteken keresztül karolja fel a kishitel kérdését.

Ha csak a magyar kisexisztenciák által kamatozás, vagy betét céljából a bankoknál elhelyezett tőkék vissza jutnának hozzájuk akár kishitelek formájában közvetlenül, akár hitelszövetkezeteiken keresztül, máris

meg volna oldva a magyar tőkeképződés és a magyar kishitel kérdése.

A kulturális és gazdasági problémákkal egyidejűleg a romániai magyarság rádöbrent arra is, hogy nem áll rendelkezésére a jelen pillanatban olyan szerv sem, amely a társadalmi szolgálatot hatályossá tehetné. Nagyon fontos volna például a falvak közegészségügyének állandó ellenőrzése. Különösen azokon a helyeken, ahol hatósági orvos nincsen.

Ezzel kapcsolatban az a nézet alakult ki, hogy meg kell szervezni a magyar orvostársadalmat és minden magyar népközösségi orvostagnak kötelességévé kell tenni, hogy bizonyos időt ennek a falumunkának szenteljen. A magyar nemzetkisebbség véleménye szerint ez a szolgálat pénzzel is megváltható lenne, amivel a kisebb gyakorlattal rendelkező, vagy idejüket másként beosztani tudó orvosok ilyen «faluszolgálata» honorálható lenne.

A társadalmi osztályban kellene megszervezni a falu népének téli foglalkozását: házi szövőszekek felállításával, kézimunkák, stb. rendszeres végeztetésével és a munka eredményének szövetkezetek útján való értékesítésével. Ide tartoznék még a magyar sportegyesületek alapítása és magyar sportszövetség megteremtése.

A romániai magyar népközösség kötelékében a következő problémák várnak még megoldásra: az iskolán kívüli népnevelés, a népi kultúra megerősítése, a Székelyföld iparosítása, a kivándorlás megkötése és az elesettek segítése.

A Székelyföldről tízevenként 35.000 magyar ván-

dorol ki, aki sohasem tér többé vissza, tehát egy-egy olyan rész szakad le a székely testről, mint egész Kalotaszeg magyarsága.

Megoldatlan még a falusi és külvárosi gyerekek táplálkozásának kérdése, – az egészségtelen lakásviszonyok problémája és a magyar nép soraiban pusztító tömegbetegségek gyógyításának kérdése.

De igen fontos feladat az állampolgárság ügyének rendezése is. Mint ismeretes, Nagyváradon a polgármesteri hivatal hiteles megállapítása szerint az összlakosságból csupán 19.268 családfő szerepel az állampolgári névjegyzékben: 53.925 taggal. Ez azt jelenti, hogy ebben a magyar többségű határszéli városban nem kevesebb, mint 32.000 lakosnak nincs meg az állampolgársága. Nyilvánvaló, hogy az állampolgársági listából kimaradtak legnagyobb része magyar nemzetiségű.

* * *

Külön problémát alkot a csángómagyarok kérdése. Itt nemcsak a bukovinai, csíkyimesi, a csíki székelyek által Angrádfalván, Józseffalván, Hadikfalván, Istenegíts és Fogadjisten községekben élő csángókra, nemcsak a brassómezei hétfalusiakra, hanem elsősorban is a Kárpátok keleti lejtőjén, az Ojtoz, Uz, Tatros, Beszterce, Moldava, Szereth és Pruth folyók partján élő római katolikus vallású, úgynevezett etelközi vagy moldvai csángó-magyarokra kell gondolnunk. Ezek az ősmagyarok és a kunok, a huszitizmus, Siculicidium folytán visszavándorolt magyarok leszármazottai.

Ezeknek a csángó-magyaroknak nincs magyar iskolájuk, magyar tanítójuk, magyar papjuk es vezetőjük. A százezer lelket számláló moldvai katolikus vallású csángó-magyarok közül ma már mindössze csak 65.000-en tudnak magyarul.

Ennek oka abban rejlik, hogy a román kormány és a jassi-i görögkatolikus püspökség, valamint a Román Kulturális Liga tagjai minden eszközzel igyekeznek ezeket a magyarokat a katolicizmus leple alatt elrománosítani. Teszik ezt olyképpen, hogy községeiket elárasztják románnyelvű imakönyvekkel, katekizmusokkal és tankönyvekkel. Iskoláikban kizárólag román tanító működését engedélyezik és ami a legszomorúbb, a lelki élet gondozására is olyan papokat neveznek csak ki, akik magyarul egy árva szót sem tudnak.

Ezek a csángó-magyarok a legnagyobb testi és lelki nyomorban élnek, mindenkitől elhagyatva. A román csendőrök gondoskodnak arról, hogy községeiket senki meg ne közelíthesse.

Nagyon természetes, hogy amikor a román kormány engedélyt adott a romániai magyar népközösség megszervezésére, számolnia kellett azzal, hogy a csángó-magyarok az egyetemes magyar nemzet egyik részét alkotják és ők éppúgy tagjai lesznek majd a magyar népközösségnek, mint ahogyan ide tartoznak a szórványokban élő magyarok is.

Mint ismeretes, magyar szórványok találhatóak a Királyhágó mellékén és a Bánság területén, Hunyad vármegye és környékén, a Mezőségen, amely a Marostól egészen Szolnok-Dobokáig terjed. Ugyanide sorolható az ókirályságbeli szórványterület is, mely Olté-

niától a Fekete-tengerig húzódik, magyar iparosokkal, szervezetlen magyar munkásokkal, ideszámítva a petróleumvidék, a dunai kikötővárosok és Bukarest magyarjait.

A romániai magyar népközösség vezetőire tehát az a feladat hárul, hogy körülbelül 300.000 szórva-nyosan élő magyar életét felderítsék.

A szórvány-magyarság kérdésének tanulmányozására és az adatok tudományos feldolgozására felmerült a magyar statisztikai kisebbségtudományi központ létesítésének terve.

A romániai magyar munkásság kérdése sincs még megoldva. A munkásság belátta, hogy a múltban vallott nemzetközi jelszavak zsákutcába vezették. Csalódott a munkásmozgalomban. Most aztán kezdi félretenni eddig vallott elveit és mindjobban átérzi a kisebbségi sorsot. Csalódása hajtja a magyar népközösség felé és ezért ki kell nyitni előtte a kapukat.

A magyar munkásság tudja, hogy az őszinte magyar egység megteremtése – amelyben szót és szerepet kap -: az összmagyarság nagyobb boldogulásához vezet majd ...

24. FEJEZET.

JÁTÉK A TÚZZEL...

Az 1938 szeptember 29-i müncheni, majd a november 2-i bécsi döntés után a nyugati nagyhatalmak abban a reményben ringatták magukat, hogy Nagyrománia levonta a konzekvenciát és a területén élő több mint ötmillió nemzetkisebbséggel szemben megváltoztatja eddigi politikáját. Várható volt tehát, hogy ezek a népcsoportok politikai és polgári jogaikkal szabadon élhetnek majd, anyanyelvüket szabadon használhatják, vallási vagy szociális intézményeket létesíthetnek, iskolákat alapíthatnak, a közpénzekből méltányos részt kapnak, tanügyi és vallási önkormányzatot élvezhetnek. Mint ahogy azt Románia 1918 december 1-én, Gyulafehérvárott, külföldi befolyás nélkül, önszántából megígérte.

Amint láthattuk, az 1919 december 9-én Parisban a Szövetséges és Társult Főhatalmak és Románia között létrejött szerződésben a román állam kénytelen volt biztosítékot adni a nemzetkisebbségi jogok megadására és tiszteletbentartására. Ezt különben a trianoni béke-

szereződés 47. cikke és az 1938. évi augusztus 4-i, Bukarestben kelt nemzetkisebbségi kérdés szabályozásáról szóló román királyi rendelet is előírja.

Joggal remélte tehát a világ, hogy Nagyrománia állami megnagyobbodásának húszéves jubileuma után jóváteszi mindazokat a bűnöket, amelyeket a magyar nemzetkisebbséggel szemben akár nemtörődömségből, akár előre megfontolt szándékkal húsz év alatt elkövetett.

A nemzetkisebbségek sorsának alakulását állandóan figyelő magyar anyaország azonban fájdalmasan csalódott, mert Nagyrománia továbbra is struccpolitikát folytat. Pedig jólfelfogott érdekei úgy kívánnák, hogy saját elhatározásából, minden külföldi nyomás nélkül rendezze szomszédaival elintézetlen kérdéseit.

Nagyrománia azonban e kérdések teljesítése elől kitér...

A néprajzi elv érvényesítését lehetetlennek mondja azért, mert véleménye szerint a román határok teljes mértékben fedik a román etnográfiai határokat.

A történelmi jog érvényesülését kizártnak tartja, mert szerinte ellenkezik a mai koreszmével: a néprajzi joggal.

A magyar nemzetkisebbséggel való jobb bánásmódra irányuló kérést pedig azzal utasítja el, hogy Románia az erdélyi és bánági magyarságnak minden jogát máris teljesítette és így annak sorsa «jobb, mint valaha...»

Ez a beállítás azonban hamis. Ma már az egész világ tisztában van ugyanis azzal, hogy a román határvonal nem fedi az etnográfiai határokat. Hiszen köz-

vetlenül a román határ mentén több mint egymillió magyar él egységes tömbben. A magyar történelmi jognak viszont azért kell érvényesülnie, mert Erdélyben a magyarság az őslakó. Erdély mindig magyar volt és a Kárpátok természetes határai Magyarországnak.

Az erdélyi és bánági magyarság sorsa pedig elviselhetetlen ...

A kormány mindent elkövet, hogy a magyarság létszámát csökkentse, ezt statisztikailag kimutassa és ezzel azt a látszatot keltse, mintha Nagyromániában nem is volna többé magyar nemzetkisebbségi kérdés. Fényes bizonyíték erre az új román közigazgatási törvény, amely mint ismeretes, az országot eddigi történeti tagozódásának figyelmen kívül hagyásával, tíz tartományra osztotta fel. Ezzel elérte azt, hogy a térképen a minden tekintetben egységet alkotó Erdély eltűnt, míg a magyarság lélekszáma a románság lélekszámához arányítva, tartományonként a statisztika szerint a minimumra csökkent.

Ez a tartományi beosztás egyben a magyar nemzetkisebbség elnemzetietlenítését is szolgálja, mint ahogy Romániában ma minden intézkedés a magyarság denacionalizálásának érdekében történik.

* * *

*

Érdekes megfigyelni azokat a hatalmas erőfeszítéseket, amelyeket Nagyrománia azoknak a területek-

nek megvédésére tesz, amelyeket minden jogalap nélkül vett birtokába egy szerencsés történelmi pillanatban.

Kitűzött céljának elérése érdekében még a cseh politikai módszerektől sem riad vissza. A Benes-féle recept szerint a legfantasztikusabb trükkökkel és valótlanságokkal igyekszik félrevezetni úgy a külföldi, mint a belföldi közvéleményt.

Ezek közül a trükkök közül első helyen áll Petrescu Comnen volt román külügyminiszternek az az ajánlata, hogy Nagyrománia és Magyarország cserélje ki kölcsönösen a területén élő nemzeti kisebbségeket, mert Nagyromániában sem a néprajzi elv, sem pedig a történelmi magyar jog alapján a román határok módosítására nem kerülhet sor.

Ezzel Magyarország elveszítené azt a szilárd erkölcsi jogalapot, amely lehetőséget ad számára, hogy alkalmas történelmi pillanatban felszabadítsa az immár húsz éve román uralom alatt szenvedő magyar fajtestvéreit. Pedig éppen a magyarságnak Nagyromániában való jelenléte miatt következik majd be a román határok igazságos módosítása.

A román kormánynak ugyanis tudomásul kell vennie, hogy Erdélyben a magyarság alkotta mindig az őslakosságot és a románság volt a beszivárgott elem. Ha tehát Erdély visszakerülne Magyarországhoz, a magyar állam bizonyára örömmel cserélné ki az Erdélyben maradt románokat azokkal a székelyekkel, akik a román elnyomatás miatt megélhetési szem-

pontból ideiglenesen kénytelenek voltak az ókirályság területén munkát vállalni.

* *
*

A román sakkhúzások közül második helyen áll az a törekvés, hogy Nagyromániában tartsanak új népszámlálást, de úgy, hogy ne vegyék tekintetbe az illető nemzetiség vallomását, hanem szorítkozzanak csupán etnikai származásra. Román vélemény szerint erre azért van szükség, mert a legutóbbi, 1930-as évi népszámlálás alkalmával egyszerűen elfogadták a nemzetiségi bevallást. Jelenleg tehát azt sem tudni, vajjon mennyi pontosan a székelyek lélekszáma. A székelyeket ugyanis 1930-ban a magyarok közé sorozták, jöllehet, román vélemény szerint: «a magyar és a székely két teljesen különböző nemzetiség», – illetve: «a székely elmagyarosított román» ...

Ebből a román indokolásból világosan kitűnik, hogy az esetleges új népszámlálásnál a székelyeket a románok közé számítják majd. Ezzel is csökkenthetik a magyarok lélekszámát és növelhetik a románság számarányát.

A magyarság lélekszámát – mint láttuk – már amúgyis ügyesen lecsökkentették azáltal, hogy cseh mintára megváltoztatták a megyei beosztást. Nagyromániát akként osztották fel tartományokra, hogy a magyarok által lakott területekhez olyan részeket csatoltak, amelyeken nagyszámban élnek románok. Ezzel sikerült kimutatniuk azt, hogy a tartományokban «a

magyarok lélekszáma annyira jelentéktelen, hogy tulajdonképpen nincs is szükség nemzetiségi jogaik megadására» ...

És ha valóban kiírják az új népszámlálást, akkor bizonyosak lehetünk abban, hogy a legújabb román statisztika kimutatja majd azt is, hogy Nagyromániában nem két millió, hanem legfeljebb csak egy millió magyar él. «De ez az egymilliónyi magyarság sem él egységes tömbben, – hanem szétszórtan, románok által lakott területeken...»

A harmadik román fogás a Jorga Miklós egyetemi tanár és királyi tanácsos által kitalált «román történelmi jog» melyet a professzor szembehelyez a történelmi magyar joggal.

Jorga szerint Magyarországnak le kell mondania a magyar történelmi jogról és az arra való hivatkozásról, mert a történelmi jog alapján minden egyes nemzetnek lehetne valami kérnivalója Európában. «A románság például ezen a címen azt követelhetné, - hangoztatja Jorga, – hogy csatolják Nagyromániához mindazokat a területeket, amelyek jelenleg Magyarországhoz tartoznak, de amelyeken nagyszámban élnek románok.» Jorga szerint ugyanis ezeken a területeken «a románság az ős lakó».

Negyedik helyen áll az a románság által világgá-kürtölt valótlanság, hogy Nagyrománia az elmúlt húsz év alatt «nemcsak a román parasztot, hanem a magyar parasztot is földhöz juttatta».

Ha viszont a területi revízió Nagyromániában valaha is bekövetkeznék, a magyar parasztok elveszítenék földbirtokukat.

A valóság ezzel szemben az, hogy Nagyrománia csak elenyészően csekély földbirtokot juttatott a magyar parasztságnak abból a hatalmas földbirtokból, melyet a román agrárreform során a magyar birtokosoktól elvett.

A mindenkori román kormányok a fenti ütőkártyát azzal az érveléssel iparkodtak alátámasztani, hogy Magyarországon mindezekig még nem is volt földbirtokreform.

Figyelemreméltó végül az a hangos propaganda is, amelyet Románia az új nemzetkisebbségi szabályzat körül fejt ki. A románok büszkén hivatkoznak arra, hogy ezt az úgynevezett statútumot nem külső, vagy belső nyomásra, – hanem önszántukból léptették életbe. A valóságban pedig az egész «statútum» nem volt más, mint egy minisztertanácsi jegyzőkönyv, amelyet közzétéve a hivatalos lapban, annak statútum jellegét igyekeztek hazudni.

Nagyrománia tehát nem látja be, hogy nemzeti ségeinek ezentúl még lehetne valami panaszkodni valójuk.

Románia látszólagos nyugalma a bécsi döntés után a néprajzi alapon való határkiigazítás lehetősége végleg felkavarta.

A román diplomáciai élet 1938 novembere óta szokatlan mértékben megélénkült. A román sajtó- és propagandaügyi államtitkár többhetes külföldi útra indult. Végigjárta az európai fővárosokat és francia,

de főleg angol publicistáknak és íróknak bőkezűen osztogatta a sajtó- és propagandaalap pénzét: Romániát magasztaló és revízióellenes cikkek fejében.

A legnagyobb összegeket Bruce Lockhart angol író és Horiabin angol «földrajzszakértő» kapta...

Bruce Lockhart, «Európa új térképe» c. előadás-sorozata keretében már tavaly – november 20-án – tartott Romániáról részletes előadást.

Akárcsak egykor Seton Watson, Lockhart is grafikonok és térképek halmaza fölé hajolva ismertette Románia néprajzi határait.

«Ennek az országnak az esete teljesen egyedülálló – mondotta. Határait nem lehet megváltoztatni, mert azok mentén kizárólag románok, mégpedig egy tömbben élő románok laknak. Ezzel szemben – folytatta Lockhart – a romániai nemzetiségek az ország területén csak kis csoportokban élnek, kivéve a magyarokat, akiknek egy része távol a román határtól, a román lakoeiség közé ékelve, illetve románok által körülvett területek középpontjában laknak ...»

Ugyanekkor Horrabin «földrajzszakértő» az úgynevezett «fehér foltok» elméletének megdöntésére tett kísérletet. Az előadó szerint az Erdély térképén látható fehér foltokat Teleki Pál gróf találta ki, «aki a Kárpátokban tendenciózusan jelölt meg fehér foltokat, amelyek lakatlan területeket jelentenek, mert ezzel azt a látszatot akarja kelteni, hogy Erdélyben a románok nem alkotnak egységes tömböt».

München óta a francia és az angol rádióban számtalan hasonló értelmű előadás hangzott el. De

a revízióellenes sajtó hasábjain is bőven olvashatjuk a jólmegfizetett «etnográfusok», «történészek» és «földrajztudósok» «románbarát» adatait és állításait.

A legnagyobb propagandát természetesen maga a román rádió és sajtó fejtí ki.

Temesvárott a műegyetem laboratóriumában állított fel külön rádióállomást a kormány, amely naponta közvetít román előadásokat. Ezenkívül a bukaresti és a brassói rádió műsorán is mindszűrűbben szerepelnek rendszeresített előadások Románia gazdasági egységéről, a magyar történelmi jog értékéről és a román határok sérthetlenségéről.

A román lapok közül a revízióellenes uszításban mint mindig, most is az Universul vezet. Jelszava: «Egyetlen barázdát sem.»

Ezt a frázist jól ismerjük. Nemrég Csehszlovákia is – amely katonailag sokkal jobban felkészült a háborúra, mint Románia – ugyanezt a hangnemet használta.

A román lapok azonban nem állnak meg az ismert régi jelszónál. Statisztikai adatokat is közölnek, hogy azt a látszatot keltsék, mintha Magyarországnak tényleg nem volna jogalapja ahhoz, hogy a néprajzi elvnek Romániában való érvényesülését követelje.

Ennek igazolására a Gazeta Transylvaniei című lap leközi Románia 1936. évi néprajzi adatait. A lap szerint Romániában 12,981.324 román, 1,425.507 magyar, 745.421 német, 728.115 zsidó, 528.115 rutén, 408.150 orosz, 366.384 bolgár, 154.772 török, 262.501 cigány, 51.062 szerb, 48.310 lengyel és 402.367 egyéb nemzetiség él.

A Gazeta Transylvaniei ezekből az adatokból arra következtet, hogy a lakosság 71.9%-a román, míg a másfajú lakosság összesen csak 28.1%-ot tesz ki. Megállapítja ezután, hogy a Magyarországgal határos megyékben, 1936-ban a helyzet a következő volt:

Arad megyében	423.649 lakosból	82.239 a magyar
Szilágy „	343.347 „	107.662
Bihar „	510.318 „	152.942
Szatmár „	249.875 „	74.191

Nem is szólva arról, hogy ezek a statisztikai adatok természetesen egyáltalán nem fedik a valóságot, le kell szögezni, hogy az 1936. évi adatok amúgysem jöhetnek tekintetbe, mint ahogy Csehszlovákiában sem a csehek által készített statisztika, hanem az 1910. évi magyar népszámlálási adatok voltak döntők.

Az 1910 december 31-én végrehajtott magyar népszámlálás adatai pedig a következők:

	lakos	magyar	román
Arad megyében	351.222	78.130	229.476
„			
Szilágy „	230.140	87.312	136.087
Bihar „	582.132	307.221	261.494
Szatmár „	361.740	235.291	118.774

Itt azonban rá kell mutatni arra, hogy a románok tendenciózan hivatkoznak a vármegyékre. Ezzel akarják ugyanis letagadni a határmenti városok ki-mondottan magyar jellegét, holott azokban az ős-

lakó mindig a magyar volt.Ezt fényesen igazolja
az alábbi statisztika is:

	lakos	magyar	román
Arad város	63.166	46.085	10.259
Nagyvárad város	64.169	58.421	3.604
Temesvár város	72.555	28.552	7.566
Szatmárnémeti város	34.151	32.563	820

25. FEJEZET.

DÁKÓ-ROMÁN ELMÉLETEK.

A románok nem feledkeznek meg arról sem, hogy «tudományos» téren is propagandát fejtsenek ki Magyarországra ellen.

Az úgynevezett dákó-román kérdés erre a célra nagyszerűen megfelel.

A román sajtó időnként nagyon ügyesen foglalkozik ezzel a kérdéssel és minden kínálkozó alkalmat megragad annak igazolására, hogy Anonymus - az egykori magyar krónikás - írásaiban «a románokat erdélyi őslakóknak tünteti fel...»

Ebből az egyoldalú és célzatos állításból kiindulva, a román tudományos élet vezetői sietve azt a következtetést vonják le, hogy a magyar történetírók által tagadásba vett dákó-román folytonosság elmélete mégis csak fennáll.

Ennek a propagandának az élén Seisanu Romulus egyetemi tanár áll, aki ezt az elméletet feltűnő csökönyösséggel terjeszti. Pedig nem tagadhatja le, hogy a világ külföldi egyetemein előkelő professzorok tol-

lából mind gyakrabban jelennek meg olyan munkák, amelyek a románok erdélyi őslakó-eredetét határozottan tagadásba vonják.

A külföldi tudományos körök tartózkodó álláspontja teljesen indokolt, mert maga Seisanu sem tud olyan adatokat felhozni, amelyekkel elméletét kézzelfoghatóan igazolni tudná.

A «Románia» című, néprajzi térképekkel bőven ellátott könyvében – amely nyilván a külföld tájékoztatására készült – egy névsort közöl az Erdélyben található római alapítású helységekről.

Több, mint feltűnő, hogy ebben a névsorban egyetlenegy olyan helységnév sem szerepel, amelynek latin elnevezését a román nyelv átvette volna.

Sarmisegetuzat például a románok Gradistenak nevezik, Blandinát Carna-nak, Optatanat Sutúrnak, Porolissumot Maigradnak, Singidavat Tolicanak, etb.

Ha a románok valóban Erdély őslakói volnának, nyelvükben kétségkívül átmentették volna az eredeti latin elnevezéseket.

Az a tény azonban, hogy a román nép ezen a területen sehol sem használja a régi ősi latin földrajzi elnevezéseket, bizonyítja, hogy a románok csak e helységek kialakulása után szivárogtak be erre a vidékre.

De a románság erdélyi őslakos-eredete ellen leg-erősebb bizonyíték maga a mai román nyelv.

Az összehasonlító neolatin nyelvészetnek általános elfogadott tanítása, hogy a román nyelv nem fejlődhetett, időben és térben elszakadva a többi neolatin nyelvektől. Kialakulásának ideje tehát a Kr. u. IV.

századtól a X. századig terjedő időszakra esett. Márpedig a rómaiak dáciai uralmának ekkor már régen vége volt.

Ha tehát a román nyelv Dáciában külön, a többi néptől teljesen elszakadva fejlődött volna ki, egészen másképp hangzana, mint a román- és neolatin beszéd.

Hogy a dáko-román elmélet mennyire nem állja ki a tudományos kritikát, arra jellemző Ferdinand Lot-nak, a Sorbonne egyetemi tanárának megállapítása.

Lot – aki egyáltalán nem nevezhető magyarbarátnak – «Les Invasions Barbares et le peuplement de l'Europe» című könyvében a dáko-román kérdésről a következőket mondja:

«Annak az elgondolásnak, hogy a dáko-románok legalább részlegesen visszamaradtak volna Dáciában, a legjobban ellentmond az okiratok hallgatása.

A római VI-tól XIII. századig seholsem történik említés a román népről, amely Dáciában lakott volna.

Ez a tíz-évszázados hallgatás döntő jelentőségű...»

Lot professzor szerint: *«A római légiók kivonuló, -sakor úgy a latin, mint az egyéb őslakosság elhagyta a mai Erdély területét...»*

Ez a világhírű francia tudós tehát szintén azt a felfogást vallja, hogy a románok az Adria partjairól – a mai Albánia területéről – származtak nemcsak Erdélybe, hanem Óromániába is.

Ezt a felfogást igen erősen alátámasztja az a körülmény is, hogy a román nyelv számtalan albán-eredetű szót tartalmaz.

Jellemző a dáko-románság elméletének gyenge-

ségére az a vita is, amely már huzamosabb idő óta folyik a görög és a román történelemtudósok között. Kerampulos görög egyetemi tanár az athéni akadémián tartott előadást a románok eredetéről és adatokkal bizonyította, hogy a «vlach» görög eredetű, románnyelvű nép.

A román sajtó óriási megütközéssel fogadta a görög tudományos akadémiának ezt a legújabb megállapítását. A Neamul Romanescu című lapban rövid közlemény jelent meg, amely bejelentette, hogy Jorga professzor hosszasan válaszol majd a görögök «hamisításaira...» Ügy látszik azonban, hogy az athéni tudós adatai rendkívül megbízhatóak lehetnek, mert azokat Jorga nem tudta megcáfolni.

A vitát végül is Jorga helyett Seisanu folytatta, aki azonban csak a román propaganda közismerten hangzatos nacionalista frázisaival érvelt. Az adatok valóságát azonban ő sem döntötte meg.

A dákó-román elmélet történetére vonatkozólag érdekesek még Maiorescu Titus román politikus megállapításai. Ezek szerint először 1812-ben jelent meg könyv a románok dáciai eredetéről. Szerzője Maior Péter, aki azt állította, hogy a rómaiak teljesen kirtották a dákokat és hogy a két nép között (semmiféle keveredés nem volt. Az 1825-ben megjelent «Budai szótár» nyelvészeti analízissel akarja bebizonyítani, hogy a román a legtisztább római nyelv.

1840-ben jelent meg a Tentamen Kritikum. Ez a latinul írott könyv a románok által beszélt nyelv latin tisztaságával érvelt az elmélet mellett. Ez a munka azonban egy olyan nyelvre hivatkozott, ame-

lyet a románok sohasem beszéltek. A román gramatika tudománya tehát a nyelvészet meghamisításával született meg.

Anonymusra visszatérve meg kell állapítanunk, hogy a sokat vitatott krónikájában «Blacus»-okról beszél. Ezekről állítja a román propaganda, hogy azonosak a «vlachok»-kal, azaz románokkal. Ezzel szemben a modern történetírás még nem tisztázta a «blacusok» eredetének kérdését.

Egyelőre csak annyi bizonyos, hogy a «blacus» név gyűjtőfogalma volt azoknak a nomád népeknek, amelyek a X. század körül a Balkánon kóboroltak. Innen van az, hogy a kóborló cigányokat a Balkánon és így Romániában is «blach»-oknak nevezik. Ha tehát valaki Anonymus «blacus»-aira hivatkozik, ezt a körülményt feltétlenül vegye figyelembe.

26. FEJEZET.

ÜRES SZAVAK...

Annak bizonyítására, hogy a gyulaféhevári határozat és a párisi nemzetkisebbségi szerződés csak papíron biztosított jogokat a nemzetiségeknek, két szembeszökő példa szolgálhat alapul.

Íme az egyik bizonyíték: Az erdélyi magyarság sorsát Silviu Dragomir, a kolozsvári egyetem történelemtanára irányítja, aki egyúttal a Nemzetkisebbségi Főkormánybiztosság vezetője...

Ugyanakkor azonban: a Román Revízió ellenes Liga alelnöke is, tehát exponált antirevizionista.

Négy év óta ő szerkeszti egyébként a Kolozsvárott megjelenő «Revue de Transylvanie» című franciayelvű folyóiratot, amely csak úgy hemzseg a magyar-ellenes cikkektől, hamis statisztikai adatoktól, grafikonoktól és félrevezető nemzetiségi térképektől.

De lássunk egy másik példát.

Kolozsvár élére a románok olyan polgármestert neveztek ki, aki a legélesebben támadja a magyarságot. Elég, ha fellapozzuk a 208 oldalas román anti-

revizionista naptárt, melyet a román Revizióellenes Liga ad ki.

Ebből megtudjuk, hogy Bornemisa Sebestyén, Kolozsvár város jelenlegi polgármestere hogyan gondolkodik a magyarságról.

A naptárban Bornemisa a következőket írja: «Nemcsak a Tisza és a Duna között élő magyarok táplálják azt az örült hitet, hogy a mai Magyarország határait visszahelyezzék oda, ahol 1914-ben voltak, hanem azok is, akik úgy határoztak, hogy uralmunk alatt maradnak.

Az ezeréves Magyarország álma tehát ma is élénken él körükben és ugyanolyan erővel terjed, mint egy évszázaddal ezelőtt.

Pedig ki hiszi el komolyan, hogy Románia térképe még egyszer megváltozhasson parazita és elnyomó népek javára? őszintén sajnáljuk, hogy a magyarok még mindig ilyen illúziókban ringatják magukat. Sajnálkozásunk persze csak a magyarországi magyarokra terjed ki, mert ami a mi magyar polgárainkat illeti, azok más szemszög alá esnek. Ők revizionista illúziókért nem részvétet érdemelnek, hanem nagyon gondos közigazgatási felügyeletet...»

«Az államhatalom köteles ilyen kegyetlen orvosságról gondoskodni mindenfajta revizionista betegség ellen.»

Románia hangzatos ígéreteivel szemben tehát az a valóság, hogy az augusztusi új román nemzetiségi rendelet – miként az egykori gyulafehérvári határozat is – csak papiroson biztosít a nemzetiségeknek jogokat.»

De még papiroson is sokkal kevesebbet, mint akár a békeszerződés, akár a párisi nemzetkisebbségi szerződés.

Az 1938 augusztusi nemzetiségi rendelet elkészítése alkalmával a román államférfiak tehát elsikkasztották a nemzetiségek kultúraautonómiáját. *Pedig még világosan emlékezhetek arra, hogy húsz évvel ezelőtt a gyulafehérvári nemzetgyűlésen sokkal többet: politikai autonómiát is ígértek a nemzetiségeknek ...*

Az akkori nemzetgyűlést előkészítő értekezleten Pop Csicsó kijelentette: «Ha nem mondjuk ki Erdély autonómiájának fenntartását, akkor nem alkalmazkodunk a wilsoni elvekhez.»

Maniu Gyula pedig miniszterelnök korában, a román közigazgatási törvényjavaslat tárgyalása során ünnepélyesen így nyilatkozott: «Sem Erdély, sem Besarábia nem nyugodhatik bele abba, hogy önkormányzatát, melyhez minden tradíciója köti, elvegyék.»

Mégis elvették s ez a magyarázata annak, hogy húsz évvel a gyulafehérvári román nemzetgyűlés után a komolyan gondolkodó román államférfiak – akik a jelen pillanatban nem jutnak szóhoz – aggodalommal tekintenek Erdély jövője felé.

Ez a magyarázata annak, hogy a román hadsereg még ma is fegyverben áll és azokat a katonákat, akiknek tavaly november elején kellett volna leszerelniök, a mai napig sem engedték haza.

Ez a magyarázata annak, hogy Károly román király Londonba sietett angol védelmet keresni a magyar revizionizmus ellen.

A román lapok viszont – jóllehet még meg

sem kezdődött a küzdelem az erdélyi magyar határ kiigazítása iránt, – hamis etatisztikai adatok özönével azt szeretnék elhitetni, hogy a magyar határ közelében lévő városokban a magyarság sohasem volt többségben.

A románok tudatában vannak ugyanis annak, hogy húszéves mulasztás terheli lelkiismeretüket és hogy az erdélyi magyarságnak ma már késő autonómiát adni.

Érzik, hogy a magyar vérrel szentelt erdélyi rög kicsúszik a talpuk alól.

Kétségbeesve látják, hogy a müncheni és bécsi döntés után ma már Transylvániában is a magyar néprajzi elv érvényesül.

És rövidesen majd azt is túlszárnyalja a magyar történelmi jog...

27. FEJEZET. KÉTSZÍNÜSKÖDÉS...

Az angol-francia kezességi nyilatkozat, amely kizárólag Románia függetlenségére vonatkozik, egyelőre átmeneti jellegű. Valószínűleg csak addig marad érvényben, amíg a Románia és a nyugati demokráciák közötti katonai megbeszélések tartanak. Anglia ugyanis «meg akarta gátolni, hogy a brit-román katonai megbeszélések ideje alatt valamelyik hatalom Románia függetlenségét veszélyeztesse».

Anglia és Franciaország azonban Romániával ép-úgy, mint több más európai és balkáni állammal, kétoldalú és kölcsönös segélynyújtási egyezményt kíván kötni. De Románia vonakodik az ilyen kétoldalú kölcsönös segélynyújtási egyezmények megkötésétől, mert tudatában van annak, hogy ezzel kihivná maga ellen Németországot. A birodalom ugyanis ebben a megállapodásban az ellene irányuló bekerítési akcióban való nyílt közreműködést látna.

Felmerül tehát a kérdés, ha Anglia meggyőződik

arról, hogy Románia Németországtól való félelmében nem hajlandó résztvenni az angol-francia-szovjetorosz blokkban és nem hajlandó Angliával kétoldalú egyezményt kötni, fenntartja-e Nagybritannia továbbra is a Romániának adott függetlenségi garanciáját?

Józan ésszel erre a kérdésre aligha lehet igenlő feleletet adni, minthogy Anglia és Franciaország is rájött már arra, hogy a kezességi nyilatkozat elhamarkodott volt.

Romániát a jelen pillanatban ugyanis senki sem fenyegeti...

Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy az angol-francia kezességi nyilatkozatok elhangzása napján Csáky István gróf a képviselőház külügyi bizottságában magyar őszinteséggel és férfias nyíltsággal rámutatott arra, hogy még Magyarország sem veszélyezteti Romániát.

«Nehéz a helyzet Romániával szemben – mondotta a magyar külügyminiszter április 13-án. Bukarest ugyanis szeretné elhíttetni a világgal, hogy oka van Magyarországról ellenséges szándékot feltételezni, noha teljesen tudatában van annak, hogy a magyar kormány Románia határait tiszteletben kívánja tartani. De biztosíthatom a románokat, hogy érzékenységre csak addig lehetünk tekintettel, amíg ők is tiszteletben tartják a milliós magyar kisebbség érdekeit. A magyar kormány változatlanul fenntartja azt a régi javaslatát, hogy kössön Románia Magyarországgal kisebbségi egyezményt. Ez lényegesen meg-

gyorsítaná a két állam közötti viszony megjavulását.»

Csáky gróf javaslatára Gafencu Grigore román külügyminiszter, aki minduntalan Románia békés szándékát és a jószomszédi politikát hangoztatja, nem válaszolt.

A magyar külügyminiszter ezért jónak látta ajánlatát megismételni. Május 3-án a magyar képviselőház külügyi bizottságának ülésén így nyilatkozott:

«Józan megértést kívánunk Romániával... Ez azonban a magyar kisebbségek sorsának további alakulásától függ ...

Egyízben már javaslatot tettem a román kormányának kisebbségi egyezmény megkötésére. Remélem, hogy barátságos lépésekre nemsokára megfelelő választ kapok. Egy ilyen nemzetiségi szerződés megkötése elhárítana igen sok akadályt, amely most még a közeledés útjában áll...»

Minthogy a román külügyminiszter válasza Csáky István gróf másodszori ajánlata után is késett, a magyar külügyminiszter május 14-én a Magyar Élet Pártjának soproni választói gyűlésén harmadszor is nyilatkozott ez ügyben:

«Már többször kívánatosnak jeleztem, – mondotta Csáky, – hogy román szomszédunkkal valamilyen méltányos megállapodásra jussunk a kisebbségi kérdésben...»

De Gafencu további nyolc hétig nem tartotta helyénvalónak a válaszadást...

Amikor aztán végül nyilatkozott, kijelentette, hogy Románia nem hajlandó Magyarországgal kétoldalú nemzetkisebbségi egyezményt kötni. Arra az álláspontra helyezkedik ugyanis, hogy a «román kormány már 1938 augusztus 4-én minden külföldi befolyás nélkül, a saját elhatározásából olyan nemzetkisebbségi státútumot adott a romániai kisebbségnek, amely biztosítja számukra nemzeti jellegük megőrzését, kultúrájuk fenntartását és gazdasági életük további kiépítését».

Gafencu tehát expozéjában a hírhedt ál-státútum ürügyével a legridegebben elutasította a Magyarország által nyújtott békejobbot.

Románia ezzel éppen úgy, mint a Ruténföld megszállása idején, ismét eljátszott egy lehetőséget. Elmulasztotta azt a gesztust, amellyel tényleg bebizonyíthatta volna, hogy a dunavölgyi nemzetek közötti békét nemcsak frázisokkal, hanem tettekkel is szolgálni akarja.

A román külügyminiszter magatartására méltó választ adott Csáky gróf 1939 június 12-én, a Magyar Élet Pártjának értekezletén. A magyar külügyminiszter ezen az összejövetelen a következőket mondotta:

«Május elején a magyar kormány kisebbségi egyezmény megkötésére tett ajánlatot a románoknak. Ezt visszautasították. Eltökélt szándékunk azonban, hogy nemzeti kisebbségeinken mindenképpen segíteni fogunk. Nem szabad tehát el-

lankadnunk. A sokat szenvedett magyar kisebbségnek meg kell kapnia az életfenntartáshoz szükséges mindazon jogokat, amelyekért a magyar nemzet a trianoni békeszerződésben oly nagy területi áldozatokat hozott.

És ez a törekvésünk rendíthetetlen ...

A mai rendkívüli nehéz viszonyok között mikroszkóppal kellene megvizsgálni minden egyes nemzetnek, – különösen a szomszédos államoknak – vajjon nem volna-e valamilyen lehetőség arra, hogy együttműködjenek az európai béke fenntartására és megtalálják az utat a nemzetek ősi hagyatékának tiszteletben tartására?

A magyar nemzet legnagyobb erkölcsi vagyona a Patrimonium Hungáriáé: vagyis az elszakított kisebbségei.. »

28. FEJEZET.

NEMEZIS...

Az 1938-as esztendő története bizonyítja, hogy a hazugságokra felépített államok soká fenn nem maradhatnak. Maximális időtartamuk húsz esztendő.

Azután utoléri őket a nemezis...

Miként tavaly a mesterséges Csehszlovákiát, úgy most «Nagyromániát» fenyegeti három oldalról is a revízió veszedelme.

Nemcsak Magyarország, hanem Bulgária és a Szovjet is súlyos területi követeléseket támasztanak Romániával szemben.

A kormány tisztában van ennek a hármass veszedelemnek a súlyával, de kifelé pökhendi nyilatkozatokkal leplezi páni rémületét.

Az embernek önkéntelenül az egykori Csehszlovákia elnökének, Benes Edvárdnak kardcsörtető magatartása jut eszébe, ha a román miniszterelnök beszédeit olvassa.

«Románia – mondotta Calinescu ez év június 28-án – sohasem örvendett nagyobb tekintélynek a külföldön, mint most.

Külpolitikánk világos. Húsz évvel ezelőtt Romániának ítélték oda azokat a területeket, amelyeket románok laktak és amelyekhez természetes joga van. Azóta Romániának nincs többé semmiféle igénye határain túl (!).

Egyedüli gondunk a béke politikájának ápolása és határaink védelme.

Nem fenyegetünk senkit – hangsúlyozta Calinescu, de vegye tudomásul mindenki, hogy bárhol jönné is a veszély, mi szembenézünk vele.

Románia mindig becsületbeli kötelességének tekintette, hogy a kisebbségek szabad fejlődését biztosítsa. De azzal a feltétellel, hogy a néprajzi kisebbségek az állami élet keretén belül maradjanak.

A kisebbségi kérdés tehát kizárólag kulturális és gazdasági – nem pedig területi – kérdés. Román földön a lakosság úgy van elosztva, hogy minden megcsorbítás a többség elvesztését jelentené. Határainkhoz tehát mindaddig nem lehet hozzányúlni, amíg egyetlen román puskát tarthat a kezében...»

Ezzel a hetvenkedő beszéddel szemben azonban a külföldön éppúgy, mint nálunk, nagyon jól tudják, hogy Romániában a kapkodás és fejvesztettség még az egykori Csehszlovákia felbomlási tüneteit is meghaladja.

Erdélyben és különösen a határvidéken egyre tűrhetetlenebb állapotok uralkodnak.

Az egyéni szabadság, elsősorban a magyarlakta városokban és falvakban a kiadott szigorú rendelkezések következtében úgyszólván megszűnt.

Lakóhelyét senki el nem hagyhatja, mert a hatóságok minden mozgást és utazást külön engedélyhez kötöttek. A csoportosulásokat nyomban szétosztatják, sőt egyes helyeken a lakodalmi összejöveteleket sem engedik meg. A határmenti vidéken általános közriadalmat keltett az a hír, hogy az ötven éven aluli lakosságot a határra szállítják hadimunkára és a termést majd a katonaság takarítja be.

A lakosság állandó nyugtalanságban él.

A menekülők mesélik, hogy Aradon például úgyszólván megbénult a gazdasági élet. Ha a helyzet nem enyhül és a hatóságok terrorja tovább tart, zendülésektől kell tartani.

A román Nemzeti Bank, a legújabb rendelkezések értelmében magánfelek részére ezentúl semmiféle külföldi valutát és devizát nem utal ki. Beavatottak véleménye szerint a bank a román hadsereg felszerelésére veszi igénybe a rendelkezésére álló devizakészletet.

Ugyancsak menekülő katonaszökevények jelentik, hogy a románok a magyar határon lázasan erődítményeket építenek.

A tavaszi mozgósítás még mindig tart.

A falvak népe nem kapja vissza a lovakat. Áratásra nem engedik haza a legényeket. Az otthonmaradottak nem dolgozhatnak a mezőn, mert ott kényszermunkások lövészárkokat ásnak, drótkadályokat vonnak, géppuskafészeket építenek száz kilométer mélységben a határtól.

A napszámosoknak 100 leit ígérnek naponta, amit persze soha meg nem kapnak.

Az összes határmenti városok hadiállapotban vannak.

A hidakon katonai őrség áll, hogy adott pillanatban felrobbanthassa a dinamitot.

Az útkereszteződéseknél is őrségek állítják meg a járókelőket és csak szigorú ellenőrzés után eresztik őket tovább. Az idegeneknek haladéktalanul jelentkezni kell a sziguranción vagy a csendőrségen, még akkor is, ha csak néhány órát kívánnak Románia területén eltölteni.

A legkisebb falu is tele van katonákkal, akik éppoly rongyosak, éhesek és szervezetlenek, mint voltak húsz évvel ezelőtt...

A városokban román uszító szónokok magyargyűlölő politikai beszédeket tartanak. Az egész országban a legvadabb terror dühöng.

Mindenfelé nyíltan emlegetik, hogy adott esetben kiirtják a magyarokat és a bolgárokat. Sok helyen már halállistákat is készítenek.

Éjjel-nappal épülnek az utak, amelyekre húsz esztendőn keresztül ügyet sem vetett senki.

A határsáv magyar falvaiban már napok óta réműletben tartják a lakosságot azok az intézkedések, amelyeket a katonai hatóságok léptettek életbe.

A községek népe még a szorgos mezőgazdasági munkát sem tudja elvégezni, mert megtiltották a gazdáknak, hogy a határban járjanak.

Teherautók egész sora szállítja a határmenti építkezésekhez szükséges vasbeton nyersanyagot, az acéltraverzeket.

Éjszakánként fényszórók világa nyugtalanítja a

lakosságot. Az utcákon megerősített katonai járőrök, feltűzött szuronnyal cirkálnak.

Óromániából hosszú katonavonatok szállítják a gyalogságot, tüzérséget és műszaki csapatokat Erdélybe. A déli megyékből munkásokat is hoznak, akiket erőszakkal kényszerítenek ki a határmenti munkálatokhoz.

* * *

A bolgár-román határvidékről érkező hírek ezerrint a románok, a Dobrudza-kérdés revíziójától való félelmükben, egyre kegyetlenebb eszközökkel terrorizálják a bolgárérezelmű lakosságot.

A bolgár határsávban is valóságos ostromállapot uralkodik. Mindennemű Összejövetel tilos. Emiatt egyre szaporodnak a polgári lakosság és csendőrség közötti összetűzések.

Igen sok helyen az istentiszteletek alatt karhatalom veszi körül a templomokat és nyomban szétoszlatja a miséről távozó tömeget.

Tutrakán környékén napok óta rémületben él a nép, mert egy temetés során a csendőrök a nyitott sír mellől kergették szét a gyászolókat. A halott hozzátartozóit pedig véresre verték és három asszonyt s két férfit letartóztattak.

A sanyargatott lakosság mind nagyobb ezámban menekül át a határról.

A bolgár hatóságok a jegyzőkönyvek egész sorát vették fel vérlázító román kegyetlenkedésekről.

A bukaresti bolgár követ már több ízben erélyesen tiltakozott a túrhetetlen állapotok miatt.

De nagy bajok vannak Beszarábiában is ...

Az orosz-angol tárgyalások ellaposodásának legfőbb oka állítólag a beszarábiai kérdés.

Nyílt titok, hogy a Szovjetkormány Besszarábia megszerzésére törekszik.

Az oroszok hangoztatják, hogy mihelyt Románia jogtalanul bitorolt terülrészeinek ügye megvitatásra kerül, akkor: «Szovjetország feltétlenül a területi sérelmek orvoslását követelő országok oldalán fog állást foglalni, – mert Beszarábia lakossága vitathatatlanul orosz...»

Romániát tehát három oldalról fenyegeti revíziós veszedelem.

Amikor a magyar hadsereg elfoglalta a Ruténföldet, a románok a határvidéket teljesen kiűritették. A határ mentén szolgálatot teljesítő tisztek családjait mind elköltöztették Óromániába. Ezek azóta sem tértek vissza. A hivatalokban is csak a legszükségesebb bútorokat hagyták hátra. Leszerelték a nagyváradi bőrgyárat, sörgyárat és számos más fontos üzemet.

A magyar pengőt, amelyet zügforgalomban felárral vásárolnak, hivatalosan nem fogadják el.

A határon mindenütt szigorú vizsgálat folyik. Most már nemcsak fináncok és a sziguranca kirendeltsége vizsgálja meg az utasok útlevelét, holmiját, kutatja

át podgyászát és tapogatja meg zsebeit, hanem egy új alakulat is végigvizsgál mindent és mindenkit.

«Kék rendőrség»-nek hívják, a kormány alapította és feladata, hogy még a rendőrséget is ellenőrizze.

A kék rendőrség külön gárda, amelynek parancsnoka közvetlen a kormányelnöknek tesz naponta jelentést és magával Károly királlyal is összeköttetésben áll.

A románok önbizalmát mende-mondák és riadt kapkodás sorvassza. Pánikhangulat terjed mindenütt az országban. A hatóságok napról-napra furcsább és erőltetett propagandatrükköket találnak ki, hogy az igazság útját elzárják.

A magyar lakossággal szeretnék elhitetni, hogy honvédségünk felszerelése hiányos, rossz a bánásmód és gyenge a fegyelem. Naiv módon próbálkoznak ezzel a «propagandával». Rongyos ruhába öltöztetnek embereket és mint a birkákat, végigsétáltatják őket a városokban, mondván: így fest a magyar katona!

A románok természetesen az ellenkező hatást érik el az ilyen átlátszó fogásokkal, mert a lakosság csak nevet ezeken a fortélyokon, hiszen mindenki tudja Erdélyben is, milyen valójában a magyar hadsereg.

A felvidéki és ruszinföldi bevonuláskor honvédségünk bebizonyította erejét és tehetségét.

Egyes helyeken a hatóságok felsőbb utasításra arra kényszerítették a magyarokat, hogy román felírású «irredenta» táblácskákat vásároljanak, amelyeken színes betűkkel áll a felirat: «Egy barázdát sem...», vagy pedig a – különben minden magyartól elfogad-

ható – következő mondat: «A mienk volt... a mienk marad...»

A román csendőrök fenyegetésekkel erőszakolják rá a magyar lakosságra ezeket az oláh nemzetiszínű «írredenta» táblácskákat, és arra kényszerítik őket, hogy lakásuk ablakába, üzletük kirakatába kitegyék...

Természetesen hasznot is húznak ebből a magyarfaló propagandából. Az alig 5 lei értékű táblácskákat 100 leiért vásároltatják az erdélyi magyarokkal.

A román lapok, a kormány határozott utasítására, a legkíméletlenebbül folytatják Magyarország elleni támadásaikat.

Ugyancsak a kormány rendelte el, hogy a román rádióknak ezentúl a magyaryelvű leadásokat is rendszeressé kell tennie. A hivatalos román rádióhírszolgálat adásait tehát magyar nyelven is közvetítik.

Számíthatunk rá, hogy ezen a téren következnek a levitézlett néhai csehszlovák rádióból jólismert, félrevezető körülmények.

Benes Edvárd és André Tardieu hírhedt barátja Seton Watson – Scotus Viator – hosszabb tanulmányútra Erdélybe érkezett. Néhány napot Kolozsvárott töltött, majd a Beszterce völgyébe utazott, onnan Bukovinába és Beszarábiába is ellátogat. Tanulmányának utolsó útja Bukarest. Úgylátszik, a hatalmon levő román urak most ezt a kivénült magyar-

ellenes uszítót kívánják felhasználni az ellenünk szóló propaganda irányítására.

Romániában valóban ugyanaz történik, ami egy évvel ezelőtt Benes és Masaryk Csehszlovákiájában.

És a técsői incidensekhez hasonló provokációk egyre ismétlődnek ...

A három oldalról harapófogóba szorult Románia olcsó trükkjeivel, erőltetett fenyegetéseivel, handabandázásával és Seton Watson jávai a szakadék felé sodródik...

Szinte fizikai vesztét érzi, amikor történelmének új és mozgalmas napjaira «felkészül».

Románia rossz lelkiismeretét misem bizonyítja jobban, minthogy hónapokkal a márciusi háborús hangulat lecsillapulása után, hadseregét még jelenleg is felemelt létszámon tartja...

A kormány a nagyszámú katonaság fegyverbentartását azzal magyarázza, hogy a hadsereg, a legutóbb szállított új fegyverekkel való átképzésre szorul.

Ennek az «átképzésnek» valódi oka azonban: a félelem...

Mennél több romániai menekülttel beszél az ember, annál inkább meggyőződésé válik, hogy azok a tünetek, amelyek «Nagyrománia» «felkészülése» mögött meghúzódnak, a haláltusa előszelét jelentik.

1938 óta a legújabbkori történelem bebizonyítja, hogy a népek ellen elkövetett bűnök megbosszulják magukat...

Van tehát nemezis ...

A sors végzetszerűen büntet és végzetszerűen ki-egyenlít ...

Mielőtt pedig beteljesedik: a bizonytalanság érzé-
tének lidércnyomásával nehezedik a lelkekre...

Az emberi jogok haszonélvező uzsorásai a vér
ösztönével érzik ennek a lidércnek szörnyű fojtoga-
tását...

És a nemezиг immár kopogtat az ajtókon...

TARTALOMJEGYZÉK :

	Oldal
1. fejezet: Egy emlékezetes hónap.....	7
» Románia ideges és mozgósít.....	15
» Az ingatag múlt.....	24
» Hiúság vására.....	52
» Erdélyt elrabolják.....	57
» A békefarsang.....	65
» A párisi konferencia kulisszatitkaiból.....	78
» A dráma megkezdődik.....	88
» Románia mosakszik és követel.....	100
» Bizottsági bábjáték.....	122
» Adalékok a román katonai megszállás történetéhez.....	126
» Kommunizmus Magyarországon.....	133
» A megcsonkítás.....	137
» A Bánáton a sor.....	150
» Halászat a zavarosban.....	154
» Rablóhadjárat a XX. században.....	158
» Zajló magyar sors.....	161
» A meggyalázó aktus.....	165
» A magyar béke delegáció XXII. Jegyzéke.....	173
» Nagyromániában.....	203
» Erdély magyarsága a román Nemzeti Újjászületés.....	210
Frontjában.....	210
» A román-magyar kisebbségi határozat	216

	Oldal
23. fejezet: Magyar népközösség Erdélyben.....	221
24. » Játék a tűzzel.....	233
25. » Dákó-román ellentétek.....	241
26. » Üres szavak.....	249
27. > Kétszínűsködés.....	258
28. » Nemezis.....	258

Felelős kiadó: DR. MARJAY FRIGYES.